

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 149 с., 31 табл., 84 джерела.

Мета дипломної роботи - обґрунтування та дослідження процесу діагностування банкрутства підприємства та пошук шляхів відновлення його платоспроможності.

Об'єктом дослідження є процес діагностики банкрутства промислового підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти діагностики банкрутства промислового підприємства.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. При дослідженні теоретичних аспектів бухгалтерського обліку для визначення загальних тенденцій розвитку зазначеного об'єкту застосовувалися метод спостереження. Бібліометричний та бібліографічний методи застосовано при дослідженні проблемних питань з аналізу сумнівних боргів.

Основні положення роботи. Досліджено теоретичні аспекти діагностування ймовірності банкрутства підприємства. Здійснено оцінювання фінансового стану підприємства та діагностику вірогідності його банкрутства. Розроблені пропозиції щодо відновлення платоспроможності підприємства-боржника.

БАНКРУТСТВО, ПРИБУТОК, ФІНАНСОВИЙ СТАН,
ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ЖЦ - життєвий цикл

КПФ - конкурентна перевага фірми

БДА - багатофакторний дискримінантний аналіз

ПАТ – публічне акціонерне товариство

ВМЗ - Волочиський машинобудівний завод

ЗМІСТ

ВСТУП

Розділ 1	Теоретичні аспекти діагностування ймовірності банкрутства підприємства.....	9
1.1	Банкрутство: сутність, види, причини виникнення.....	9
1.2	Характеристика методичного забезпечення діагностики банкрутства.....	18
1.3	Методика діагностування вірогідності банкрутства підприємства-боржника.....	24
Розділ 2	Діагностика ймовірності банкрутства.....	35
2.1	Організаційно-економічна характеристика підприємства...	35
2.2	Оцінювання фінансового стану підприємства.....	54
2.3	Діагностика вірогідності банкрутства за економіко-математичними моделями.....	79
Розділ 3	Пропозиції щодо відновлення платоспроможності боржника.....	86
3.1	Оцінювання санаційної спроможності	86
3.2	Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства-боржника.....	97
3.3	Розробка та організація системи внутрішнього контролю підприємства-боржника.....	104
Розділ 4	Охорона праці та безпека у надзвичайних ситуаціях.....	114
ВИСНОВКИ.....		127
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		130
Додаток А.....		138
Додаток Б.....		142

Додаток В.....	146
----------------	-----

ВСТУП

Актуальність теми. Щоб забезпечувати виживання підприємства в сучасних умовах, управлінському персоналу потрібно уміти реально оцінювати фінансовий стан, як свого підприємства, так і потенційних конкурентів. Фінансовий стан - найважливіша характеристика економічної діяльності підприємства. Вона визначає потенціал в діловій співпраці, конкурентоспроможність, оцінює, в якому ступені гарантовані економічні інтереси самого підприємства і його партнерів у виробничому та фінансовому відношенні.

Фінансовий аналіз є однією з основних складових елементів управління підприємством, який в тому або іншому ступені потрібний усім зацікавленим користувачам бухгалтерської і іншій фінансовій інформації про діяльність підприємства.

Діагностика ймовірності банкрутства підприємств досліджено у наукових працях Т.Б. Берднікової, О.В. Мороза, В.А. Верби, А.С. Варганова, І.А. Бланка, Л.О. Лігоненко, Е.М. Короткова, М.В. Афанасьєва, Г.В. Савицької, А.П. Ковальова, О.О. Терещенка, В.М. Зарубинського та інших вітчизняних і зарубіжних учених-економістів.

Як елемент ринкових відносин, банкрутство, стало реальністю і сучасної української економіки. Сьогодні багато керівників не хочуть вірити в те, що їхні підприємства можуть бути визнані банкрутами. Таке ставлення пояснюється тим, що протягом попередніх десятиліть економіка розвивалася не за законами ринку, а була наслідком тогочасної державної політики.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

- розглянути теоретичні аспекти діагностування ймовірності банкрутства підприємства;
- охарактеризувати види та причини виникнення на підприємстві фінансової кризи;

- ознайомитись з методикою діагностування вірогідності банкрутства підприємства-боржника;
- проаналізувати фінансовий стан підприємства;
- здійснити діагностику вірогідності банкрутства підприємства;
- оцінити санаційну спроможність підприємства;
- розробити практичні рекомендації та пропозиції з відновлення платоспроможності підприємства-боржника;
- визначити заходи з посилення системи внутрішнього контролю за фінансовим станом підприємства та рівнем його платоспроможності.

Інформаційною базою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативні документи України, публікації в періодичних виданнях, тези виступів та матеріали науково-практичних конференцій і семінарів, а також статистичні дані та Інтернет-ресурси.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були представлені та обговорювалися на науково-практичній конференції «Тиждень науки – 2019» (м. Запоріжжя, квітень 2019 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 1 наукову працю загальним обсягом 0,66 д.а., ця наукова стаття у фаховому виданні, 1 тези доповідей.

Структура і обсяг роботи. Відповідно до поставлених мети та завдань дослідження структура дипломної роботи складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел з 84 найменувань та 3 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ ЙМОВІРНОСТІ БАНКУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Банкрутство: сутність, види, причини виникнення

У працях відомих зарубіжних та вітчизняних економістів досліджувалося широке коло питань стосовно аналізу й оцінки фінансового стану підприємства. Засновниками розробки та розвитку цього питання вважають представників англо-американської школи: Р. Сміт, представники фірми Дюпон, Дж. Хорріган та інші, до науковців, які досліджували фінансовий стан підприємства, можна зарахувати таких, як В.В. Ковальов, А.Д. Шеремет, С.Б. Довбні, А.М. Поддєрьогіна, С.Ф. Покропивного.

У згаданих працях дедалі більше можна помітити відмінності в розумінні фінансового стану підприємства або ж повторювання трактування, які зроблені раніше. Тому існує необхідність уточнити це поняття. Дослідження офіційних положень, методик та розробок щодо трактування поняття «фінансовий стан підприємства» свідчить про їх різноманітність й неузгодженість, що підтверджується нижчевикладеним [1].

Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій від 23 лютого 2005 р. №22, сутність цього поняття визначено так: «фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємств, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризуються системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів».

Дуже близьким до реальної сутності поняття «фінансовий стан підприємства» є визначення, яке надається в Положенні про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємства, що підлягають

приватизації, затвердженому наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26 січня 2001 р. №49/121. У ньому знаходять відображення характеристики, що є дуже важливими в цьому питанні, - спроможність підприємств фінансувати різні види діяльності, реальні та потенційні можливості.

Щодо визначення поняття фінансового стану підприємства науковцями, то більшість із них повторює трактування цього поняття Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. Не можна не погодитися з думкою А.Д. Шеремета та, Р.С. Сайфуліна, Є.В. Негашева про те, що фінансовий стан підприємства виражається у співвідношенні коштів підприємства і їх джерел. Не уточнюється також визначення сутності поняття фінансового стану підприємства в авторів О.П. Крайника, З.В. Клепникова. Ними дано таке визначення: «Фінансовий стан підприємства є комплексним поняттям і характеризується системою показників, які відображають наявність та розміщення коштів, реальні та потенційні можливості підприємств». Тобто, вони повторили суть поняття, яке наведене в Положенні про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [2].

У ході дослідження різних трактувань про «фінансовий стан підприємства» можна зробити висновок, що фінансовий стан підприємства – це реальна і потенційна спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку, фінансування потенційних можливостей, погашення зобов'язань перед державою, підприємствами. Тобто, його слід розуміти, пер за все, як фінансову спроможність підприємства.

Потрібно розрізняти поняття “неплатоспроможність” і “банкрутство”, адже останнє є наслідком першого. Згідно чинного законодавства України неплатоспроможністю є – «неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого рядок їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також

виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності» [3].

Банкрутство є негативним наслідком кризи, яка викликана неефективною діяльністю підприємства по її усуненню, що призводить до порушення фінансових відносин і, як наслідок, ставить під загрозу подальше існування підприємства.

При факті банкрутства підприємства збитки нестимуть власники підприємства, кредитори, партнери, а також споживачі. Крім того, банкрутство є одним з чинників макроекономічної нестабільності, оскільки зменшуються податкові платежі до бюджету, збільшується число безробітних, формується негативний мультиплікативний ефект.

Отже, банкрутство - це неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

Існують різні підходи до визначення терміну банкрутства. Розглянемо тлумачення поняття «банкрутство» різними словниками, що наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Тлумачення поняття «банкрутство» різними словниками.

Джерело	Поняття
Фінансовий словник [4]	Банкрутство – стан, коли людина не може заплатити за свої борги і суд виніс щодо його рішення про банкрутство.
Економічний словник [5]	Банкрутство – юридичний термін, що характеризує стан справ людей, що виявилися нездатними розрахуватися за своїми боргами.
Словник політології [6]	Банкрутство – нездатність погасити заборгованість.
Тлумачний словник [7]	Банкрутство – розорення, що призводить до неспроможності.
Словник іноземних слів [8]	Банкрутство – неспроможність особи сплатити свої борги.

Розглянемо тлумачення поняття «банкрутство» різними авторами, що наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Тлумачення поняття «банкрутство» різними авторами.

Джерело	Поняття
Є.М. Андрушак [9]	Банкрутство – це визнане судовими органами незадовільне господарське становище фізичної чи юридичної особи, ознакою якого є припинення розрахунків за зобов'язаннями через нестачу активів у ліквідній формі.
О.О. Терещенко [10]	Банкрутство – це пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи задовольнити в установленій для цього строк заявлені до неї з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом
Г. Ляшенко [11]	Банкрутство в умовах ринкової економіки є наслідком незадовільного управління підприємством, нехтування впливу різноманітних факторів мікро- і макросередовища, а тому його правомірно розглядати як плату за економічну свободу у виборі напряму господарської діяльності, ринків збуту, у ціноутворенні, найматті робочої сили.
І.А. Бланк [12]	Банкрутство – це встановлена в судовому порядку фінансова неспроможність підприємства, тобто нездатність підприємства задовольнити в установлені строки пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги, та виконати зобов'язання перед бюджетом.
О. Третяк [13]	Банкрутство – це пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі нездатність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити вимоги своїх кредиторів у встановлений для цього строк.
А.Д. Шеремет та Р.С. Сайфулін [14]	Під банкрутством розуміють неспроможність підприємства фінансувати поточну операційну діяльність і погасити термінові зобов'язання.

Суб'єктами банкрутства можуть бути боржники, неплатоспроможність яких виконати свої грошові зобов'язання, які встановлені господарським судом.

Боржник - суб'єкт підприємницької діяльності, що неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання відносно сплати страхових внесків, на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків и зборів, протягом трьох місяців після настання строків їх виконання.

Класифікація банкрутства проводиться за такими критеріями як:

- навмисність дій певних осіб відносно доведення підприємства до процедури банкрутства (ненавмисне і навмисне банкрутство);
- невідповідність стану активів підприємства їх реальному змісту (реальне, фіктивне і приховане банкрутство).

У першому випадку банкрутство може виникнути в результаті навмисних дій керівництва і власників, що пов'язане з витяганням певних вигод – умисне банкрутство. Ненавмисне банкрутство виникає в результаті неефективної господарської діяльності.

У другому випадку розрізняють:

- реальне банкрутство – активи підприємства відповідає їх реальному негативному стану. Реальне банкрутство може виникнути в результаті навмисних і ненавмисних дій;

- фіктивне банкрутство – активи підприємства не відповідають їх фактичному стану. Фіктивне банкрутство є наслідком навмисних дій суб'єктів, які переслідують мету банкрутства, за допомогою виведення або приховання активів. Також фіктивне банкрутство може бути спробою повного або часткового спасіння вкладеного капіталу із-за неможливості здійснення господарської діяльності або виникнення форс-мажорних обставин;

- приховане банкрутство – коли активи підприємства не відповідають їх фактичному стану. Даний вид банкрутства є протилежним фіктивному, оскільки його метою не є припинення діяльності підприємства, а навпаки приховання інформації про реальний фінансовий стан з метою продовження його діяльності.

Фіктивне, приховане та умисне банкрутство є кримінальними злочинами, тому кваліфікаційні ознаки таких дій та відповідальність за них регламентуються кримінальним правом країни [15].

Поняття банкрутства зазвичай притаманне сучасним ринковим відносинам. Воно характеризує неспроможність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати робіт, товарів, послуг, а також забезпечення обов'язкових платежів в бюджет та позабюджетні фонди. В Законі України «Про банкрутство» під поняттям банкрутства розуміється так: зв'язана з браком активів у ліквідній формі, неспроможність юридичної особи суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити в установленій для цього строк

пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги та виконати зобов'язання перед бюджетом.

За нормальних умов господарювання акціонери та кредитори сподіваються на винагороду, рівень якої залежить від ступеня прибутковості фірми. Одна з перших ознак руху до банкрутства - спад прибутковості фірми нижче за вартість її капіталу. Відсотки за кредит і дивіденди, що сплачуються фірмою, перестають відповідати сучасним ринковим умовам господарювання, а вкладання коштів у таку фірму стає не вигідним. Кредитори, що є власниками облігацій, банки або інші підприємства, що дали кредит чи відстрочку платежу, одержують певні суми, які визначені кредитними угодами, але відносна вигідність їхніх вкладень у дану фірму зменшується, а у зв'язку зі спадом вартості акціонерного капіталу падає й ціна акцій, збільшується ризик неповернення коштів, тому у фірми виникають труднощі з готівкою, особливо якщо кредитори не проговорюють кредитні угоди на наступний період і фірма змушена буде виплатити не тільки відсотки, а й суму основного боргу. Може виникнути криза ліквідності і фірма буде в стані «технічної неплатоспроможності» [16]. Це явище можна вже розглядати як банкрутство. Зарубіжний досвід показує, що спрогнозувати банкрутство можна за 1,5-2 роки до появи його очевидних ознак. Цілком можливим є виявлення початкових ознак банкрутства через прогнозування «ціни підприємства» на найближчу та довгострокову перспективу.

Зниження прибутковості фірми чи збільшення середньої вартості зобов'язань означає зниження її ціни. Ціна фірми - це приведені до теперішнього часу потоки виплат акціонерам та кредиторам. Як дисконтна ставка використовується середньозважена вартість капіталу. Ціна фірми може впасти нижче за суму зобов'язань кредиторам. Це означає, що акціонерний капітал «зникає». Ось це і є повним банкрутством - банкрутством акціонерів. Ціна фірми може впасти навіть нижче за ліквідаційну вартість активів. Тоді ліквідаційна вартість розглядатиметься як

ціна фірми, а ліквідація фірми стає вигіднішою за її експлуатацію. Акціонери в цьому разі втрачають свій капітал.

Причини банкрутства підприємств можуть бути найрізноманітнішими. Беручи загалом, їх можна поділити на дві групи:

- зовнішні, які зазвичай дуже важко врахувати;
- внутрішні, які безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві.

Результатом одночасного впливу всіх чинників є настання банкрутства.

Зовнішні причини банкрутства:

- політичні;
- науково-технічні;
- соціально-економічні;
- зовнішньоекономічні.

Внутрішні причини банкрутства:

- брак стратегічного плану розвитку;
- недосконалість механізму ціноутворення;
- низька якість менеджменту;
- утримання зайвих робочих місць;
- збільшення дебіторської заборгованості;
- технологічна неузгодженість процесу виробництва;
- дефіцит власних оборотних коштів;
- брак довготермінового інвестування;
- нераціональна організаційна структура.

Зовнішні фактори можуть бути міжнародними та національними. Міжнародні фактори формуються під впливом динаміки загальноекономічних показників розвитку провідних країн, стану світової фінансової системи, стабільності міжнародної торгівлі, митної політики, рівня міжнародної конкуренції, руху міжнародного капіталу [17]. Проаналізувавши зарубіжну практику можна прийти до висновку, що в країнах із розвинутою економікою та сталою політичною системою, як

правило, 1/3 банкрутств спричиняється зовнішніми, а 2/3 - внутрішніми причинами. Очевидним є те, що фактори банкрутства для вітчизняних підприємств є іншими, похідними від кризового стану національної економіки.

Необґрунтована економічна політика уряду, політична нестабільність суспільства, некеровані інфляційні процеси, спад ділової активності в економіці, тотальна економічна криза найбільш впливають на результати діяльності підприємств, пер за все через недосконалість законодавчої бази. На сучасному етапі дуже уповільнився розвиток науки і техніки через глибоку кризу в інвестиційній сфері. Низький рівень інтегрованості вітчизняної економіки, різке погіршення кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринків та неефективне використання зарубіжного капіталу спричиняють доволі помітні симптоми банкрутства в багатьох українських підприємствах.

Рух до кризового стану починається в момент виникнення кумулятивного зростання величини відхилення тих чи інших показників, які характеризують стан зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування фірми, від довгострокових тенденцій динаміки цих показників. Наприклад, якщо обсяг продажу товару коливався в межах $\pm 3\%$ середньомісячної величини від середньо квартальної, а наступного місяця впав на 10% і негативна тенденція наростає, то маємо вже певні симптоми кризового стану. Процес зростання процентних ставок і цін зумовлює подорожчання сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, яке випереджає підвищення цін на готову продукцію, збільшує за інших однакових умов кредиторську заборгованість підприємства. Усе це потребує додаткових кредитних ресурсів і, як наслідок, призводить до негативних змін у структурі зобов'язань підприємства через підвищення середньої вартості пасивів.

У дальшому наростають кризові явища, які зумовлено різкими змінами структури балансу підприємства, а саме: збільшення дебіторської заборгованості, оскільки різке зниження її теж може бути негативним явищем, бо свідчитиме про труднощі зі збутом, зростання запасів готової

продукції; труднощі з готівкою і різке зменшення грошових коштів на рахунках; зниження обсягів продажу (хоча перед ліквідацією підприємства можливий повний розпродаж його продукції); збільшення кредиторської заборгованості [18]. Крім цього, характерною є затримка з поданням звітності, наявність конфліктних ситуацій на підприємстві. Банкрутство може виникнути на кожному з етапів життєвого циклу конкурентної переваги фірми (ЖЦКПФ). Дослідники називають такі основні фактори, які сприяють банкрутству фірми.

Перше - це параметри факторів виробництва. Вплив цих факторів спостерігається на всіх етапах життєвого циклу КПФ, але особливо важливі вони на стадії зародження. На даній стадії є сім основних причин, внаслідок дії яких фірма може зазнати банкрутства:

- неадекватний маркетинг;
- низька кваліфікація персоналу фірми;
- низькі підприємницькі здібності власника фірми;
- неправильне визначення місії фірми та її виробничого профілю;
- велика частка позикового капіталу;
- неадекватність трансакційних витрат;
- доволі низька кваліфікація виконавців.

Наступним етапом життєвого циклу КПФ є прискорення його зростання. Цей етап характеризується тим, що фірма має добрий попит на продукцію, доволі сильну маркетингову стратегію, високу кваліфікацію управлінського персоналу, що дає змогу процвітати та збільшувати виробництво. У цій ситуації для фірми є небезпечною тільки велика частка позикових коштів у загальній масі капіталу, що використовується. Фірма може своєчасно не зробити виплати своїм кредиторам і збанкрутувати.

На етапі уповільнення зростання загрозу банкрутства створюють: погане використання оборотного капіталу, втрата гнучкості в управлінні підприємством, неадекватність трансакційних витрат, неадекватний маркетинг. Рівень використання капіталу можна визначити, проаналізувавши

коефіцієнти ліквідності активів. Швидкість обороту коштів, а саме, швидкість перетворення їх на гроші, безпосередньо впливає на її платоспроможність підприємства. Брак гнучкості в управлінні підприємством призводить до неефективних управлінських рішень, несвоєчасного їх прийняття і, як наслідок, це призводить до збільшення витрат на управління та до втрат прибутку від неадекватного та несвоєчасного реагування на зовнішні та внутрішні відхилення.

Етап зрілості характеризується стабільним станом фірми або підприємства, що має стабільний прибуток, який насичений всіма виробничими ресурсами. На цьому етапі небезпека криється в таких факторах: старіння основного капіталу, високий ступінь неліквідності оборотного капіталу, неадекватність трансакційних витрат, неадекватний маркетинг. Фізичне спрацювання і техніко-економічне старіння основного капіталу призводить до зниження продуктивності праці, до втрати конкурентної переваги фірми чи підприємства, і внаслідок цього - до банкрутства. На етапі спаду виробництва діють такі ж фактори, що і на етапі зрілості. Але стан погіршується загальним незадовільним фінансовим становищем суб'єкта господарювання. Він втрачає споживачів, а негативна дія внутрішніх факторів може призвести до прискореного його банкрутства.

Наступним фактором є рівень галузевої конкуренції. Збільшення конкурентних переваг інших фірм цієї галузі може бути каталізатором банкрутства фірми на будь-якому етапі ЖЦКПФ. Такий процес свідчить про те, що інші фірми використовують ліпші технології, маркетингову стратегію та управлінські кадри [19]. В фірмі, яка відстає, погіршує її становище на ринку і це також може призвести до банкрутства. Вплив державної політики є найважливішим фактором, який впливає на розвиток і функціонування фірми через фіскальну та кредитно-грошову системи.

Підсумовучи все вищесказане, можна узагальнити, що банкрутство є наслідком розвитку кризового фінансового стану, коли підприємство проходить шлях від початкової до стійкої неплатоспроможності. Передую-

мовою банкрутства є тривалий нестабільний стан фінансів підприємства, отже і неефективне їх використання.

1.2 Характеристика методичного забезпечення діагностики банкрутства

Методичне забезпечення діагностики загрози банкрутства та кризового стану характеризується дуже великою різноманітністю підходів і інструментів її проведення. Майже кожне дослідження вітчизняних та зарубіжних фахівців і науковців з фінансового аналізу і антикризового управління має викладення найрізноманітніших методичних прийомів, які можуть використовуватися для здійснення цієї роботи [20]. Наявність цих найрізноманітніших методик діагностики кризових ситуацій підприємства обумовлює доцільність їх системної класифікації, яка надасть можливість об'єднати різноманітні методичні підходи в окремі групи, визначити спільні недоліки та проблеми, які притаманні окремим розробкам.

Залежно від статусу методичні підходи до проведення діагностики поділяються на державні або обов'язкові і наукові або рекомендаційні. Обов'язкові методики проведення діагностики фінансового стану та загрози банкрутства затверджуються Міністерством фінансів України, Агентством з питань банкрутства, іншими державними органами і є обов'язковими для використання в певних ситуаціях, перелік яких визначено.

В Україні прикладом державних методик є: «Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій», яка затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству № 37 від 21.03.1997 р..

Її цільове призначення - надання методичної допомоги фахівцям Агентства, відомств, податкових органів, спеціалістам міністерств, стосовно

прийняття рішення про визнання структури балансу підприємства – задовільною чи незадовільною, підприємства - платоспроможним чи неплатоспроможним та подання пропозицій щодо доцільності внесення цього підприємства до Реєстру неплатоспроможних підприємств та організацій; «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», затверджені наказом Міністерства економіки України від 17 січня 2001р. №10.

Всі наукові методики діагностики кризи та загрози банкрутства підприємства розроблюються та пропонуються для практичного використання фахівцями фірми чи підприємства - фінансовими аналітиками, спеціалістами з антикризового управління. Ці методики використовуються за потреби. Зазвичай, існують авторські або комерційні та базові або загальновідомі методики. Перші є комерційною таємницею та нематеріальним активом консалтингових фірм, які спеціалізуються на професійній діяльності щодо питань антикризового управління і фінансового консультування. Другі - широко використовуються в спеціальній літературі, також доволі часто застосовуються в навчальному процесі і науково-дослідній роботі.

Розвиваючи базові методики, комерційні методичні розробки передбачають використання оригінального переліку показників та стандартів оцінювання та технології отримування експертного висновку.

Залежно від функціонального спрямування оціночних показників методичні підходи до проведення діагностики можуть бути орієнтовані на дослідження таких сфер діяльності підприємства:

- фінансово-майновий стан;
- результати господарської діяльності підприємств з окремих напрямів (операційної, фінансової, інвестиційної);
- організація управління підприємством;
- ресурсний потенціал підприємств;

- комбінований підхід (система діагностики показників у різних аспектах діяльності підприємства).

Для використання найбільш доцільним та коректним вважають комбінований підхід, що дає можливість узагальнювати усі складові виникнення та перебігу кризових явищ [21]. Використання тільки фінансових показників, вважають найменш вдалим варіантом, оскільки вони обчислюються лише на підставі балансу підприємства, констатують становище, що склалося, та не дають можливості встановити фактори, які його спричинили. Навіть для експрес-діагностики доцільним є сумісне використання фінансових та економічних показників. Залежно від інформаційного забезпечення діагностики існуючі методичні підходи до її проведення можуть передбачати використання виключно кількісної, якісної або змішаної інформації.

Третій підхід є найбільш продуктивним, так як окреме застосування тільки суб'єктивної або об'єктивної інформації. Такий підхід має суттєві недоліки, які можуть бути нівельовані за умов спільного використання.

Найголовнішим недоліком кількісної інформації є, по-перше, її статичність, оскільки більшість оціночних показників розраховується за даними звітності підприємств на певну дату або за період діяльності, по-друге, можлива некоректність, зумовлена неадекватним бухгалтерським обліком та звітності або цілеспрямованими діями керівництва підприємства щодо її викривлення, по-третє, застосування тільки кількісних показників не завжди забезпечує ранню діагностику, виявлення передвісників кризи та не забезпечує можливості коректно визначити фактори, що її зумовлюють.

Перелік та методика збирання якісної інформації визначається особою, що проводить діагностику, а отже, залежить від її особистих професійних якостей, досвіду роботи, коректності організації збирання інформації, відвертості відповідей опитуваних фахівців тощо, тобто висновок стосовно глибини кризових явищ має суб'єктивний характер банкрутства підприємства. Залежно від джерел інформації, які використовуються для

розрахунку кількісних показників, виокремлюються методичні підходи, що базуються на використанні:

- виключно затверджених форм фінансової та статистичної звітності підприємств;
- поєднання інформації форм фінансової та статистичної звітності з матеріалами оперативного та управлінського обліку підприємств.

Перший підхід використовується для проведення експрес-діагностики, тобто для попередньої, негайної та зовнішньої діагностики, яка доступна широкому колу зацікавлених осіб та може здійснюватися навіть без згоди оцінюваного підприємства, на базі його публічної звітності. Другий підхід використовується для поглибленої (фундаментальної) діагностики та передбачає в обов'язковому порядку допуск експерта-діагноста до внутрішньої інформації стосовно діяльності підприємства [22]. Безумовно, перелік оціночних показників, що використовується в цьому випадку, може бути досить широким та різноплановим.

Якісні показники, які використовуються в перебігу діагностики, також можуть мати різні джерела отримання: особисті спостереження експерта-діагноста, опитування різного кола респондентів (керівники та фахівці самого підприємства, усі робітники підприємства, власники, банківські фахівці, найбільші споживачі та постачальники, незалежні експерти тощо). Найбільш коректним та доцільним для використання є комбінований підхід, оскільки він дає можливість узагальнити усі складові виникнення та перебігу кризових явищ. Найменш вдалим варіантом методичного забезпечення діагностики є використання тільки фінансових показників, які обчислюються на основі балансу підприємства, оскільки вони лише констатують становище, що склалося, і не дають змоги встановити фактори, що його спричинили [23]. Навіть для експрес-діагностики доцільним визнається сумісне використання фінансових та економічних показників.

Залежно від методики визначення оціночних показників можуть бути виділені такі методичні підходи:

- коефіцієнтний підхід, який передбачає розрахунок та використання різноманітних коефіцієнтів (відносних показників), що обраховуються шляхом порівняння певних абсолютних показників (наприклад, коефіцієнт абсолютної ліквідності, фінансової автономії, прибутковості тощо);
- індексний підхід, який передбачає розрахунок динамічних показників зміни стану об'єкта дослідження у часі (темп зростання, приросту тощо); у перебігу діагностики предметом дослідження може бути як одиничний індекс (оцінка значення відносно одиниці), пара індексів (перевірка співвідношення між ними), так і динамічний ряд індексів за певний період, вивчення якого дозволить визначити швидкість уповільнення або прискорення відповідних процесів;
- агрегатний підхід, суть якого полягає в обчисленні оціночних агрегатів - абсолютних оціночних показників, що розраховуються за спеціальними методиками, наприклад нормальні джерела фінансування запасів, нетто-результат експлуатації інвестицій, результат господарсько-фінансової діяльності тощо; у перебігу дослідження провадиться порівняння абсолютних значень певних пар агрегатів або перевірка їхньої позитивності.

Залежно від методики дослідження оціночних показників знайшли розповсюдження такі методичні підходи:

- динамічний (ретроспективний) аналіз певних показників, який передбачає їх вивчення в динаміці;
- порівняльний аналіз, підґрунтям якого є зіставлення фактично досягнутого значення показника із середньогалузевим або середнім по групі аналогічних підприємств;
- еталонний аналіз, проведення якого передбачає порівняння фактично досягнутого значення показника з певним еталоном (стандартом), який визначено як допустима (критична) межа його зміни.

За засобом обробки інформації методичні розробки з питань діагностики кризового стану та загрози банкрутства поділяються на ручні (неавтоматизовані) та автоматизовані [24]. Останні передбачають виконання усіх необхідних розрахунків та отримання діагностичного висновку на базі застосування ЕОМ шляхом використання спеціально розроблених програмних продуктів. Застосування автоматизованих діагностичних систем значно спрощує та прискорює процедуру діагностики, дає можливість використовувати сучасний математичний апарат для обробки інформації, накопичувати інформацію в базах знань та використовувати її для подальших досліджень.

Серед найбільш поширених методів формування є:

1) індексний метод, при використанні якого окремі оціночні показники переводяться в індекси шляхом порівняння з еталонними значеннями, попередньо досягнутими показниками або показниками інших підприємств, з подальшим розрахунком інтегрального індексу;

2) бальний метод, сутність якого полягає у присвоєнні кожному оціночному показникові певної кількості балів відповідно до його фактичного значення за спеціально розробленою шкалою оцінювання; залежно від суми набраних балів формується загальний висновок відносно глибини кризи;

3) графічний метод, застосування якого передбачає побудову деякого «поля оцінювання», його поділ на певні зони, які відповідають певному рівню ризику банкрутства та знаходження положення конкретного підприємства в межах певних зон;

4) статистичний метод, який для отримання узагальнюючого висновку передбачає використання спеціально розроблених економіко-математичних моделей (Z-рахунку та йому подібних) на основі попередньої математичної обробки (дискримінантного або кластерного аналізу) великого обсягу статистичної інформації стосовно діяльності підприємств, що реально стали банкрутами або запобігли цій ситуації [13, с. 57].

Застосування цього методу є найбільш поширеним у зарубіжній практиці завдяки його простоті та високій точності результату [25]. Однак в умовах України використання запозичених з іноземних джерел різноманітних моделей діагностування є некоректним у зв'язку зі специфікою діяльності українських підприємств та їх невідповідністю умовам діяльності підприємств, на базі яких побудовано модель (має місце часова, параметрична та методична невідповідність) [26]. У той же час використання дискримінантного та кластерного аналізу для обробки відповідним чином сформованої статистичної бази українських підприємств дозволяє формувати адекватні статистичні моделі, що мають високу прогностичну якість.

Таким чином, наявність найрізноманітніших методик діагностики кризових ситуацій підприємства надає можливість об'єднати різноманітні методичні підходи в окремі групи, визначити спільні недоліки та проблеми, які притаманні окремим розробкам.

1.3 Методика діагностики вірогідності банкрутства підприємства-боржника

З початку 60-х років минулого століття до теперішнього часу до уваги теоретиків та практиків антикризового управління діяльністю підприємств перемістився на розробку багатомірних статистичних моделей, що прогнозують вірогідність ліквідних ускладнень та загрозу банкрутства на основі певної системи показників господарсько-фінансової діяльності. Новий підхід до розв'язання проблеми прогнозування банкрутства пов'язаний з ім'ям відомого дослідника Едварда Альтмана. Внесок Е.Альтмана до проблеми

діагностики банкрутства необхідно розглядати в двох аспектах. По-перше, з ім'ям Е. Альтмана пов'язаний перехід від пошуку одномірних індикаторів кризи та банкрутства фірм до розробки багатомірної системи діагностики. Розглядаючи банкрутство як наслідок критичного порушення фінансової рівноваги, Е.Альтман висунув та розробив припущення стосовно неможливості оцінки такого багатомірного явища за допомогою єдиного показника, оскільки наслідки порушення фінансової рівноваги можуть виявляти себе через погіршення різноманітних показників діяльності підприємства [27]. По-друге, Е. Альтман є засновником технології розробки бага-тофакторної статистичної моделі прогнозування банкрутства на базі застосування багатфакторного дискримінантного аналізу, далі - БДА.

БДА як статистичний метод дослідження був відомий ще до досліджень Е.Альтмана, але застосовувався переважно в біологічних та психологічних науках. Використання цього методу надає можливість здійснювати класифікацію деякої сукупності об'єктів на дві або більше груп залежно від їхніх індивідуальних характеристик [28]. Особливістю цього методу є формування функції, яка характеризує взаємозв'язок між зміною кількісних характеристик та якісною ознакою відповідної групи. Використання БДА передбачає: визначення кількості вихідних груп, що мають бути утворені, та їх якісних характеристик; формування інформаційної бази дослідження, тобто визначення залежності між деякою сукупністю кількісних характеристик масиву об'єктів дослідження та їх якісною ознакою; використання математичного апарату БДА, що дає змогу знайти лінійну комбінацію характеристик, яка найкращим чином поділяє сукупність на певні групи.

Запропонований метод діагностики було використано й іншими дослідниками, що обумовило розробку чисельних статистичних моделей діагностики банкрутства та фінансових ускладнень.

Наведений нижче детальний аналіз методики розробки статистичних моделей прогнозування банкрутства, зокрема Z-рахунку Е.Альтмана,

допомагає визначити найважливіші умови коректного застосування таких моделей [29].

1) Часова відповідність, яка передбачає застосування моделі в тому періоді часу, в якому вона безпосередньо розроблена або з незначним запізненням. Після розробки моделі відбулися суттєві зміни в макро- та мікросередовищі функціонування підприємств, механізмі їх державного регулювання, податковому законодавстві, та інших причин, що обумовлюють появу кризових явищ. Все це впливає на значення дискримінантних коефіцієнтів та перелік параметрів розробленої моделі.

2) Відповідність об'єкта оцінювання, яка передбачає застосування моделі для оцінки вірогідності банкрутства підприємств, що відповідають параметрам вибірки, зробленої для створення моделі.

Сучасна методика та інформаційна база розрахунку показників, що увійшли до моделі, суттєво відрізняються від прийомів їхньої оцінки, що застосовує Е.Альтман. Отже, за сучасних умов модель Е.Альтмана та інші аналогічні статистичні моделі для оцінки вірогідності банкрутства українських підприємств використовувати недоцільно.

Для підсилення прогнозованої ролі моделі фірма „Syspas Ltol” трансформує Z-коефіцієнт в PAS-коефіцієнт, що дає змогу відстежувати діяльність компанії в часі. PAS-коефіцієнт - це відносний рівень діяльності компанії, виведений на основі її Z-коефіцієнта за певний рік, який виражений у відсотках від 1 до 100. Наприклад, PAS-коефіцієнт - 50 вказує, що діяльність компанії, яка обстежується в даному році, оцінюється задовільно, тоді як PAS-коефіцієнт - 10 свідчить, що лише 10% компаній перебувають у незадовільному становищі. Підрахувавши Z-коефіцієнт для компанії, можна привести абсолютний показник фінансового становища до відносного показника фінансової діяльності [30]. Якщо Z-коефіцієнт може свідчити, що компанія перебуває в ризикованому становищі, то PAS-коефіцієнт відображає історичну тенденцію і поточну діяльність на перспективу.

Сильною стороною такого підходу є його спроможність зіставляти ключові характеристики звіту прибутків і збитків та балансу в єдине співвідношення. Компанія, що одержує більші прибутки, але слабка з точки зору балансу, може бути прямо зіставлена з менш прибутковою компанією, баланс якої врівноважений. Підхід ґрунтується на тому принципі, що ціле більш цінне, ніж сума його складових. Для компаній, що мають негативний Z-коефіцієнт додатково розраховується «рейтинг ризику». Він вираховується на основі тренду Z-коефіцієнта, величини негативного Z-коефіцієнта і кількості років, впродовж яких компанія знаходилася в ризикованому фінансовому становищі. Використовується п'ятибальна шкала, в якій оцінка в 1 бал вказує на ризик, але незначну імовірність "негайного лиха", а 5 балів означає, що компанія знаходиться «за межами збереження колишньої форми».

Такий аналітичний підхід є практичним інструментом для оцінки ризику, що виявляється за бухгалтерськими даними. Професійний кредитний менеджер може варіювати умови угоди, уникати високих ризиків або управляти ними більш уміло і перегруповувати зусилля на перспективні компанії [31]. В Україні метод дискримінантного статистичного аналізу також отримав поширення і визнання. Зокрема, він використаний при розробці «Порядку проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій», який затверджено наказом Міністерства фінансів України від 01.04.2003р. №247.

Порядок установлює єдині методичні засади проведення Міністерством фінансів України оцінки фінансового стану бенефіціара, а також визначення виду і розміру забезпечення для обслуговування та погашення позики, яку планується надати за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій. Значення інтегрального показника є результатом розв'язку дискримінантної функції, незалежними змінними в якій є окремі коефіцієнти, що характеризують різні параметри фінансового стану бенефіціара. Базовий

алгоритм багатофакторної дискримінантної функції для розрахунку інтегрального показника має такий вигляд:

$$Z = 1,2x_1 + 1,4x_2 + 3,3x_3 + 0,6x_4 + 1,0x_5, \quad (1.1)$$

де x_1 – відношення власного оборотного капіталу до загальної кількості активів;

x_2 – відношення нерозподіленого прибутку до загальної кількості активів;

x_3 – відношення прибутку до виплати відсотків до загальної кількості активів;

x_4 – відношення власного капіталу до зобов'язань;

x_5 – відношення чистого доходу до загальної кількості активів.

Економічна інтерпретація інтегрального показника дає прогнозну оцінку потенційного фінансового стану бенефіціара на наступні один-три роки:

- якщо значення інтегрального показника менше або дорівнює $-0,90$ - робиться висновок про незадовільний фінансовий стан бенефіціара та недоцільність залучення державою позики для її подальшого кредитування бенефіціара;
- якщо значення інтегрального показника знаходиться в межах від $-0,90$ до $+0,90$ - визнається необхідність проведення додаткового аналізу;
- якщо значення інтегрального показника більше $0,90$ - стан бенефіціара визнається як задовільний.

Перевагою цієї моделі оцінки ймовірності настання банкрутства є її простота розрахунку [32] . Формування та використання моделі Альтмана в умовах України є ускладненим з ряду причин, до яких відноситься недостатній рівень об'єктивності показників, відсутність сучасного програмного статистичного та аналітичного інформаційного забезпечення для роботи з моделлю; первинних даних для моделювання.

Модель Г.Спрінгейта була розроблена в 1978 р.. Він використовував мультиплікативний дискримінантний аналіз для вибору 4 з 19 найвідоміших

фінансових показників, які найбільшим чином розрізняються для успішно діючих підприємств та банкрутів. Модель Спрінгейта передбачає розвиток інтегрального показника, за допомогою якого здійснюється оцінка ймовірності визнання підприємства банкрутом [33]. Модель Спрінгейта має досить високу точність і становить понад 90%, проте наявні і недоліки в моделі Спрінгейта, основними з яких є:

- під час розрахунків не були враховані умови розвитку економіки різних країн, модель орієнтована на Канаду і США;
- необхідна корекція на національну валюту, яка порушує безперервність;
- значення змінних в оригінальних моделях надані в канадських і американських доларах. Перерахунок на долари в інших країнах проблему вирішує, але зміни курсу залишають відхилення.

Перевагами даної моделі є те, що у цілому похибка прогнозування не перевищує 10 %; також не враховується ринкова капіталізація підприємств. Загалом модель Спрінгейта має такий вигляд:

$$Z = 1,03x_1 + 3,07x_2 + 0,66x_3 + 0,4x_4, \quad (1.2)$$

де x_1 – відношення власного оборотного капіталу до загальної кількості активів;

x_2 – відношення прибутку до виплати відсотків до загальної кількості активів;

x_3 – відношення прибутку до оподаткування до поточних зобов'язань;

x_4 – відношення чистого доходу до загальної кількості активів.

Якщо для підприємства критерій $Z < 0,862$ у формулі (1.2), то підприємство – потенційний банкрут, якщо $Z > 2,451$, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство є фінансово надійним.

Українськими підприємствами модель Спрінгейта може використовуватись як додаткова, оскільки вона не враховує фактори неекономічного характеру.

Досить поширеною в Україні є діагностика банкрутства за моделлю О.О. Терещенко. Він зробив першу спробу розробки дискримінантної функції, придатної для оцінки ймовірності банкрутства на вітчизняних підприємствах, зробив відомий український дослідник в області фінансового антикризового менеджменту О.О. Терещенко [34]. Дана модель існує у двох варіантах: перший – це універсальна модель, що включає 6 показників і побудована на основі даних 850 підприємств різних галузей. А друга модель – містить 10 показників і враховує диференціацію підприємств за галузями [35]. Сутність розробленої моделі полягає у визначенні інтегрального показника фінансового стану для різних класифікаційних груп підприємств в залежності від виду їх економічної діяльності. Нормативне значення моделі О.О. Терещенко відповідає 2. Чим менше значення фактичного показника у порівнянні з нормативним, тим більше ризик банкрутства на підприємстві. Модель О. Терещенка визначається за формулою:

$$Z = 1,5x_1 + 0,08x_2 + 10x_3 + 5x_4 + 0,3x_5 + 0,1x_6, \quad (1.3)$$

де x_1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

x_2 – відношення валюти балансу до зобов'язань;

x_3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

x_4 – відношення прибутку до виручки;

x_5 – відношення виробничих запасів до виручки;

x_6 – відношення виручки до основного капіталу.

На основі отриманого результату здійснюється висновок про ймовірність банкрутства підприємства:

1) $Z > 2$, то банкрутство не загрожує;

- 2) $1 < Z < 2$, то фінансова стійкість порушена;
- 3) $0 < Z < 1$, то існує загроза банкрутства.

Іншими словами, коли $Z > 2$, то у підприємства непогані довгострокові перспективи, а якщо $0 < Z < 1$ – банкрутство більш ніж ймовірне.

Дискримінантна модель О. Терещенка має такі переваги над традиційними методиками:

- модель є зручною у застосуванні;
- розроблена з використанням вітчизняних статистичних даних;
- враховується сучасна міжнародна практика;
- за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішує проблему критичних значень показників;
- враховує галузеві особливості підприємства.

До недоліків можна віднести широкий інтервал невизначеності нормативних оцінок [36].

А. Матвійчук зазначає, що модель О.Терещенка розроблена для українських підприємств, яке не здатне ідентифікувати фінансовий стан 51,4% із них аналізованих, хоча всі показники було попередньо опрацьовано згідно з встановленими рекомендаціями. Так, серед компаній, стан яких було класифіковано як фінансово стійкий, помилок в ідентифікації зроблено не було. Проте серед ідентифікованих підприємств, яким загрожує банкрутство, точність класифікації становила всього 15,4%. Якщо ж врахувати компанії з нерозпізнаним фінансовим станом, то точність класифікації підприємств-банкрутів знижується до 5,4%. Таким чином, точність класифікації серед ідентифікованих компаній сягає 67,6%, а для всієї множини аналізованих підприємств – падає до 32,9% [37].

Підсумовучи все вищесказане, існуючі в даний час методи діагностики банкрутства в основному базуються на використанні показників, що характеризують фінансовий стан підприємства і його фінансові результати, а отже, його фінансову безпеку. Тобто, рішення даної задачі актуальне як для

підприємств, де криза очевидна і необхідно приймати антикризові заходи, так і для решти підприємств, оскільки дозволяє виявити і усунути (або зменшити) на ранній стадії вплив негативних чинників розвитку [38]. Діагностика погроз фінансової безпеки припускає визначення і моніторинг чинників, що визначають стійкість фінансово-економічного положення на короткострокову і середньострокову перспективу, а також показників (індикаторів) оцінки рівня економічної безпеки; визначення їх порогових значень. При визначенні порогових (бар'єрних) значень індикаторів економічної безпеки використовують наступну класифікацію, що характеризує стан підприємства:

1. Нормальне, що характеризує високий рівень економічної безпеки, при якому ступінь використання потенціалу максимальна або близька до обґрунтованих нормативів, що визначають здібність підприємства до відтворення.

2. Критичне, при якому рівень економічної безпеки є мінімально допустимим. Подолання цього рівня означає перехід підприємства в економічно небезпечну зону, що характеризується недостатністю ресурсів для здійснення фінансової і виробничої діяльності, неефективним використанням ресурсів і т.д.

Отже, приходимо до висновку, що висока ефективність антикризових заходів на підприємстві з метою підтримання його стабільного функціонування повинна бути обґрунтована певними моделями оцінки платоспроможності та ймовірності банкрутства. Вагомий внесок у вирішення проблемних питань з банкрутства та антикризового управління зробили вітчизняні та зарубіжні вчені такі як: Альтман, Спрінгейт та Терещенко. Розглянувши вищенаведені моделі прогнозування банкрутства, можна сказати, що кожна модель має свою специфіку, виходячи з галузевих особливостей підприємницької діяльності тієї країни, в якій вона найбільш використовується.

Висновки до 1 розділу

Були розглянуті теоретичні аспекти діагностування ймовірності банкрутства підприємства, обґрунтовано сутність понять «фінансовий стан підприємства» та «банкрутство», «боржник», розглянуті види та причини виникнення банкрутства, наведена характеристика методичного забезпечення діагностики банкрутства, а також розглянута методика діагностування вірогідності банкрутства

За допомогою наукової літератури з'ясували, що темою діагностики ймовірності банкрутства підприємств займалися багато вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, такі як: І.А. Бланк, Т.Б. Берднікова, О.О. Терещенко та багато інших. Ними висвітлено основні теоретичні аспекти щодо ефективності діяльності підприємств.

Ознайомились з методикою діагностування вірогідності банкрутства підприємства-боржника. Виявили, що наявність методик діагностики кризових ситуацій підприємства обумовлюють доцільність їх системної класифікації, яка надає можливість об'єднати різноманітні методичні підходи в окремі групи, щоб визначити спільні недоліки та проблеми, які притаманні окремим розробкам. Прийшли о висновку, що використання дискримінантного та кластерного аналізу для обробки сформованої статистичної бази українських підприємств дозволяє формувати адекватні статистичні моделі, що мають високу прогностичну якість.

За результатами дослідження детального аналізу методики розробки статистичних моделей прогнозування банкрутства, зокрема Z-рахунку Е.Альтмана, Спрінгейта та Терещенка, визначеної у навчальній літературі та наукових статтях, встановлені їх переваги та недоліки, формули розрахунку. Використання моделей діагностики ймовірності банкрутства дає можливість за обмеженою кількістю показників оперативно отримати дані про фінансовий стан підприємства й вчасно попередити загрозу кризового стану.

Але вони не вказують на причину, які з факторів вплинули на зміну рівня фінансової стійкості; а також не надають інформацію щодо подальшого розвитку підприємства. Виявлено, що в Україні метод дискримінантного статистичного аналізу також отримав поширення і визнання. Аналітичний підхід є практичним інструментом для оцінки ризику, що виявляється за бухгалтерськими даними. Розглянувши вищенаведені моделі прогнозування банкрутства, можна сказати, що кожна модель має свою специфіку, виходячи з галузевих особливостей підприємницької діяльності тієї країни, в якій вона найбільш використовується. Однак слід звернути увагу на те, що побудова єдиної ефективної багатофакторної моделі прогнозування банкрутства в нашій країні є досить проблемною, оскільки нормативно-законодавча база регулювання процедури банкрутства є недосконалою та рівень досліджень динаміки та причин вже збанкрутілих підприємств - низьким.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА-БОРЖНИКА

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Історія підприємства – це поетапне створення та освоєння у серійному виробництві нових двигунів, кожен з яких став значною віхою у розвитку вітчизняного будування авіадвигунів. Вона почалась у 1907 році. До грудня 1915 року завод випускав сільськогосподарські механізми та інструменти, виконував різні види механічної обробки, відливав вироби з чавуну та міді. У 1995 р. підприємство перетворено у відкрите акціонерне товариство «Мотор Січ», а 19 травня 2011 року було названо ПАТ «Мотор Січ».

До складу ПАТ «Мотор Січ» належать такі структурні одиниці, розташовані на території України:

Запорізький моторобудівний завод. Історія головного заводу бере початок з моменту організації в 1907 році в Олександрівську заводу «Дека». Головна структурна одиниця підприємства виробляє авіадвигуни, здійснює їхній ремонт та обслуговування, виготовляє приводи для газо- та нафтоперекачувальних агрегатів, пересувні автоматизовані електростанції, низку товарів народного споживання.

Запорізький машинобудівний завод ім. В. І. Омеляченко. У зв'язку з освоєнням виробництва великогабаритних двигунів були побудовані нова випробувальна станція, сучасний ливарний цех точного лиття деталей з жаростійких сплавів і низка інших цехів, на базі яких у 1988 був створений Запорізький машинобудівний завод. Основний напрямок діяльності заводу — ливарне виробництво, випробування двигунів Д-18Т. Також на заводі виготовляються газотурбінні електростанції потужністю 1000, 6000 кВт.

Волочиський машинобудівний завод. У 1971 році в місті Волочиськ Хмельницької області був створений Волочиський машинобудівний завод

(ВМЗ). Основне завдання створеного заводу – забезпечення збирання авіадвигунів багатотиражними деталями і метизами, виготовлення технологічного оснащення. На ВМЗ організований цех з виготовлення пересувних автоматизованих електростанцій ПАЕС-2500, ремонт двигунів AI-20 і його модифікацій AI-20ДКЕ, AI-20ДКН, AI-20ДМЕ, AI-20ДМН. Крім цього, ВМЗ випускає автозапчастини, низку товарів сільськогосподарської групи [31].

Вінницький авіаційний завод заснований в 1961 році на базі військових авіаремонтних майстерень, що ремонтували планери і виробляли авіамішені. На початку 2011 року компанія «Мотор Січ» виявила бажання взяти в управління ДП «Вінницький авіаційний завод» і налагодити на ньому випуск авіаційних моторів. В жовтні того ж року на базі Вінницького авіаційного заводу був завершений перший капітальний ремонт перших 2 вертольотів Мі-2, для Замовника – ПАТ Мотор Січ, з заміною відпрацьованих моторів на відремонтовані в Кутаїсі [38]. Виробництво заводу функціонально розділене на два види: ремонт літаків і ремонт авіадвигунів, які є замкнутими і виконують всі види робіт. Двигуни і агрегати проходять повний цикл від розбирання, дефектації та випробувань до відвантаження і здачі замовнику готового виробу.

ДП «Вінницький авіаційний завод» проводив капітальні ремонти літаків Ан-2, Як-18Т, Як-52, вертольотів Ка-26 і Мі-2. Завод мав сертифікат на ремонт і обслуговування цих типів авіатехніки Департаменту повітряного транспорту України.

Технології контрольно-відновлювальних робіт дозволяють проводити ремонтні роботи за станом авіатехніки як в умовах заводу, так і в умовах базових авіапідприємств. Завод укомплектований виїзними бригадами для виконання цих робіт [39].

Лубенський верстатобудівний завод. Підприємство було створено у вересні 1915 року, коли в Лубни були переміщені ливарно-механічні майстерні з міста Кременець. У перший час обладнання було розміщено в

приміщеннях взятої в оренду приватній маслоробні, а робітники були розселені на приватних квартирах, але в 1916 році на околиці міста були побудовані заводські корпуси і завод збільшив продуктивність. У квітня 2013 року завод увійшов до складу відкритого акціонерного товариства «Мотор Січ» як відокремлений підрозділ і отримав нове найменування: Лубенський верстатобудівний завод «Мотор Січ» [40].

ТОВ "ВЕРТОЛЬОТИ МОТОР СІЧ", було створене в березні 2012 р. пропонує 3 послуги з вертолітної тематики:

- капітальний ремонт вертольотів типу Мі-8, Мі-17, Мі-2;
- модернізація вертольота Мі-8Т в профіль Мі-8МСБ з двигунами ТВ3-117ВМА-СБМ1В 4Е серії;
- переобладнання вертольотів Мі-8, Мі-2 різні варіанти (транспортний, пасажирський, медичний, пошуково – рятувальний, VIP, сільськогосподарський);
- обладнання вертольотів сучасною авіонікою;
- виробництво і ремонт головних вертолітних редукторів;
- виконання гарантійного, а також післягарантійного технічного обслуговування продукції, що поставляється [41].

Авіакомпанія «Мотор Січ». Авіакомпанію створено у 1984 році і вона є одним з підрозділів у складі ВАТ «Мотор Січ». Авіакомпанію оснащено пасажирськими та транспортними літаками і вертольотами. Повітряний парк авіакомпанії складають: Як-40, Як-42, Ан-12, Ан-24, Ан-26, Ан-74ТК-200, Ан-140.

Продукція підприємства:

Авіаційні двигуни:

- турбогвинтові;
- турбореактивні двоконтурні;
- турбогвинтовентиляторні;
- турбовальні;
- допоміжні.

Товари народного споживання: ПАТ «Мотор Січ» – одне з провідних у світі підприємств з розробки, виробництва, ремонту та сервісного обслуговування авіаційних газотурбінних двигунів для літаків та вертольотів, а також промислових газотурбінних установок. Станом на 2019 рік ПАТ «Мотор Січ» виготовляє і супроводжує в експлуатації 55 типів і модифікацій двигунів для 61-го виду літаків і вертольотів.

Підприємство знаходиться за адресою 69068, м. Запоріжжя, Україна, пр.-т Моторобудівників, 15.

Реєстраційний номер: 38146389

Кількість працівників: 20000

Рік заснування: 1907

Ідентифікаційний номер: 321960808198

З моменту державної реєстрації ПАТ «Мотор Січ» набуває прав юридичної особи, як суб'єкт цивільного права, має постійне місцезнаходження, власне фірмове найменування, відокремлене майно, може від свого імені укладати угоди, набувати майнові та особисті немайнові права, нести обов'язки, бути позивачем та відповідачем у загальних господарських та третейських судах, може бути учасником та засновником підприємств, об'єднань, інших господарських формувань, дочірніх підприємств, філій та представництв, у відповідності до чинного законодавства України [42].

Товариство створене з метою задоволення громадських потреб у його продукції, роботах, послугах та реалізації на основі одержаного прибутку соціальних та економічних інтересів трудового колективу.

Підприємство здійснює підприємницьку та комерційну діяльність на підставі та у відповідності з чинним законодавством України та статутом підприємства.

Підприємство є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в банках, необхідні печатки, штампи, емблему, товарний знак та інші реквізити.

Відповідно до цілей своєї діяльності підприємство вступає у взаємовідносини з юридичними та фізичними особами на договірних засадах на предмет виробництва і реалізації продукції, товарів, послуг, виконання робіт, спільної діяльності; самостійно здійснює господарську діяльність в межах повноважень, передбачених статутом підприємства, що не суперечить чинному законодавству.

Підприємство має право самостійно здійснювати господарську діяльність, виходячи з реального попиту, укладати будь-які угоди, які не заборонені законодавством України [44], угоди про спільну діяльність з підприємствами, установами, організаціями; на добровільних засадах вступати в договірні об'єднання, створювати структурні підрозділи для здійснення господарської діяльності; одержувати кредити від будь-яких фінансово-кредитних установ на договірних засадах; реалізовувати товари, роботи, послуги за цінами та тарифами, що встановлюються самостійно або на договірних засадах, а у випадках, що передбачені чинним законодавством України та нормативними актами – за державними цінами; розпоряджатися майном, придбаним за рахунок доходів, отриманих від здійснення господарської діяльності; самостійно розпоряджатися прибутком, що залишився після здійснення розрахунків з бюджетом, кредиторами, працівниками; здійснювати інші види діяльності, що не суперечать установчим документам, прямо не заборонені законодавством та сприяють вирішенню поставлених статутних завдань.

Майно підприємства складають основні фонди та оборотні кошти, а також інші матеріальні кошти, вартість яких відображається в балансі підприємства.

Прибуток, що залишився після виконання зобов'язань перед бюджетом, кредиторами та працівниками, залишається у розпорядженні підприємства та використовується ним самостійно.

Підприємство веде самостійний баланс, має поточний та інші рахунки в установах банків, печатку та штамп з назвою підприємства, може мати

товарний знак, який реєструється у встановленому порядку відповідно з чинним законодавством України.

Підприємство ПАТ «Мотор Січ» самостійно визначає перспективи розвитку, планує та здійснює свою діяльність, виходячи з попиту на продукцію, роботи та послуги, необхідності забезпечення виробничого та соціального розвитку.

Підприємство здійснює свою діяльність на принципах госпрозрахунковості, самофінансування та самоуправління. Підприємство здійснює оперативний облік своєї діяльності, веде бухгалтерську та статистичну звітність у встановленому законодавством порядку [45]. Підприємство має право самостійно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до чинного законодавства. Управління підприємством здійснюється відповідно до його статуту, чинного законодавства.

Підприємство ПАТ «Мотор Січ» належить до лінійно-функціональної структури управління. Лінійно-функціональна структура управління була розроблена, щоб усунути недоліки лінійного та функціонального управління. При такій структурі управління всю повноту влади бере на себе лінійний керівник, який очолює певний колектив. Йому під час розробки конкретних питань та підготовці відповідних рішень, програм, планів допомагає спеціальний апарат, який складається з функціональних служб.

Функціональні служби доводять свої рішення до виконавців або через вищого керівника [46]. Як правило, функціональні служби не мають право самостійно віддавати розпорядження виробничим підрозділам. Функціональні ланки позбавлені права безпосереднього впливу на виконавців, вони готують рішення для лінійного керівника, який здійснює прямий адміністративний вплив на виконавців. Зробимо аналіз фінансового стану ПАТ «Мотор Січ» з оцінки рівня та динаміки показників фінансових результатів підприємства. Розрахунок показників фінансових результатів підприємства за 2016 - 2018 рік, наведен у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 - Фінансові результати діяльності ПАТ «Мотор Січ»
протягом 2016-2018 рр.

Показник	На кінець звітного періоду			Відхилення (+;-)			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017-2016 рр.		2018-2017 рр.	
				тис. грн	%	тис. грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1 Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	10546207	15150429	12239687	4604222	44	-2910742	-19
2 Собівартість реалізованої продукції	4217243	6687998	7291413	2470755	59	603415	9
3 Валовий прибуток від реалізації	6328964	8462431	4948274	2133467	34	-3514157	-42
4 Адміністративні витрати	1041515	1246056	1482211	204541	20	236155	19
5 Витрати на збут	779587	896893	768210	117306	15	-128683	-14
6 Інші операційні доходи	9991300	8388733	1008736	-1602567	-16	-7379997	-88
7 Інші операційні витрати	11027717	9121302	1972444	-1906415	-17	-7148858	-78
8 Прибуток від операційної діяльності	3471445	5586913	1734145	2115468	61	-3852768	-69
9 Прибуток від участі в капіталі	9187	124	17812	-9063	-99	17688	14265
10 Інші фінансові доходи	21501	5699	103813	-15802	-73	98114	1722
11 Інші доходи	255137	479345	330356	224208	88	-148989	-31
12 Фінансові витрати	190164	205672	271862	15508	8	66190	32
13 Втрати від участі у капіталі	1	924	2977	923	92300	2053	222
14 Інші витрати	893075	1678730	54479	785655	88	-1624251	-97
15 Прибуток до оподаткування	2674030	4186755	1856808	1512725	57	-2329947	-56
16 Податок на прибуток	709587	1082581	604615	372994	53	-477966	-44
17 Чистий прибуток	1964443	3104174	1252193	1139731	58	-1851981	-60

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
18 Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	1206762	2300085	388688	1093323	91	-1911397	-83

Аналізуючи дані таблиці 2.1 приходимо до висновку, що протягом періоду, який вивчався на підприємстві спостерігаються позитивні тенденції змін чистого доходу. Водночас, на підприємстві спостерігається зростання собівартості продукції, проте, порівнюючи темпи росту чистого доходу та собівартості продукції, слід відмітити, що темпи росту собівартості вище ніж темпи росту чистого доходу. Це пояснюється ростом мінімальної заробітної плати, підвищенням тарифів на роботи та послуги, наявністю інфляційного процесу стосовно росту чистого доходу, слід зазначити, що оскільки чистий дохід змінюється повільно, це свідчить про те, що обсяги реалізації продукції зменшуються з причини зниження попиту рівня конкурентоспроможності продукції, втрати замовників та покупців. Зміни чистого доходу та собівартості призвели до отримання прибутку у розмірі 8462431 тис. грн., що в порівнянні з попереднім періодом склало 132,05%. На фінансовий результат від операційної діяльності вплинули інші операційні доходи, а також адміністративні витрати по збуту та інші адміністративні витрати. Протягом періоду який вивчався спостерігаються такі зміни:

- інші операційні доходи 83,9%
- адміністративні витрати 119,4%
- витрати по збуту 115,04%
- адміністративні витрати 82,7%.

Серед перелічених факторів найбільш впливовим є адміністративні витрати, а отже їх зниження слід визнати резервом збільшення прибутковості підприємства. Збільшення адміністративних витрат вважаємо надмірним, оскільки темп їх зростання майже втричі перевищує темпи інфляції 2017р. (7%). Збільшення адміністративних витрат та витрат по збуту, а також інших факторів призвело до отримання прибутку від операційної діяльності в

розмірі 5586913 тис. грн., що в порівнянні з даними показниками в попередній період складає 157,3%. З урахуванням інших факторів фінансовий результат до оподаткування склав 4186755 тис. грн., що у порівнянні з попереднім періодом вище на 152,04%. Враховуючи, що податок з прибутку складає 18%, то чистий прибуток за звітний період склав 3104174 тис. грн.. Виходячи з вище викладеного на сьогодні підприємством вибрана стратегія виживання, що пов'язано з кризою, розривом зв'язків з покупцями, темпом росту витрат у зв'язку з інфляційним процесом. Уразі подальшого вибору даної стратегії підприємству у найближчі 3-5 років очікує погіршення фінансового стану.

Вважаємо за потрібне акцентувати увагу на забезпечення ресурсами підприємства ПАТ «Мотор Січ». Тому в таблиці 2.2 розглянемо його основні показники.

Таблиця 2.2 – Основні показники забезпечення ресурсами підприємства

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2016 рік до 2018 року	
				+, -	%
1	2	3	4	5	6
1. Обсяги господарської діяльності (валова продукція), тис. грн.	41039	49780	54960	8741	121,2
2. Чистий дохід (виручка), тис. грн.	41039	49780	54960	8741	121,2
3. Чистий прибуток, тис. грн.	17763	20725	24694	2962	116,6
4. Середньооблікова чисельність працівників, чол.			100		
5. Середньорічна вартість активів, тис. грн.:					
в т. ч.- необоротних	-	2873,5	-	-	-
- оборотних	-	4765	-	-	-
6. Фондовіддача	-	17,32	-	-	-
7. Продуктивність праці, тис. грн./чол.	410,3	497,8	580,3	87,5	121,3
8. Рентабельність господарської діяльності, %	71,33	76,31	84,67	4,98	106,9

Аналізуючи дані таблиці 2.2 приходимо до висновку, що протягом періоду, який вивчався на підприємстві спостерігаються позитивні тенденції, щодо показників забезпечення ресурсами підприємства. А саме: валова продукція та виручка станом на 2018 рік виросла на 121,2% у порівнянні з 2016 роком. Чистий прибуток збільшився на 116,6%, так як збільшили об'єми продаж продукції. Відповідно зростає і продуктивність праці робітників, а також рентабельність господарської діяльності.

В таблиці 2.3 наведена оцінка ефективності капіталу підприємства ПАТ «Мотор Січ». Капітал підприємства – це сукупність засобів виробництва, цінностей у матеріальній, грошовій та нематеріальній формах, які забезпечують його власникові одержання додаткової вартості.

Таблиця 2.3 – Оцінка ефективності основного капіталу підприємства

№	Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Абсол. відхилення
1	2	3	4	5	6
1	Дохід від реалізації	10546207	10546323	15150429	4604106
2	Основний капітал	5944788	6839349	7635917	796568
3	Рентабельність основного капіталу	177,4	154,2	198,4	44,2
4	Операційний дохід	10546207	10546323	15150429	4604106
5	Оборотні активи	14672821	18411573	21607202	3195629
6	Рентабельність оборотного капіталу	45	57	70	13
7	Чистий прибуток	1964443	2044097	3104174	1060077
8	Власний капітал	14122181	16315142	19381433	3066291
9	Рентабельність власного капіталу, %	13,91	12,52	16,01	3,49
10	Позиковий капітал	659668	1252666	1231992	-20674
11	Рентабельність позикового капіталу, %	297,7	163,1	251,9	88,8

Аналізуючи дані таблиці 2.3 приходимо до висновку, що за всі досліджувані періоди оцінка ефективності капіталу підприємства максимальна у 2018 році. Дохід від реалізації та основний капітал значно виросли, у порівнянні з іншими роками.

В таблиці 2.4 розглянемо динаміку показників майнового стану.

Таблиця 2.4 - Динаміка показників майнового стану

Показники	Роки			Відхилення	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017 - 2016 рр.	2018 - 2017 рр.
Частка основних засобів в активах	0,26	0,24	0,24	-0,02	0,00
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,16	0,10	0,05	-0,06	-0,05
Коефіцієнт приросту вартості основних засобів	0,17	0,10	0,05	-0,07	-0,05
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,37	0,38	0,40	0,01	0,02
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,63	0,62	0,60	-0,01	-0,02
Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах	0,001	0,001	0,001	0,000	0,000
Частка оборотних виробничих активів	0,49	0,45	0,52	-0,04	0,07
Коефіцієнт мобільності активів	2,68	2,83	5,53	0,15	2,70

Аналізуючи дані таблиці 2.4, можна зробити висновок, що частка основних засобів в активах зменшилась протягом 2016-2018 рр., що є позитивним явищем, бо частка основних засобів в активах показує частку коштів, інвестованих в основні засоби у валюті балансу.

Коефіцієнт зносу характеризує ту частку вартості основних фондів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Протягом розглянутого періоду цей коефіцієнт збільшувався, що свідчить про погіршення технічного стану основних засобів. Розрахований коефіцієнт оновлення основних фондів зменшився. Частка оборотних виробничих фондів в активах має позитивну тенденцію збільшення протягом усього досліджуваного періоду.

Збільшення частки оборотних активів у структурі активів підприємства вказує на формування більш мобільної структури активів, що сприяє прискоренню оборотності засобів підприємства, а також на відволікання

частини поточних активів на кредитування споживачів товарів, робіт, послуг підприємства, дочірніх підприємств та інших дебіторів.

Коефіцієнт мобільності активів протягом 2016-2018 років мав тенденцію до зменшення, але це не є негативним, адже коефіцієнт протягом трьох років був у межах норми ($K_{\text{моб}} = 0,5$), у 2018 р. становив 2,70 вище норми.

Проаналізуємо основні показники рентабельності підприємства ПАТ «Мотор Січ» в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 - Основні показники рентабельності за 2016-2018 роки

Рентабельність	Значення, %			Віхилення, %	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017-2016 pp.	2018-2017 pp.
1	2	3	4	5	6
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності до оподаткування	10,64	14,32	6,29	3,68	-8,03
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	7,82	10,61	4,24	2,79	-6,37
Рентабельність власного капіталу	12,09	16,02	5,86	3,93	-10,16
Рентабельність основних фондів	30,48	44,13	17,36	13,65	-26,77
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком	60,01	55,86	40,43	-4,15	-15,43
Рентабельність витрат	150,07	126,53	67,86	-23,54	-58,67

Отже, у період з 2016 по 2017 рік показники рентабельності зростають, що характеризує позитивні зміни на підприємстві, адже рентабельність є показником ефективності виробництва. У 2018 році показники рентабельності зменшилися, що є негативною тенденцією.

Для аналізу рентабельності виробничих фондів використовують метод ланцюгових підстановок. Вихідні дані та розрахункові показники наведені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 - Аналіз рентабельності виробничих фондів

Рентабельність	Значення, тис. грн			Віхилення, тис. грн	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017-2016 рр.	2018-2017 рр.
1	2	3	4	5	6
Прибуток від звичайної діяльності, тис.грн.	1964443	3104174	1252193	1139731	-1851981,0
Чиста виручка від реалізації продукції, тис.грн.	10546207	15150429	12239687	4604222	-2910742,0
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	6088683,5	6738988,5	7116604,5	650305	377616,0
Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів (запасів), тис.грн.	11846391	13837164	15376348,5	1990773	1539184,5
Середньорічна вартість виробничих фондів, тис.грн	17935074,5	20576152,5	22492953	2641078	1916800,5
Середньорічна вартість оборотних активів, тис.грн	16483838	20009387,5	21301864,5	3525550	1292477,0
Коеф.фондомісткості продукції, коп. на 1 грн.	1,7	2,2	1,7	0,5	-0,5
Коеф.оборотності оборотних активів, коп. на 1 грн.	0,6	0,7	0,6	0,1	-0,1
Рентабельність реалізованої продукції, коп. на 1 грн.	18,6	20,5	10,2	1,9	-10,3
Рентабельність виробничих фондів, коп. на 1 грн.	10,9	15,1	5,6	4,2	-9,5

Аналізуючи дані таблиці 2.6 виявили, що з 2016 року було вироблено продукції та надано послуг на 1,70 гривню. В 2018 році показник становить 1,7, що показує на не ефективність управління основними засобами.

Отримані дані показують, що ефективність використання оборотних активів компанією знижується. Головним фактором зниження показника є постійне збільшення суми дебіторської заборгованості за товари і послуги. З огляду на те, що обсяг збуту залишається відносно стабільним протягом періоду дослідження, збільшення суми дебіторської заборгованості за товари

і послуги є негативним явищем. Для збільшення оборотності оборотних активів необхідно вжити заходи повернення коштів компанії. Для усунення ризику виникнення проблеми в майбутньому необхідно розробити комплексну стратегію комерційного кредитування клієнтів.

Рентабельність реалізованої продукції в 2016 р. показує, що кожна гривня продажів принесла 18,6 копійок чистого прибутку. Це високий показник, який свідчить про ефективне управління витратами компанії, але в 2018 році цей показник зменшується в рази і становить 10,2.

Загалом, рентабельність виробничих фондів залишається на стабільному рівні, що говорить про оптимальну структуру виробничих активів. З 2016 року кожна гривня, вкладена в ці елементи активів, дозволила отримати 10,9 копійок чистого прибутку, але в 2018 році – це 5,60 копійок чистого прибутку, що є дуже негативним показником для підприємства. Таким чином, виробничий процес є неефективним.

Чим вищий поріг рентабельності, тим складніше його перевищити. З низькою межею рентабельності легше переносити зменшення попиту, відмовитись від завищеної ціни реалізації.

Зниження межі рентабельності можна досягти збільшивши маржинальний прибуток або скоротивши постійні витрати.

Отже, ідеальними умовами для підприємства є поєднання низьких постійних витрат з високим маржинальним прибутком. Необхідно знаходити вдалий компроміс між постійними та змінними витратами. Для підприємства за аналізованого періоду змінні витрати – 75% від операційних витрат, а постійні – 25%.

Запас фінансової міцності показує, на скільки можна скоротити виробництво продукції, не несучи при цьому збитків. Перевищення реального виробництва над порогом рентабельності є запасом фінансової міцності фірми.

Показники рентабельності (прибутковості) є загальноєкономічними. Вони відбивають кінцевий фінансовий результат і відбиваються в

бухгалтерському балансі і звітності про прибутки і збитки. Рентабельність можна розглядати як результат впливу техніко-економічних факторів, а значить, як об'єкти техніко-економічного аналізу, основна мета якого виявити кількісну залежність кінцевих фінансових результатів виробничо-господарської діяльності від основних техніко-економічних факторів.

Рентабельність є результатом виробничого процесу, вона формується під впливом чинників, пов'язаних з підвищенням ефективності оборотних коштів, зниженням собівартості і підвищенням рентабельності продукції й окремих виробів. Загальну рентабельність підприємства необхідно розглядати як функцію ряду кількісних показників - чинників: структури і фондівіддачі основних виробничих фондів, оборотності нормованих оборотних коштів, рентабельності реалізованої продукції. Показники порогу рентабельності ПАТ «Мотор Січ» наведені у табл. 2.7.

Таблиця 2.7 - Динаміка показників порогу рентабельності

Показники	Роки			Відхилення	
	2016	2017	2018	2017-2016 рр.	2018-2017 рр.
1	2	3	4	5	6
1 Операційний дохід, тис. грн.	10546207	15150429	12239687	4604222	-2910742
2 Операційні витрати, тис. грн., у т.ч.	10568074	20422250	15033854	9854176	-5388396
2а) змінні витрати (75%)	7926055,5	15316687,5	11275390,5	7390632	-4041297
2б) постійні витрати (25%)	2642018,5	5105562,5	3758463,5	2463544	-1347099
3 Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	3471445	5586913	1734145	2115468	-3852768
4 Маржинальний дохід, тис. грн.	6113463,5	10692475,5	5492608,5	4579012	-5199867
5 Питома вага маржинального доходу в операційному доході, %	0,579	0,706	0,449	0,127	-0,257
6 Поріг рентабельності, тис. грн.	4563072	7231675	8370743	2668603	1139068

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5	6
7 Питома вага порогу рентабельності в операційному доході, %	43,27	47,73	68,39	4,46	20,66
8 Зона фінансової стійкості, тис. грн.	5983135	7918754	3868944	1935619	-4049810
9 Запас фінансової стійкості, %	56,73	52,27	31,61	-4,46	-20,66

Приходимо до висновку, що основним завданням аналізу є оцінка результатів господарської діяльності за попередній та поточний роки, виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники роботи підприємства, прийняття рішення про визначення підприємства платоспроможним (неплатоспроможним).

Аналіз дослідження величини кількісного рівня фінансових результатів на ПАТ «Мотор Січ» показав, що у 2018 році порівняно з 2017 на підприємстві зменшився обсяг реалізації. Позитивним моментом є те, що рівень елементів операційних витрат зменшився на 5388396 тисяч гривень, при цьому в загальній сумі частка постійних витрат зменшилася на 1347099 тисяч гривень, що складає 26%.

Питома вага маржинального доходу в операційному доході зменшилась на 25,7%, що супроводжувалося зменшенням маржинального доходу в абсолютному вираженні на 5199867 тисяч гривень.

В умовах самофінансування найважливішою економічною проблемою є не тільки аналіз фінансової стійкості підприємства, а й визначення запасу фінансової стійкості, що характеризує рівень захищеності основної діяльності, який є в підприємства на даний момент і яким можна скористатися на випадок форс-мажорних обставин.

Запас фінансової стійкості характеризують:

- поріг рентабельності;
- зона безпеки;

– показники операційного, фінансового, операційно-фінансового левериджу.

При цьому запас фінансової стійкості також зменшився на 20,66%. Зниження запасу фінансової стійкості є підтвердженням зниження ефективності діяльності підприємства.

Наступним кроком буде аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства.

Платоспроможність це здатність підприємства своєчасно за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Відповідно, якщо підприємство є фінансово стійким, то воно платоспроможне.

Аналіз платоспроможності здійснюється шляхом порівняння наявності і надходження коштів із платежами першої необхідності. Найбільш чітко платоспроможність виявляється при аналізі її за відносно короткий строк: тиждень або півмісяця. Платоспроможність виражається коефіцієнтом платоспроможності, тобто співвідношенням наявних грошових коштів із сумою термінових платежів на визначену дату або на очікуваний період.

Аналізуючи стан платоспроможності підприємства, необхідно розглянути причини фінансових труднощів, частоту їх створення і тривалість прострочених боргів. Причинами незадовільної платоспроможності можуть бути невиконання плану виробництва і реалізації продукції, підвищення її собівартості, невиконання плану прибутку, в результаті чого має місце нестача власних джерел самофінансування підприємства, високий процент оподаткування.

Однією з причин погіршення платоспроможності може також бути неправильне використання оборотних коштів, відтягання їх в дебіторську заборгованість, вклад у надпланові запаси та інші цілі, які тимчасово не мають джерел фінансування [46].

Отже, головні причини неплатоспроможності підприємства:

- помилки у розрахунках планових обсягів виробництва і реалізації продукції, її собівартості;
- невиконання замовлень;
- неконтрольоване зростання собівартості продукції;
- втрата каналів реалізації та постійних замовників;
- неплатоспроможність покупців і замовників;
- брак власних джерел фінансування;
- інфляційні процеси;
- значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість й у надлишкові виробничі запаси;
- низька якість фінансового планування на підприємстві;
- низька оборотність оборотних коштів [47].

Для оцінки платоспроможності на підприємстві складається платіжний баланс, який складається на будь-яку дату та наведений у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 - Платіжний баланс підприємства 2018 рік

Актив			Пасив		
Наявні кошти для покриття заборгованості	Початок звітного періоду	Кінець звітного періоду	Негайні та інші платежі	Початок звітного періоду	Кінець звітного періоду
Грошові кошти та їх еквіваленти	2756289	1469427	Заборгованість по позикам	861275	644764
Розрахунки з дебіторами	4325062	2995449	Заборгованість по кредиторам	4494326	4147874
Всього	7081351	4464876	Всього	5355601	4792638
Сальдо	1725750		Сальдо		-327762
Баланс	5355601	4464876	Баланс	5355601	4464876

Якщо грошові кошти перевищують зобов'язання більше, то сальдо відображається в активі платіжного балансу і це означає платоспроможність підприємства. Із платіжного балансу підприємства за 2018 рік бачимо, що на кінець звітного періоду 2018 року відбувається зростання кредиторської заборгованості порівняно з дебіторською, яке вказує на погіршення фінансового стану підприємства.

Таким чином, приходимо до висновку, що підприємство ПАТ «Мотор Січ» визнано лідером з виробництва, ремонту і обслуговуванням авіаційних газотурбінних двигунів для літаків і вертольотів, а також промислових газотурбінних установок.

2.2 Оцінювання фінансового стану підприємства

На сьогоднішній день єдиної думки вчених економістів щодо тлумачення даного терміну «фінансовий потенціал підприємства» немає. Найбільш поширеними є два підходи на основі яких розкривається сутність даного поняття – ресурсний та результативний. За ресурсного підходу фінансовий потенціал ототожнюється із фінансовими ресурсами, а за результативного – із показниками стабільності фінансового стану підприємства. На сьогоднішній день прихильників ресурсного підходу є переважна кількість. Висловлюємося про доцільність синтезу вищеназваних підходів і зазначаємо, що фінансовий потенціал підприємства є сукупністю наявних ресурсів, а також фактичних та потенційних можливостей підприємства щодо мобілізації та нарощення їхнього обсягу і трансформації їх в інші фактори виробництва у відповідності до потреби з метою досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства [48].

Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки фінансових планів та прогнозів, у тому числі фінансового оздоровлення підприємств. Під фінансовим станом підприємства розуміють міру його забезпеченості необхідними фінансовими ресурсами для здійснення ефективної діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Фінансовий стан залежить від результатів виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності підприємства. Тому оцінку його можна об'єктивно здійснити не через один, а

тільки за допомогою системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства, відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Метою оцінювання фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і використання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Така об'єктивна оцінка передовсім потрібна самому підприємству [49]. Крім того, вона необхідна кожному з наявних і можливих партнерів підприємства — акціонерів, банкірів, податкових адміністрацій, підприємств, у кожного з яких свій критерій оцінки. Тому і система показників оцінки фінансового стану має бути такою, щоб кожний міг зробити вибір виходячи з власних інтересів.

Основними завданнями аналізу фінансового стану є :

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання капіталу підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивне оцінювання динаміки та стану ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості підприємства;
- оцінювання становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісне оцінювання його конкурентоспроможності;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Проведемо горизонтальний аналіз фінансового стану ПАТ «Мотор Січ». Такий аналіз – це метод співставлення значень однакових показників протягом певного часового періоду. Цей метод ще називають часовий, оскільки порівнюється значення показника у певному році із значенням показника у попередньому. Інформаційною основою для застосування горизонтального методу є фінансова звітність підприємства. У табл. 2.9 наведено розрахунок показників горизонтального аналізу активів підприємства за 2016 – 2018 рр.

Таблиця 2.9 - Горизонтальний аналіз активу за 2016-2018 рр.

Показник	На кінець звітного періоду			Відхилення (+;-)			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017-2016 рр.		2018-2017 рр.	
				тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8
АКТИВ							
I. Необоротні активи	6830689	7635917	8366083	805228	12	730166	10
II. Оборотні активи, у тому числі:	18294855	21607202	21128848	3312347	18	-478354	-2
запаси і витрати	13303297	14453769	16654183	1150472	9	2200414	15
дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125428	3195027	1427761	2069599	184	-1767266	-55
дебіторська заборгованість за розрахунками та інша	630164	833258	1219643	203094	32	386385	46
інша поточна дебіторська заборгованість	322809	359056	347735	36247	11	-11321	-3
поточні фінансові інвестиції	559935	9313	9789	-550622	-98	476	5
грошові кошти та їх еквіваленти	2352855	2756289	1469427	403434	17	-1286862	-47
витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	110	338	289	228	207	-49	-14
Баланс	25125654	29243457	29495220	4117803	16	251763	1

Проаналізувавши горизонтальний аналіз, приходимо до висновку, що валюта балансу з кожним роком збільшується у середньому на 15-23 %, що є характерною ознакою «гарного» балансу підприємства ПАТ «Мотор Січ». Тільки у 2018 ця тенденція не зберіглася, хоча більшення все таки є, але лише на 1 % і склало 379125 тис. грн. Розглядаючи загальну суму активів підприємства по рокам з 2016 по 2018 можна зробити наступні висновки.

З горизонтального аналізу за 2016 рік, бачимо що активи підприємства зросли на 22%, але доходи майбутніх періодів за рік зросли у десятки разів.

Аналізуючи показники за 2017 рік, бачимо що активи підприємства зросли на 16%, але кредиторська заборгованість зростає практично у 2 рази, що негативно впливає на економічне становище підприємства.

За показниками 2018 року активи підприємства збільшились на 1%, та оборотні активи ставлять мінус 2%, що є негативною тенденцією для підприємства.

У табл. 2.10 наведено розрахунок показників горизонтального аналізу пасивів підприємства за 2016 – 2018 рр.

Таблиця 2.10 - Горизонтальний аналіз пасиву за 2016-2018 рр.

Показник	На кінець звітної періоду			Відхилення (+;-)			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017-2016 рр.		2018-2017 рр.	
				тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8
ПАСИВ							
I. Власний капітал, у тому числі:	16252316	19381433	21354360	3129117	19	1972927	10
Зареєстрований капітал	280529	280529	280529	0	0	0	0
Капітал у дооцінках	122128	121682	0	-446	0	-121682	-100
Додатковий капітал	491729	522693	1606600	30964	6	1083907	207
Резервний капітал	71251	71315	71251	64	0	-64	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	15369225	18440600	19397065	3071375	20	956465	5
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	3176812	3742269	3429355	565457	18	-312914	-8
III. Поточні зобов'язання, у тому числі:	5697126	6119755	4711505	422629	7	-1408250	-23
Короткострокові кредити банків	874166	804356	560539	-69810	-8	-243817	-30
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	19323	57665	84225	38342	198	26560	46
товари, роботи, послуги	632068	533649	775669	-98419	-16	242020	45

Продовження таблиці 2.10

1	2	3	4	5	6	7	8
поточні зобов'язання за розрахунками та інші	312696	369332	429475	56636	18	60143	16
Поточні забезпечення	59284	63235	102417	3951	7	39182	62
Доходи майбутніх періодів	971486	884415	3092	-87071	-9	-881323	-100
Інші поточні зобов'язання	20588	29296	62501	8708	42	33205	113
IV. Зобов'язання, пов'язані з не оборотними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0	0	0	0	0	0

Виявили, що аналіз необоротних активів визначає тип стратегії підприємства щодо довгострокових вкладень. Питома вага необоротних активів у складі активів і високий рівень приросту в середньому на 9-12 % за три останніх роки свідчить про фінансово-інвестиційний характер стратегії підприємства. Склалася ситуація, коли найбільша частина необоротних активів підприємства ПАТ «Мотор Січ» подана виробничими основними засобами і незавершеним будівництвом, що характеризує орієнтацію керівництва заводу на створення матеріальних умов розширення основної діяльності підприємства.

Виконуємо вертикальний аналіз балансу ПАТ «Мотор Січ». Велике значення для оцінки фінансового стану має і вертикальний аналіз активу та пасиву балансу, що дає уяву про фінансовий звіт у вигляді відносних показників. Метою вертикального аналізу є розрахунок питомої ваги окремих статей у підсумку балансу та оцінки його змін. З його допомогою можна проводити міжгосподарські порівняння підприємств, а відносні показники згладжують негативний вплив інфляційних процесів. Данні вертикального аналізу активу ПАТ «Мотор Січ» за 3 роки наведені у табл. 2.11.

Таблиця 2.11 - Вертикальний аналіз активу за 2016 – 2018 рр.

Показник	На кінець звітного періоду						Відхилення (+;-)	
	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2017- 2016 рр., %	2018- 2017 рр., %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
АКТИВ								
I. Власний капітал, у тому числі:	16252316	25,65	19381433	24,05	3129117	19	0,40	-7,04
Зареєстрований капітал	280529	27,19	280529	26,11	0	0	2,25	-3,87
Капітал у дооцінках	122128	72,81	121682	73,89	-446	0	-2,25	3,92
Додатковий капітал	491729	52,95	522693	49,43	30964	6	7,04	12,42
Резервний капітал	71251	4,48	71315	10,93	64	0	-6,08	0,45
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	15369225	2,51	18440600	2,85	3071375	20	1,29	-4,43
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	3176812	1,28	3742269	1,23	565457	18	-0,05	0,53
III. Поточні зобов'язання, у тому числі:	5697126	2,23	6119755	0,03	422629	7	0,00	-3,29
Короткострокові кредити банків	874166	9,36	804356	9,43	-69810	-8	-4,44	-0,75
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	19323	0,00	57665	0,00	38342	198	0,00	0,00
товари, роботи, послуги	632068		533649		-98419	-16		45
поточні зобов'язання за розрахунками та інші	312696		369332		56636	18		16
Поточні забезпечення	59284		63235		3951	7		62
Доходи майбутніх періодів	971486		884415		-87071	-9		-100
Інші поточні зобов'язання	20588		29296		8708	42		113

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5	6	7	8	9
IV. Зобов'язання, пов'язані з не оборотними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0	0	0	0	0	0	0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	110		0,00		0,00	0,00		-0,06
Баланс	25125654		100,00		100,00	-	-	-

Як видно з табл. 2.11, значну питому вагу в загальному капіталі підприємства мають оборотний актив на кінець 2018 року 71,63%. За аналізований період незначно зменшилася частка необоротних засобів, на 3,87%, що позитивно характеризує діяльність підприємства. При цьому слід відзначити, що спадає частка дебіторської заборгованості – з 8,57% до 4,14%. Найбільш важливими елементами оборотних активів були виробничі запаси (44,04 % від загальної суми активів), дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги – 5,39 % від загальної суми активів.

Якщо збільшується частка обігових коштів, то можна зробити наступні висновки:

- може бути сформована мобільніша структура активів, що поліпшить фінансовий стан підприємства і прискорить оборот обігових коштів;
- може відволікти частину активів на кредитування споживачів товарів, інших дебіторів. Це свідчить про фактичну іммобілізацію частини обігових коштів із виробничої програми;
- може бути скорочення виробничої бази [50].

Данні вертикального аналізу пасиву ПАТ «Мотор Січ» за 3 роки наведені у табл. 2.12.

Таблиця 2.12 - Вертикальний аналіз пасиву за 2016 – 2018 рр.

Показник	На кінець звітної періоду				Відхилення (+;-)			
	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2017- 2016 рр., %	2018- 2017 рр., %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПАСИВ								
I. Власний, у тому числі:	16252316	64,68	19381433	66,28	21354360	72,40	1,59	6,12
Зареєстрований капітал)	280529	1,12	280529	0,96	280529	0,95	-0,16	-0,01
Капітал у дооцінках	122128	0,49	121682	0,42	0	0,00	-0,07	-0,42
Додатковий капітал	491729	1,96	522693	1,79	1606600	5,45	-0,17	3,66
Резервний капітал	71251	0,28	71315	0,24	71251	0,24	-0,04	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	15369225	61,17	18440600	63,06	19397065	65,76	1,89	2,70
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	3176812	12,64	3742269	12,80	3429355	11,63	0,15	-1,17
III. Поточні зобов'язання, у тому числі:	5697126	22,67	6119755	20,93	4711505	15,97	-1,75	-4,95
Короткострокові і кредити банків	874166	3,48	804356	2,75	560539	1,90	-0,73	-0,85
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	19323	0,08	57665	0,20	84225	0,29	0,12	0,09
товари, роботи, послуги	632068	2,52	533649	1,82	775669	2,63	-0,69	0,80
поточні зобов'язання за розрахунками та інші	312696	1,24	369332	1,26	429475	1,46	0,02	0,19
Поточні забезпечення	59284	0,24	63235	0,22	102417	0,35	-0,02	0,13
Доходи майбутніх періодів	971486	3,87	884415	3,02	3092	0,01	-0,84	-3,01

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Інші поточні зобов'язання	20588	0,08	29296	0,10	62501	0,21	0,02	0,11
IV. Зобов'язання, пов'язані з не оборотними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0,00
Баланс	25125654	100,00	29243457	100,00	29495220	100,00	0	0

Щодо структури пасивів, зробимо такі висновки. Основними джерелами власного капіталу у 2018 році був нерозподілений прибуток – 65,76% від загальної суми пасивів. Основу зобов'язань підприємства становили довгострокові заборгованості і забезпечення які збільшились на 0,6% збільшились і становили 11,63% від загальної суми пасивів, кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги зменшилась до 2,63% від загальної суми пасивів, інші поточні зобов'язання незначно збільшились на 0,11% від загальної суми пасивів. В розділі «Поточні зобов'язання і забезпечення» спостерігається, як збільшення, так і зменшення питомої ваги. В сумі питома вага за цим розділом зменшилась на 8,08%.

Аналізуючи структуру пасиву балансу, слід відзначити як позитивний момент фінансової стійкості підприємства: високу частку капіталу, фондів і резервів, тобто власних та прирівняних до них джерел фінансування, їх частка збільшилася у 2018 році до 72,40%. Протягом 3 років частка власного капіталу була високою. Позитивним є також те, що підприємство зовсім не користується довготерміновими кредитами.

Наступним кроком буде розрахунок чистих активів підприємства та визначення забезпечення зобов'язань чистими активами.

Чисті активи – сума активів за вирахуванням зобов'язань компанії. Цей показник дозволяє отримати приблизне уявлення про вартість компанії в разі її негайної ліквідації. Звичайно, реальна ринкова вартість окремих активів

може бути занижена або завищена в порівнянні з балансовою вартістю. Однак, такий показник застосовується в разі відсутності доступу до внутрішньої звітності компанії. Кредитори використовують показник для того, щоб приблизно оцінити рівень своєї захищеності. Вартість чистих активів, що дорівнює нулю або нижче, буде говорити про високий ризик при кредитуванні компанії, адже в разі банкрутства не всі вимоги зацікавлених сторін будуть задоволені. Високе позитивне значення можна вважати нормативним [51].

Базовий розрахунок чистих активів на основі балансу підприємства має такий вигляд:

Чисті активи = Активи (Необоротні активи + Оборотні активи + Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття) – Зобов'язання (Довгострокові зобов'язання і забезпечення + Поточні зобов'язання і забезпечення + Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття). Тобто, чисті активи дорівнюють розділу I «Власний капітал» балансу [52].

Розрахунок величини чистих активів ПАТ «Мотор Січ» наведено у табл. 2.13.

Таблиця 2.13 - Розрахунок чистих активів ПАТ «Мотор Січ»

Показник	На кінець звітного періоду			Відхилення (+;-)	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017-2016 рр.	2018-2017 рр.
				тис. грн.	тис. грн.
1	2	3	4	5	6
Активи, тис. грн.					
Нематеріальні активи	5366	3695	2520	-1671	-1175
Основні засоби	6443786	7033627	7212062	589841	178435
Незавершене будівництво	—	—	—	—	—
Довгострокові фінансові інвестиції	27082	35933	22038	8851	-13895

Продовження таблиці 2.13

1	2	3	4	5	6
Інші необоротні активи	205369	418867	331840	213498	-87027
Запаси	13192781	14365601	16462336	1172820	2096735
Дебіторська заборгованість	2078768	4387831	2995449	2309063	-1392382
Поточні фінансові інвестиції	559935	9313	9789	-550622	476
Грошові кошти	950503	1273420	2352855	1469427	322917
Інші оборотні активи	78049	40855	110351	191741	-37194
Разом активи	16579454	20756541	25125654	29495220	4177087

Аналізуючи дані таблиці 2.13 видно, що величина чистих активів підприємства набуває протягом 2016-2018 років високого позитивного значення.

Розрахунок величини чистих пасивів ПАТ «Мотор Січ» наведено у табл. 2.14.

Таблиця 2.14 - Розрахунок чистих пасивів ПАТ «Мотор Січ»

Показник	На кінець звітного періоду			Відхилення (+;-)	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017-2016 pp.	2018-2017 pp.
				тис. грн.	тис. грн.
1	2	3	4	5	6
Пасиви, тис. грн.					
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	3176212	3742269	3429355	566057	-312914
Короткострокові кредити	893489	862021	644764	-31468	-217257
Кредиторська заборгованість	5794446	6199814	4154058	405368	-2045756
Поточні забезпечення	59284	63235	102417	3951	39182
Інші поточні зобов'язання	20588	29296	62501	8708	33205

Продовження таблиці 2.14

1	2	3	4	5	6
Разом пасиви	25125654	29243457	29495220	4117803	251763
Чисті активи	16252316	19381433	21354360	3129117	1972927

Виходячи з отриманих результатів таблиці 2.14 необхідно зазначити, що запаси та дебиторська заборгованість збільшується, що являється негативним явищем.

Далі розрахуємо забезпечення чистими активами зобов'язань підприємства. Розрахунок наведений в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 - Розрахунок забезпечення зобов'язань чистими активами

Показники	Роки			Відхилення (+/-)	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2017-2016 рр.	2018-2017 рр.
1	2	3	4	5	6
Чисті активи, тис. грн.	16252316	19381433	21354360	3129117	1972927
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	5,1	3,4	4,1	-1,7	0,7
Тривалість оборотності дебіторської заборгованості (днів)	71	107	89	36	-18
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,2	2,9	2,6	0,7	-0,3
Тривалість оборотності кредиторської заборгованості (днів)	166	126	140	-40	14
Коефіцієнт покриття чистими активами кредиторської заборгованості	4,2	4,4	5,1	0,2	0,7
Показник співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	2,3	1,2	1,6	-1,1	0,4

Отримані в табл. 2.15 результати свідчать про те, що підприємство у разі негайної вимоги повернути зобов'язання кредиторів зможе з ними розрахуватися, чисті активи повністю покривають зобов'язання підприємства,

що є позитивним показником, тобто показник збільшився з 2,5 рази до 3,1. Величина чистих активів підприємства також в 5,1 разів перевищує кредиторську заборгованість. Тривалість оборотності дебіторської і кредиторської заборгованостей має невелику динаміку в сторону збільшення на 6 днів.

Показник співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за 3 роки не змінився, хоча мав тенденцію до збільшення, та характеризує якість політики комерційного кредитування компанії. Показник враховує вплив кредиторської та дебіторської заборгованості на ліквідність і платоспроможність. Збалансованість грошових потоків у процесі розрахунків з постачальниками і покупцями позитивно впливає на фінансовий стан компанії. [53]

Зазвичай оптимальним значенням показника є значення, яке приблизно дорівнює одиниці. У такому випадку компанія може кредитувати своїх покупців за рахунок постачальників. Показники співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості ПАТ «Мотор Січ» більше одиниці з 2016 по 2018 рік. Значення вище нормативного може бути ознакою неефективної політики комерційного кредитування і, як результат, дебітори заборгували компанії більше коштів, ніж компанія отримала від постачальників.

Відносною характеристикою фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства є показники рентабельності.

Рентабельність – це інтегральний показник, що відображає ефективність роботи підприємства, що націлене на отримання прибутку у короткостроковій перспективі і який вказує на якість управлінських рішень, що стосуються фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства [54].

В загалом рентабельність визначається співвідношенням прибутку з понесеними витратами і показує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва.

У фінансовому аналізі використовують різні показники рентабельності. Усі вони відносні й показують, скільки одиниць прибутку (балансового,

чистого, операційного, оподаткованого тощо) отримують на одиницю реалізованої продукції (активів, виробничих фондів, власного капіталу тощо).

Підприємству не вистачає коштів для покриття власних зобов'язань і тому необхідно залучати додаткові кошти та надходження до активу підприємства.

Відомо, що оцінка рівня платоспроможності дається за даними балансу на основі характеристики ліквідності оборотних коштів, тобто з урахуванням часу, необхідного для перетворення їх на готівку.

Фінансовий стан підприємства з погляду платоспроможності характеризується різкими змінами і залежить від забезпеченості фінансовими ресурсами, виконання плану реалізації продукції, своєчасного надходження платежів від контрагентів тощо.

Платоспроможність підприємства виступає як зовнішній прояв фінансової стійкості, сутністю якої є забезпеченість оборотних активів суб'єкта господарювання джерелами формування.

Отже, є три рівні платоспроможності підприємства, оцінку яких проводять за допомогою трьох коефіцієнтів:

- грошова;
- розрахункова;
- ліквідна.

Динаміка кожного з цих коефіцієнтів наведена в табл. 2.16.

Таблиця 2.16 - Динаміка показників платоспроможності підприємства

Показник	Норматив	2016 рік		2017 рік		2018 рік	
		Значення	Відхилення від нормативу	Значення	Відхилення від нормативу	Значення	Відхилення від нормативу
1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт грошової платоспроможності	0,2...0,3	0,50	0,2	0,53	0,23	0,31	0,01

Продовження таблиці 2.16

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності	0,8...1,0	0,94	норма	1,36	0,36	0,95	норма
Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	2,0...3,0	3,21	0,21	3,53	0,53	4,48	1,48

З даних наведених в табл. 2.16 видно, що коефіцієнт грошової платоспроможності протягом 2016 – 2018 років поступово збільшувався і на кінець 2017 року становив 0,53, що вище норми порівняно з 2016 роком і є негативним явищем. Однак, слід зауважити, що в 2018 році показник зменшився, але знаходиться на межі норми і дорівнює 0,31.

Коефіцієнт розрахункової платоспроможності протягом 2017 року перевищує нормативне значення на 0,36. В 2018 році показник трохи зменшився, але знаходиться у межі норми, що є позитивною динамікою.

Коефіцієнт ліквідної платоспроможності є найбільш узагальнюючим показником. У його чисельнику відображаються всі оборотні кошти, а в знаменнику позикові та власні джерела їх формування. Цей показник перевищував одиницю і становив на кінець періоду 4,48, тобто ліквідна вартість оборотних коштів була на 1,48 вища за платіжні зобов'язання.

Негативною буде ситуація, якщо коефіцієнт ліквідної платоспроможності становитиме менше одиниці. Таке підприємство вважається банкрутом і може бути ліквідоване, а його майно продане.

Отже, коефіцієнти платоспроможності ПАТ «Мотор Січ» свідчать про те, що підприємство відповідає параметрам, необхідним для здійснення з ним кредитних та інших фінансових відносин.

У короткостроковій перспективі критерієм оцінки фінансового стану підприємства виступає його ліквідність. Термін «ліквідний» передбачає безперешкодне перетворення майна в кошти платежу. Чим менше час, необхідний для перетворення окремого виду активів, тим вища його

ліквідність. Таким чином, ліквідність підприємства – це його здатність перетворити свої активи в кошти платежу для погашення короткострокових зобов'язань [55].

Для проведення аналізу ліквідності балансу підприємства статті активів та пасивів групуються в чотири групи. Активи за рівнем ліквідності, пасиви за терміновістю погашення, що наведені в таблиці 2.17.

Якщо виконується нерівність $A1 > П1$, то це свідчить платоспроможності організації на момент складання балансу.

Якщо виконується нерівність $A2 > П2$, то швидко реалізовані активи перевищують короткострокові пасиви та організація може бути платоспроможною в недалекому майбутньому.

Якщо виконується нерівність $A3 > П3$, то в майбутньому при своєчасному надходженні грошових коштів від продажу та платежів організація може бути платоспроможною на період, рівний середньої тривалості одного обороту оборотних коштів після дати складання балансу.

Виконання перших трьох нерівностей приводить автоматично до виконання умови $A4 < П4$. Воно свідчить про дотримання мінімального умови фінансової стійкості організації, наявність у неї власних оборотних коштів [56].

Якщо хоч одна з нерівностей порушається, то є підстави ствержувати, що яснує загроза погіршення фінансового стану.

Таблиця 2.17 - Баланс ліквідності, тис.грн.

Активи		2016	2017	2018
1		2	3	4
A1	Найбільш ліквідні активи	2912790	2765602	1479216
A2	Менш ліквідні активи	2078768	4387831	2995449
A3	Повільноліквідні активи	13303297	14453769	16654183
A4	Важколіквідні активи	6830799	7636255	8366372
Баланс		25125654	29243457	29495220
Пасиви		2016	2017	2018

Продовження таблиці 2.17

1		2	3	4
П1	Термінові платежі	3832151	4373319	4063649
П2	Короткострокове зобов'язання	893489	862021	644764
П3	Довгострокові зобов'язання	3176812	3742269	3429355
П4	Власні та прирівнянні до них джерела	17223802	20265848	21357452
Баланс		25125654	29243457	29495220

З розрахунку балансу ліквідності бачимо, що найбільш ліквідні активи (А1) менше чем термінові платежі (П1), що свідчить про те, що у організації не достатньо коштів для покриття найбільш термінових зобов'язань абсолютно і найбільш ліквідних активів. Варто зазначати, що ця тенденція спостерігається на протязі 3 років, що всідчить про загрозу погіршення фінансового стану підприємства. Умови останніх нерівностей виконуються.

Проведений за викладеною схемою аналіз ліквідності балансу є наближеним, більш детальним є аналіз платоспроможності за допомогою фінансових коефіцієнтів:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності - характеризує, яка частка боргових зобов'язань може бути погашена за рахунок найбільш ліквідних активів;

- коефіцієнт поточної ліквідності характеризує, яка частка боргових зобов'язань може бути погашена за рахунок більш ліквідних активів, грошових коштів, та поточних фінансових інвестицій;

- коефіцієнт загальної ліквідності характеризує здатність підприємства покрити боргові зобов'язання, за умови повної реалізації оборотних активів, що наведено в таблиці 2.18 [57].

Таблиця 2.18 - Динаміка показників ліквідності

Показники	Формула розрахунку	Нормативне значення	2016	2017	2018
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$A1/P1+P2$	0,25-0,35	0,61	0,53	0,31
Коефіцієнт поточної ліквідності	$A1+A2/P1+P2$	≥ 1	1,01	1,34	0,95
Коефіцієнт загальної ліквідності	$A1+A2+A3/P1+P2$	≥ 2	3,87	4,13	4,49

Дані табл. 2.18 відображають, що значення цього коефіцієнта зростає, то зменшується в 2017 р., проте при цьому завжди перевищує нормативне значення. Але в 2018р. коефіцієнт абсолютної ліквідності стає в межах норми, що є позитивною динамікою.

Значення коефіцієнта поточної ліквідності протягом 2016 по 2017 роки збільшилось, а в 2018 р. цей показник зменшився. Значення коефіцієнта здебільшого перевищує нормативне та показує платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами.

Значення показника коефіцієнта загальної ліквідності знаходиться в межах норми та деколи перевищує норматив, що є позитивною динамікою. Цей коефіцієнт показує, що на кінець звітного періоду на кожну гривню поточних зобов'язань приходить 4,49 гривень оборотних коштів.

Наступним кроком аналізу діяльності ПАТ «Мотор Січ» є оцінка його фінансової стійкості, що є дуже важливою частиною в аналізі фінансового стану підприємства. Фінансова стійкість – характеристика стабільності фінансового стану підприємства, яка забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових засобів.

Фінансова стійкість відбиває рівень ризику діяльності компанії і її залежності від позикового капіталу. На фінансову стійкість підприємства впливають такі фактори:

- питома вага ринку, яку займає підприємство (ринкова ніша);
- репутація підприємства в діловому бізнес-оточенні;

- рівень залежності підприємства від впливу інвесторів і кредиторів;
- наявність у підприємства неплатоспроможних дебіторів;
- рівень ефективності фінансово-господарської діяльності.

За результатами розрахунків фінансової стійкості можна зробити висновки:

- про інтенсивність використання позикових засобів;
- про ступінь залежності від короткострокових зобов'язань;
- про рівень довгострокової стійкості компанії без позикових засобів.

Аналіз фінансової стійкості підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх [58].

Тип фінансової стійкості визначаємо на основі трьох показників, що характеризують наявність джерел, та формують запаси для виробничої діяльності, розраховуються величини, що дають оцінку розміру джерел для покриття запасів.

- Надлишок чи недолік власних оборотних коштів:

–

$$\pm E_c = E_c - Z, \quad (2.1)$$

де Z – величина запасів

- Надлишок чи недолік власних оборотних і довгострокових позикових джерел формування запасів:

–

$$\pm E_T = E_T - Z. \quad (2.2)$$

- Надлишок чи недолік загальної величини основних джерел для формування запасів:

–

$$\pm E_0 = E_0 - Z. \quad (2.3)$$

При визначенні типу фінансової стабільності варто використовувати показник:

$$S = \{S_1(x_1); S_2(x_2); S_3(x_3)\}, \quad (2.4)$$

де $x_1 = \pm E_C$;

$x_2 = \pm E_T$;

$x_3 = \pm E_O$

Функція $S(x)$ визначається в такий спосіб:

$$\bar{S} = \begin{cases} 1, & x \geq 0 \\ 0, & x < 0 \end{cases} \quad (2.5)$$

Виділяють чотири основних типи фінансової стійкості підприємства, які наведені у табл. 2.19 [59].

Таблиця 2.19 - Типи фінансової стійкості

Тип фінансовий Стійкий	Тривимірний показник	Використову- вані джерела покриття витрат	Коротка характеристика
Абсолютна фінансова стійкість	$\bar{S} = (1, 1, 1)$	Власні оборотні кошти	Висока платоспроможність
Нормальна фінансова стійкість	$\bar{S} = (0, 1, 1)$	Власні оборотні кошти й довгострокові кредити	Нормальна платоспроможність; ефективне використання позикових коштів; висока прибутковість виробничої діяльності
Нестійкий фінансовий стан	$\bar{S} = (0, 0, 1)$	Власні оборотні кошти, довгострокові та короткострокові кредити	Порушення платоспроможності; необхідність залучення додаткових джерел: можливість поліпшення ситуації
Кризовий фінансовий стан	$\bar{S} = (0, 0, 0)$		Неплатоспроможність підприємства; грань банкрутства

Визначення типу фінансової стійкості підприємства по рокам представлено у табл. 2.20.

Таблиця 2.20 - Визначення типу фінансової стійкості підприємства протягом 2016-2018 р.р., тис. грн.

Показники	Роки		
	2016	2017	2018
1	2	3	4
1 Джерела формування власних коштів	16252316	19381433	21354360
2 Необоротні активи	6830689	7635917	8366083
3 Наявність власних оборотних коштів	9421627	11745516	12988277
4 Довгострокові зобов'язання	3176212	3742269	3429355
5 Наявність власних оборотних коштів і довгострокових джерел формування оборотних коштів	12597839	15487785	16417632
6 Короткострокові кредити і позики	5697126	6119755	4711505
7 Загальна величина основних джерел коштів	18294965	21607540	21129137
8 Загальна сума запасів	13303297	14453769	16654183
9 Надлишок (нестача) ВОК	-3881670	-2708253	-3665906
10 Надлишок (нестача) ВОК і довг. позикових джерел покриття запасів	-705458	1034016	-236551
11 Надлишок (нестача) загальної величини основних джерел фінансування запасів	4991668	7153771	4474954
12 Тривимірний показник типу фінансової стійкості	S (0;0;1)	S (0;1;1)	S (0;0;1)
13 Тип фінансової стійкості	Нестійкий фінансовий стан	Нормальна фінансова стійкість	Нестійкий фінансовий стан

Дані табл. 2.20 переконливо засвідчують, що протягом періоду який вивчався ПАТ «МОТОР СІЧ» варто визнати фінансово нестійким підприємством (III тип фінансової стійкості), оскільки дефіцит власних оборотних коштів є присутнім протягом всіх років дослідження.

Задля покриття дефіциту власних оборотних коштів ПАТ «МОТОР СІЧ» було залучено як довгострокові, так і короткострокові кредити. Зокрема, заборгованість за довгостроковими кредитами станом на кінець 2018 року у порівнянні з показником 2016 року зросла практично в двічі і склала 3429355 тис. грн. В свою чергу заборгованість за короткостроковими кредитами

зросла лише на 1/5 (що у 1,5 рази більше заборгованості за довгостроковими позиками) і склала 4711505 тис. грн. Таким чином, заборгованість за кредитами та позиками у 2018 році сягала понад 38% обсягів власних джерел фінансування, що призвело до здороження вартості капіталу, а отже, до зниження його ефективності та ускладнення фінансової стійкості підприємства.

Аналіз фінансової стійкості проводиться за допомогою системи фінансових показників. Порівнявши значення цих коефіцієнтів з нормативними можна визначити рівень фінансової стійкості підприємства.

Економічний зміст та нормативні значення показників наступні:

- сума власних обігових коштів – цей показник вказує на ту частину оборотних активів суб'єкта господарювання, що може фінансувати за рахунок своїх фінансових ресурсів. Відповідно позитивним є наявність на підприємстві суми власних обігових коштів у додатному розмірі. Динаміка підвищення обсягу показника є також позитивною;

- коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами говорить про здатність підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних коштів. Нормативним значенням є 0,1 та вище. У випадку нижчого значення необхідно залучати додаткові кошти для покриття розривів у платіжному календарі;

- маневреність робочого капіталу – цей показник вказує на частину запасів підприємства, що фінансуються за рахунок власних обігових коштів. Здатність покривати обсяг запасів за рахунок власних коштів свідчить про хороші перспективи розвитку підприємства, низьку потребу у додатковому залученні позикових коштів та потенційно низький обсяг фінансових витрат. Позитивним є зменшення значення показника;

- маневреність власних обігових коштів вказує, яка частина власних обігових коштів перебуває у грошовій формі. Високе значення показника свідчить про здатність швидко відповідати за своїми короткостроковими зобов'язаннями за рахунок власного капіталу;

– коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів свідчить про рівень фінансування запасів за рахунок довгострокових джерел фінансових ресурсів. Позитивною динамікою є збільшення показника;

– коефіцієнт покриття запасів вказує на скільки запаси забезпечені нормативними джерелами фінансування запасів. Позитивною динамікою є підвищення значення цього коефіцієнту;

– коефіцієнт фінансової незалежності вказує, яку частину активів підприємство здатне профінансувати за рахунок власного капіталу. Нормативним значенням показника є 0,4 – 0,6. Нижче значення свідчить про високий рівень фінансових ризиків, а вище може означати не повне використання потенціалу (у випадку додатного показника ефективну фінансового левериджу);

– оберненим до попереднього є коефіцієнт фінансової залежності, а його нормативне значення – близько 2;

– коефіцієнт маневреності власного капіталу дозволяє визначити частку власного капіталу, що спрямована на фінансування оборотних активів. Додатне значення свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних. Позитивною динамікою є збільшення показника, а нормативним значенням – 0,1 та вище;

– коефіцієнт концентрації позикового капіталу є протилежним до коефіцієнту автономії та дозволяє визначити частку активів підприємства, що фінансуються за рахунок довгострокових та короткострокових позикових ресурсів. Нормативним значенням відповідно є 0,4–0,6;

– показник фінансової стабільності – свідчить про співвідношення власних та позикових коштів, а нормативним значенням є одиниця;

– коефіцієнт фінансової стійкості дозволяє вказати, яка частина активів фінансується за рахунок довгострокових джерел фінансування – власного капіталу та довгострокових позикових фінансових ресурсів. Високе значення показника свідчить про низький рівень ризику втрати

платоспроможності та хороші перспективи функціонування підприємства. Зокрема банкрутство у поточному році суб'єкту господарювання не загрожує. Нормативним є значення 0,7 – 0,9 [60].

Розрахувавши коефіцієнти та виконавши їх аналіз можна зробити наступні висновки. Підприємство за період з 2016 по 2018 збільшело оборотні активи, що свідчить не тільки про здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво.

Значення коефіцієнта забезпечення оборотних активів власними коштами росте з року в рік, та значно перевищує нормативне значення, що говорить про здатність підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних коштів.

З 2016 до 2017 року спостерігається зменшення показника, що говорить про відновлення здатності покривати обсяг запасів за рахунок власних коштів, а це гарні перспективи розвитку підприємства та зниження потреби у додатковому залученні позикових коштів та низький обсяг фінансових витрат.

Таблиця 2.21 - Показники фінансової стійкості ПАТ «Мотор Січ»

Показник	Роки			Відхилення (+/-)	
	2016	2017	2018	2017-2016 pp.	2018-2017 pp.
1	2	3	4	5	6
Сума власних обігових коштів (ВОК), тис.грн.	9421627	11745516	12988277	2323889	1242761,0
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,51	0,54	0,61	0,03	0,07
Маневреність робочого капіталу	1,41	1,23	1,28	-0,18	0,05
Коефіцієнт покриття запасів	0,91	1,04	0,94	0,13	-0,10
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,65	0,66	0,72	0,01	0,06
Коефіцієнт фінансової залежності	0,36	0,34	0,28	-0,02	-0,06
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,58	0,61	0,61	0,03	0,00
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,12	0,11	0,08	-0,01	-0,03

Продовження таблиці 2.21

1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт фінансової стабільності	3,15	3,76	5,08	0,61	1,32
Коефіцієнт фінансової стійкості	2,05	2,16	2,62	0,11	0,46

Приходимо до висновку, що коефіцієнт покриття запасів вказує на скільки запаси забезпечені нормативними джерелами фінансування запасів. Протягом 2016 – 2017 років відбувається незначне підвищення цього коефіцієнту, що є позитивною динамікою, але у 2018 році відбувається зменшення, що є негативним показником.

Коефіцієнт фінансової незалежності вказує, яку частину активів підприємство здатне профінансувати за рахунок власного капіталу. Значення коефіцієнта перевищує нормативне значення протягом усього аналізованого періоду, що свідчить про не повне використання потенціалу підприємства, про це тако ж свідчить коефіцієнт фінансової залежності який менше нормативного.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу дозволяє визначити частку власного капіталу, що спрямована на фінансування оборотних активів. Значення цього показника протягом 3-х літнього періоду значно перевищує нормативне значення, що є показником достатності власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу є оборотним до коефіцієнта незалежності (автономії) та дозволяє визначити ту частку активів підприємства, що фінансуються за рахунок довгострокових та короткострокових позикових ресурсів. Значення коефіцієнта зменшується, що є позитивною тенденцією, але він трохи менше за нормативне значення, що вказує про не повне використання потенціалу.

Показник фінансової стабільності – свідчить про співвідношення власних та позикових коштів, у зазначений період, він перевищує

нормативне значення, що в свою чергу є позитивною динамікою для діяльності підприємства.

Коефіцієнт фінансової стійкості показує, яка частина активів фінансується за рахунок довгострокових джерел фінансування – власного капіталу та довгострокових позикових фінансових ресурсів. Протягом 2016-2018 років перебувало в межах нормативу, що свідчить про низький рівень ризику втрати платоспроможності та хороші перспективи функціонування підприємства. Зокрема банкрутство у поточному році підприємству не загрожує.

Отже, узагальнюючи показники фінансової стійкості підприємства ПАТ «Мотор Січ», можна зробити висновок, про розрахунок коефіцієнтів платоспроможності. Він показав, що підприємство має надмірну дебіторську заборгованість. Якщо аналізувати коефіцієнти ліквідності, то видно, що підприємство має змогу розрахуватися з кредиторами. Виявили, що на підприємстві спостерігається III тип фінансової стійкості. Але перед підприємством постало завдання підвищення технічного рівня виробництва за рахунок оновлення основних засобів, підвищення ефективності використання оборотних коштів.

2.3 Діагностика вірогідності банкрутства за економіко-математичними моделями

Фінансова діагностика може точно вказати, чи зможе підприємство розрахуватися в строк за своїми зобов'язаннями, викрити причини наявного стану, розробити та реалізувати заходи з питань виходу підприємства з кризи. Під діагностикою банкрутства розуміють своєчасне розпізнавання симптомів фінансової кризи на підприємстві. Це є завершальним етапом

аналізу фінансової діагностики про вірогідність банкрутства підприємства за наведеними моделями. Для цього скористаємось найбільш поширеними методами прогнозування ймовірності банкрутства, які засновані на використанні фінансових коефіцієнтів:

- модель Е. Альтмана – 5-факторна модель;
- модель Спрінгейта;
- узагальнена модель Терещенка.

Тепер розрахуємо значення Z-показника для кожної з цих моделей щоб дізнатися чи загрожує ПАТ «Мотор Січ» банкрутство найближчим часом.

Модель Е. Альтмана - 5-факторна модель, де факторами є окремі показники фінансового стану підприємства. Використовуючи фінансові звітності за 2016-2018 рр. проведемо оцінки банкрутства підприємства ПАТ «Мотор Січ» за моделями Альтмана, Спрінгейта та Терещенка. Проаналізуємо результати щодо рівня загрози банкрутства.

В таблиці 2.22 наведена оцінка банкрутства за моделлю Альтмана. В формулу (1.1; 1.2; 1.3) підставляємо значення з фінансової звітності за відповідний рік та отримаємо такі результати.

Розрахунки заносимо до таблиці 2.22.

Таблиця 2.22 - Значення показників моделі Альтмана для ПАТ «Мотор Січ»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.
x_1 – робочий капітал (ф 1 к. 1195) / загальна вартість активів (ф.1 к.1300);	0,3753	0,4016	0,4404
x_2 – чистий прибуток (ф.2 к. 2350) / загальна вартість активів (ф.1 к. 1300);	0,0810	0,1061	0,0425
x_3 – чистий дохід (ф.2 к.2000) / загальна вартість активів (ф.1 к.1300);	0,1382	0,1910	0,0588
x_4 – ринкова капіталізація компанії (ринкова вартість акцій) ф.1 к.1495 / сума заборгованості (ф 1 к.1595 + к. 1695);	1,8258	1,9653	2,6231
x_5 – обсяг продажу (ф.2 к.2000) / загальна вартість активів (ф.1 к. 1300).	0,4177	0,5181	0,4150
Z (інтегральний показник рівня загрози банкрутства)	1,52883	1,9529	1,7667

Розраховуваши значення показників по рокам за аналізуємий період та взявши за увагу нормативні значення показника «Z» (подані у табл. 2.23) можемо зробити висновок, що в 2016 р. згідно розрахунку показник становить 2,5 дуже висока вірогідність банкрутства, але у 2017р. можлива ймовірність банкрутства, в 2018 р. ймовірність банкрутства висока.

Таблиця 2.23 - Норматив показника

Значення показника Z	Ймовірність банкрутства
До 1,8	Дуже висока
1,81 - 2,70	Висока
2,71 - 2,99	Можлива
3,00 і більше	Дуже низька

Модель Спрінгейта передбачає розвиток інтегрального показника, за допомогою якого здійснюється оцінка ймовірності визнання підприємства банкрутом.

Інтервал значень результуючого показника Z поділено на основі єдиної критичної точки, яка відповідає значенню Z-показника у 0,862. Отже, підприємство із достовірністю 92% може бути віднесено до категорії потенційних банкрутів, якщо розрахункове значення Z-показника для нього менше за 0,862 [5]. Розрахунки моделі Спрінгейта занесені до таблиці 2.24.

Таблиця 2.24 - Значення показників моделі Спрінгейта для ПАТ «Мотор Січ»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Де x_1 – робочий капітал (ф. 1 к.1195) / загальна вартість активів (ф. 1 к. 1300);	0,3750	0,4016	0,4404
x_2 – прибуток до сплати податків та відсотків (ф.2 к.2290) / загальна вартість активів (ф.1 к. 1300);	0,1382	0,1910	0,0588
x_3 – прибуток до сплати податків (ф.2 к. 2290) / короткострокова заборгованість (ф.1 к. 1695);	0,6093	0,9129	0,3681

Продовження таблиці 2.24

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.
x_4 – обсяг продажу (ф.2 к. 2000) / загальна вартість активів (ф.1 к. 1300);	0,4197	0,5181	0,4150
Z (інтегральний показник рівня загрози банкрутства)	1,3805	1,8098	1,0431

Відповідно до розрахунків наведених у табл. 2.24 значення Z-показника протягом 2016-2018 років більше за 0,862 і, як наслідок, підприємство не є потенційним банкрутом та має непогані перспективи в подальшому розвитку.

Узагальнена модель Терещенко, побудована на основі дискримінантної функції. Розроблена у 2003 році. Отримані значення Z -показника можна записати так, таблиця 2.25.

Таблиця 2.25 - Значення Z –показника

Значення Z – показника	Імовірність банкрутства
$Z > 2$	Підприємство вважається фінансово стійким, і йому не загрожує банкрутство
$1 < Z < 2$	Фінансова рівновага (фінансова стійкість) підприємства порушена, але при умові переходу до антикризового управління банкрутство йому не загрожує
$0 < Z < 1$	Підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних дій
$Z < 0$	Підприємство напівбанкрут

У вітчизняній практиці вказана модель використовується мало, оскільки не враховує галузевих особливостей розвитку підприємств і форм організації, які належать їхньому бізнесу. Тому дані такого прогнозування є вельми суб'єктивними і не дають підстав для практичних висновків [61].

Розрахунки за моделлю Терещенко наведені у таблиці 2.26

Таблиця 2.26 - Значення показників моделі Терещенко для ПАТ «Мотор Січ»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.
де x_1 – Cash-Flow (ф. 2 2350 або 2355 + амортиз. Ф.2 к. 1195) / зобов'язання (ф.1 к. 1595 + 1695);	1,1885	1,5362	1,5035
x_2 – валюта балансу (ф. 1 к. 1300) / зобов'язання (ф.1 к. 1595 + 1695);	2,8316	2,9653	3,6231

Продовження таблиці 2.26

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.
x_3 – прибуток (ф. 2 к. 2350 або 2355) / валюта балансу (ф. к. 1300);	0,0782	0,1061	0,0425
x_4 – прибуток (ф.2 к. 2350 або 2355) / виручка від реалізації (ф.2 к. 2000);	0,1863	0,2049	0,1023
x_5 – виробничі запаси (ф.1 від 1101 до 1104) / виручка від реалізації (ф. 2 к. 2000);	0,9956	0,9482	1,3450
x_6 – оборотність основного капіталу (виручка від реалізації) (ф. 2 к. 2000) / валюта балансу (ф. 1 к.1300).	0,6489	0,7817	0,5732
Z (інтегральний показник рівня загрози банкрутства)	4,0863	4,9896	3,9424

З даних табл. 2.26 можемо зробити висновок, що підприємству не загрожує банкрутство. Розрахунки показників банкрутства за різними моделями заносимо у зведену таблицю (див. табл. 2.26).

Таблиця 2.27 - Результати розрахунків показників банкрутства підприємства за різними моделями

Модель розрахунку ймовірності банкрутства	Рекомендоване значення	2016 р.	2017 р.	2018 р.
5-факторна модель модель Е. Альтмана	$Z > 2,99$	1,52883	1,9529	1,7667
Модель Спрінгейта	$Z > 0,862$	1,3805	1,8098	1,0431
Узагальнена модель Терещенка	$Z > 2$	4,0863	4,9896	3,9424

У разі якщо за трьома використаними моделями отримано результати, які засвідчують існування загроз ймовірності банкрутства, то підприємство прийнято вважати таким, що знаходиться на межі банкрутства. За умови ж підтвердження фінансової неспроможності підприємства лише за двома з трьох моделей, прийнято вважати, що загроза банкрутства очікується в найближчій перспективі. Та у разі отримання різних результатів за кожною з трьох використаних моделей, прийнято вважати, що підприємство знаходиться на межі невизначеності.

Оскільки ж за двома з трьох моделей діагностування ймовірності банкрутства ПАТ «МОТОР СІЧ» підтверджено його фінансову

спроможність, то дане підприємство слід визнати таким, діяльність якого не супроводжується загрозою банкрутства. Однак діагностування за тривимірним показником свідчить про зворотнє. А отже, як бачимо, застосування навіть понад трьох моделей не надає можливості отримання чітких прогнозів щодо ймовірності банкрутства підприємства.

Висновки до 2 розділу

Розглянули історію підприємства ПАТ «Мотор Січ» та структурні одиниці, які входять до його складу. Проаналізували фінансові результати діяльності підприємства протягом 2016-2018 рр., основні показники забезпечення ресурсами підприємства, зробили цінку ефективності основного капіталу підприємства, динаміку показників майнового стану, основні показники рентабельності, аналіз рентабельності виробничих фондів, динаміку показників порогу рентабельності та платіжний баланс підприємства за 2018 рік. Проаналізувавши все вище сказане приходимо до висновку, що стан підприємства можна характеризувати як задовільний. Але динаміка змін фінансового стану підприємства за більшістю розрахованих показників змінюється в сторону погіршення.

Було обґрунтовано сутність поняття «фінансового стану підприємства». Визначили мету та завдання фінансового стану. Провели горизонтальний та вертикальний аналіз активу та пасиву підприємства, проаналізували динаміку платоспроможності підприємства, баланс ліквідності, динаміку показників ліквідності та визначили тип фінансової стійкості підприємства. Узагальнюючи показники фінансової стійкості підприємства ПАТ «Мотор Січ» прийшли до висновку, що підприємство має надмірну дебіторську заборгованість. Якщо аналізувати коефіцієнти ліквідності, то видно, що підприємство має змогу розрахуватися з кредиторами. Виявили, що на

підприємстві спостерігається III тип фінансової стійкості. Але перед підприємством постає завдання підвищення технічного рівня виробництва за рахунок оновлення основних засобів, підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Проведена фінансова діагностика підприємства за найбільш поширеними методами прогнозування ймовірності банкрутства, які засновані на використанні фінансових коефіцієнтів: модель Е. Альтмана – 5-факторна модель, модель Спрінгейта та узагальнена модель Терещенка. Далі розраховували значення Z-показника для кожної з цих моделей щоб дізнатися, чи загрожує ПАТ «Мотор Січ» банкрутство найближчим часом. Це є завершальним етапом аналізу фінансової діагностики про вірогідність банкрутства підприємства за наведеними моделями. Виникла ситуація, коли отримали різні результати за кожною з трьох використаних моделей, і тому, прийнято вважати, що підприємство знаходиться на межі невизначеності.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БОРЖНИКА

3.1 Оцінювання санаційної спроможності

Одним із важливих інструментів антикризового управління фінансами, засобом подолання фінансової кризи та запобігання банкрутству підприємства є санація. У широкому розумінні санація – це сукупність усіх можливих заходів, спрямованих на фінансове оздоровлення суб'єкта господарювання; включає систему фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості та конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді [62].

Якість антикризового менеджменту значною мірою визначається своєчасністю та обґрунтованістю рішення щодо санації. Головним критерієм прийняття рішення щодо санації чи ліквідації підприємства є його санаційна спроможність. Санаційна спроможність – це наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають здатність до успішного проведення його фінансової санації [63]. Загальні передумови санаційної спроможності:

- наявність у підприємства можливостей мобілізації необхідного для фінансового оздоровлення капіталу;
- спроможність ефективно використати капітал;
- наявність можливостей для своєчасного розрахунку з капіталодавцями.

Економічними критеріями санаційної спроможності підприємства є його здатність до забезпечення ліквідності, відновлення прибутковості та одержання конкурентних переваг. Зазначені кількісні та якісні критерії є

тісно взаємозв'язаними між собою [64]. Так, досягнення конкурентних переваг можливе лише за наявності стійкої ліквідності та платоспроможності, водночас орієнтація лише на забезпечення ліквідності дає можливість забезпечити життєздатність підприємства тільки в короткостроковому періоді. Згідно з методичними вказівками Міністерства економіки України, санаційну спроможність підприємства слід визначати на основі оцінювання трьох основних показників:

- показника поточної платоспроможності;
- коефіцієнта забезпечення власними засобами;
- коефіцієнта покриття.

Якщо в кінці звітного кварталу хоча б один із зазначених показників перевищує його нормативне значення або протягом звітного кварталу спостерігається їх зростання, перевага повинна надаватися позасудовим заходам з відновлення платоспроможності боржника або його санації в процесі провадження справи про банкрутство [65]. Якщо ж за підсумками року коефіцієнт покриття менше 1 і підприємство не отримало прибутку, то такий фінансовий стан характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності, коли задоволення вимог кредиторів можливе лише через застосування ліквідаційної процедури. Зрозуміло, що оцінка санаційної спроможності підприємства тільки на основі аналізу кількох фінансових показників дає лише частину інформації про реальне становище боржника. Комплексний підхід до оцінювання санаційної спроможності передбачає розрахунок прогностичної вартості підприємства після санації [66]. Якщо ця вартість буде більшою за вартість ліквідаційної маси перед проведенням санації, то підприємство вважатиметься санаційноспроможним. В таблиці 3.1 наведені фінансові показники оцінки санаційної спроможності підприємства ПАТ «Мотор Січ».

Таблиця 3.1 – Фінансові показники оцінки санаційної спроможності підприємства ПАТ «Мотор Січ»

Показники	Норматив	Роки			Вагові коефіцієнти
		2016	2017	2018	
Коефіцієнт відновлення платоспроможності протягом найближчих 6 місяців	1,0	0,258	0,265	0,301	0,2
Коефіцієнт загальної ліквідності	2,0	0,454	0,468	0,452	0,2
Коефіцієнт фінансової стійкості	1,168	-0,176	-0,204	-0,209	0,05
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	0,216	-1,223	-1,229	-1,340	0,12
Коефіцієнт оборотності активів	0,568	0,678	0,0167	0,016	0,1
Товарна продукція у цінах реалізації	396,3	296,39	305,6	309,4	0,03
Фондовіддача	1,792	1,575	1,624	1,876	0,1
Рентабельність, %	21,12	20,09	19,45	22,76	1,0
Інтегральний показник санаційної спроможності	x	x	x	x	1,0

Аналізуючи таблицю 3.1 приходимо до висновку, що інтегральний показник санаційної спроможності 1,040, що вище за 1,0 та свідчить про наявність у підприємства необхідного рівня санаційної спроможності, а також достатнього обсягу ресурсів для відновлення платоспроможності та покращення фінансової стійкості. Коефіцієнт автономії та співвідношення власного і залученого капіталу вищі за нормативні значення. І хоча коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами від’ємний та показує недостатність власних джерел для фінансування оборотних активів, за умови виявлення тенденції до його покращення, загальну ситуацію можна оцінювати як позитивну.

Система захисних фінансових механізмів при загрозі банкрутства залежить від масштабів кризової ситуації. Повна фінансова стабілізація досягається за умови, якщо підприємство забезпечило тривалу фінансову рівновагу. Тому стратегічний механізм захисних заходів повинен бути направлений на підтримку фінансової стабільності підприємства протягом тривалого періоду [67]. Для виведення підприємства з кризової ситуації

розробляють бізнес-план фінансового оздоровлення підприємства шляхом комплексного використання всіх внутрішніх і зовнішніх механізмів фінансової стабілізації. В нашому випадку підприємство ПАТ «Мотор Січ» використовує інноваційну діяльність.

Інноваційна діяльність підприємства являє собою комплексний процес створення, використання і розповсюдження нововведень з метою отримання конкурентних переваг та збільшення прибутковості свого виробництва. В ринковій економіці інноваційна діяльність підприємств - один із найсуттєвіших вагомих чинників, які дозволяють підприємству посідати стійкі ринкові позиції і отримувати перевагу над конкурентами в тій галузі, яка є сферою комерційних інтересів даного підприємства. Реалізація інноваційної діяльності є одним з основних чинників конкурентоспроможності продукції, забезпечує ефективність використання виробничих ресурсів, підвищує ступінь адаптованості підприємств до зовнішнього середовища, розширює його можливості щодо виходу на нові ринки продукції, створює умови довгострокової стабільності [68]. Відомо, що економічне зростання підприємств значно залежить від їх інноваційної активності. Суб'єкти інноваційної діяльності повинні творчо підходити до визначення способів задоволення потреб споживачів, на основі чого вдосконалювати та оновлювати продукцію, отримуючи надприбутки, зміцнюючи свої ринкові позиції.

За своїм характером і функціональним призначенням виділяють такі новинки і нововведення [69]:

- технічні — нові продукти, технології, конструкційні і допоміжні матеріали, устаткування;
- організаційні — нові методи і форми організації всіх видів діяльності підприємств та їхніх інституціонально-добровільних об'єднань;
- економічні — методи господарського управління наукою, виробництвом та іншими сферами діяльності через реалізацію функцій

прогнозування і планування, фінансування, ціноутворення, мотивації та оплати праці, оцінки результатів діяльності;

- соціальні — різні форми активізації людського чинника, включаючи нові форми професійної підготовки персоналу, стимулювання його творчої діяльності, створення комфортних умов життя та праці;

- юридичні — нові та трансформовані закони й різноманітні нормативно-правові документи, що визначають і регулюють усі види діяльності підприємств і організацій, певних груп чи окремих фізичних осіб.

Сутність інноваційної стратегії підприємства полягає в тому, що ефективний розвиток підприємства пов'язаний з отриманням переваги над конкурентами і збільшенням прибутку не стільки за рахунок маніпуляції цінами, скільки шляхом постійного оновлення номенклатури виробів та розширення напрямів діяльності підприємства [70].

Можна виділити три способи організації інноваційної діяльності:

- 1) інноваційна діяльність на основі внутрішньої організації, коли інновація створюється і освоюється всередині фірми її спеціалізованими підрозділами на базі планування і моніторингу їх взаємодії по інноваційному проекту;

- 2) інноваційна діяльність на основі зовнішньої організації при допомозі контрактів, коли замовлення на створення і освоєння інновації розміщується між сторонніми організаціями;

- 3) інноваційна діяльність на основі зовнішньої організації за допомогою венчурів, коли фірма для реалізації інноваційного проекту засновує дочірні венчурні фірми, які залучають додаткові сторонні засоби.

Найчастіше використовується другий спосіб організації інноваційної діяльності - фірма розміщує замовлення на розробку новизни, а освоює їх власними силами [71]. Відносна рідкість використання першого способу пояснюється недостатнім потенціалом фірмової науки.

Визначимо екзогенні та ендогенні чинники, які уповільнюють або сприяють інноваційному розвитку підприємств (табл.3.2). З огляду на

зазначене в табл. 3.2, серед стримуючих чинників інноваційного розвитку підприємств вагоме місце посідає недостатня кількість та різноманітність джерел фінансування, серед яких головним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств України є кошти самих підприємств. Це не дає змогу суб'єктам господарювання реалізовувати ефективну інноваційну політику, тому важливим завданням є пошук та залучення фінансових ресурсів в інноваційний сектор [72]. В основі всіх видів інноваційної діяльності лежить створення і освоєння нових видів продукції, виготовлення, створення цінностей, благ та інших товарів.

Таблиця 3.2 - Чинники, що сприяють або стримують інноваційний розвиток підприємства ПАТ «Мотор Січ»

Екзогенні чинники	Ендогенні чинники
Сприяють інноваційному розвитку	
Розвиток конкуренції наукоємних товарів.	Наявність резервів фінансових та матеріально-технічних заходів.
Збереження науково-технічного потенціалу та державна підтримка інноваційної діяльності.	Сприятливість до змін, нововведень, суспільне визнання, можливість самореалізації.
Міжнародна науково-технічна корпорація.	Збереження науково-технічного потенціалу.
Розвиток інноваційної інфраструктури.	Розвиток умов творчої праці, матеріальні стимули.
Стримують інноваційний розвиток	
Недостатня кількість та різноманітність джерел фінансування	Слабкість матеріально-технічної та наукової бази
Ускладнення науково-дослідних розробок	Недостатня орієнтація організаційних структур на інноваційну діяльність
Низький науково - інноваційний потенціал держави	Опір змінам, під час впровадження інновацій та нововведень
Недостатність міжнародного науково-технічного співробітництва	Орієнтація на усталені ринки
Недосконалість законодавчої бази з питань інноваційної діяльності	Відсутність матеріальних стимулів та умов творчої праці
Відплив наукових кадрів	Домінування інтересів існуючого виробництва

Продовження таблиці 3.2

Екзогенні чинники	Ендогенні чинники
Відсутність повноцінної інформаційної бази щодо інноваційних проєктів	Низький рівень аналітично-інформаційної бази підприємства

До заходів, які спрямовані на вирішення цих проблем, можна віднести: створення єдиної функціонуючої національної інноваційної системи, яка формується на різних рівнях; формування загальнодержавної системи пошуку, збору, накопичення, обробки, зберігання, розповсюдження та надання інформації в сфері інноваційного розвитку; забезпечення використання існуючого науково – технічного доробку щодо його інноваційного впровадження. Крім цього необхідно визначити напрями, в яких вітчизняні вчені та виробники мають наукові резерви та розробки, які відповідають міжнародним стандартам та забезпечуватимуть сильні позиції на світовому ринку. Потрібно забезпечити фінансування фундаментальних досліджень [73]. Знайти додаткові джерела на фінансування, одним з яких є реформування податкової системи. Не менш важливим напрямом є створення нових та розвиток існуючих технологічних парків, вільних економічних зон для притягнення інвестицій в модернізацію виробництва. Є потрібними також законодавчі зміни у галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів; розширення джерел фінансування; тісна співпраця з іноземними підприємствами, обмін досвідом; розширення практики надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів із зниженням процентної ставки. Щоб підвищити процес розробки та впровадження інновацій на підприємстві потрібно залучати персонал, а для цього необхідно створювати преміальні фонди за розробку, давати працівникам додаткові бонуси [74]. Рівень розвитку підприємств значно залежить від придбання нових технологій, що забезпечують тривалу конкурентоспроможність продукції, високі економічні результати діяльності підприємств. Потрібно зазначити, що не слід інвестувати кошти в ті проєкти, що вже розроблені і використовуються в інших державах.

Хоча в ПАТ «Мотор Січ» за результатами аналізу немає кризового стану, все одно можна розглянути рекомендації щодо попередження кризи. Розгляд шляхів виходу зі сформованої ситуації необхідно здійснювати у наведений нижче черговості, що, сприяє найбільш раціональному використанню фінансових ресурсів і не викличе протиріч пов'язаних з неможливістю вирішити проблеми більш високого порядку, не вирішивши спочатку проблеми нижчого порядку.

Отже, розглянемо етапи виходу з можливої кризової ситуації для ПАТ «Мотор Січ».

1. Зниження суми позикового капіталу. Нормативне значення коефіцієнта співвідношення позикових і власних коштів.

Це означає, що позикових коштів має бути менше 50%, що забезпечить найбільш оптимальне функціонування підприємства. Зниження необхідно здійснювати не різко, щоб одноразовим зниженням не погіршити фінансовий стан підприємства. Можлива розкладка суми на яку необхідно зменшити позиковий капітал в часі.

У даному випадку підприємство отримує можливість в довгостроковому періоді скоригувати свою діяльність таким чином, щоб десятивідсоткове або п'ятивідсоткове зменшення було покрито з інших джерел, основним з яких є прибуток. При цьому необхідно не тільки зменшувати суму позикового капіталу, а й нарощувати суму власного. Тобто зменшення суми позикового капіталу повинно бути пов'язане з відповідним збільшенням суми власного капіталу.

2. Створення резервів з валового та чистого прибутку.

Даний етап тісно переплітається з першим і дозволяє нарощувати суму власного капіталу. Створення резервів сприяє збільшенню величини джерел власних обігових коштів. Дана міра має довгостроковий позитивний ефект.

3. Зниження суми запасів.

Обслуговування запасів передбачає використання фінансових ресурсів, що лягає на собівартість готової продукції. В результаті продукція

користується меншим попитом з одного боку, і підприємство втрачає частину потенційно можливого прибутку з іншого.

4.Посилення роботи по стягненню дебіторської заборгованості.

При успішному стягненні дебіторської заборгованості перші 2 (при п'ятирічному) або 4 (при десятирічному) року щодо зниження суми позикового капіталу можуть бути забезпечені.

5.Прискорення оборотності дебіторської заборгованості.

Для усунення виникнення в майбутньому можливості накопичення дебіторської заборгованості необхідно вжити заходів для прискорення її оборотності. Дана міра можлива при зміні політики надання дебіторської заборгованості на консервативну, коли для суми дебіторської заборгованості встановлюється ліміт і перевищення даного ліміту вкрай небажано. Такий захід можлива при наявності безлічі покупців. Для ПАТ «Мотор Січ» є необхідність розширення клієнтської бази.

6.Розширення клієнтської бази та пошук нових ринків збуту.

Описані вище етапи повинні проводитися паралельно з етапом пошуку нових ринків збуту та розширення клієнтської бази. У разі знаходження вигідних умов нарощувати обсяги надання послуг і покращувати власний фінансовий стан.

7.Інвестиції. При нинішньому рівні фондоозброєності і рівні морального і фізичного зносу підприємству ПАТ «Мотор Січ» необхідно вкладати кошти в нове обладнання. При цьому необхідно враховувати потреби ринку ресурсозберігаючі технології, можливість використання персоналу в інших операціях у зв'язку з використанням програмованого обладнання [75]. Даний етап можливий лише після виконання всіх попередніх етапів, коли у підприємства з'являться тимчасово вільні грошові кошти, які можна витратити на інвестиційні цілі. Крім внутрішніх інвестицій ПАТ «Мотор Січ» необхідно вкладати кошти в цінні папери або на депозитний рахунок у банку для залучення додаткових доходів.

8. Досягнення фінансової та управлінської самостійності. Даний етап є кінцевим етапом антикризового управління ПАТ «Мотор Січ».

Вищенаведені етапи дозволять підприємству збільшити суму чистих активів, тим самим збільшивши його вартість. При цьому можливе досягнення високої фінансової стійкості, платоспроможності і рентабельності. Коли у підприємства з'являться кошти, вони можуть бути інвестовані в нове обладнання або з інших напрямків для отримання прибутку. При цьому реальне внутрішнє інвестування значно підвищить показники роботи підприємства. Поліпшення фінансового стану підприємства дасть можливість здійснення зниження ступеня іноземного впливу. Необхідно враховувати, що етапи даного плану попередження фінансової кризи є взаємозалежні і впливають один з іншого. На кінцевих стадіях, зокрема на стадії інвестування, зниження витрат, збільшення обсягів може спостерігатися синергетичний ефект.

Проаналізувавши основні проблемні місця, розроблена програма попередження кризи. Її основу складають довгострокові зусилля менеджерів, спрямовані на досягнення фінансової та управлінської незалежності. Почати необхідно з створення системи внутрішнього аудиту, діяльність якої буде спрямована на практичну реалізацію антикризового фінансового управління на ПАТ «Мотор Січ». Розпочавши зі зниження суми позикового капіталу і підвищивши фінансову стійкість, підприємство повинно направити свої зусилля на створення резервів з валового та чистого прибутку. Наступний етап передбачає зниження суми запасів, що знизить витрати з їх обслуговування.

Ще одним із важливих джерел фінансового оздоровлення підприємства ПАТ «Мотор Січ» є факторинг - поступка банку або факторингової компанії права на запитання дебіторської заборгованості, або договір цесія за яким підприємство поступає банку свою вимогу до дебіторів в якості забезпечення повернення кредиту. Одним з ефективних методів відновлення матеріально-технічної бази підприємства є лізинг, який не вимагає повної одноразової

оплати орендованого майна і служить одним з видів інвестування. Використання прискореної амортизації по лізингових операціях дозволяє оперативнo оновлювати обладнання та здійснювати технічне переозброєння виробництва.

Залучення кредитів під прибуткові проекти здатні принести підприємству ПАТ «Мотор Січ» високий дохід, також є одним з резервів фінансового оздоровлення підприємства. Цьому ж сприяє і диверсифікація виробництва за основними напрямками господарської діяльності, коли вимушені втрати на одних напрямках покриваються прибутком від інших.

Зменшити дефіцит власного капіталу можна за рахунок прискорення його оборотності шляхом скорочення строків будівництва, виробничо-комерційного циклу, наднормативних залишків запасів, незавершеного виробництва.

Скорочення витрат на утримання об'єктів житлосоцкульт-побуту шляхом передачі їх в муніципальну власність, також сприяє припливу капіталу в основну діяльність. З метою скорочення витрат і підвищення ефективності основного виробництва в окремих випадках доцільно відмовитися від деяких видів діяльності, які обслуговують основне виробництво (будівництво, ремонт, транспорт) і перейти до послуг спеціалізованих організацій.

Збільшити обсяг власних фінансових ресурсів можна шляхом:

- зменшення суми постійних витрат на утримання управлінського персоналу, ремонт основних засобів;
- зниження рівня змінних витрат за рахунок скорочення чисельності виробничого персоналу і зростання продуктивності праці;
- прискореної амортизації машин і обладнання;
- реалізації невикористаного майна;
- відмови від зовнішніх соціальних та інших програм, зниження інвестиційної активності підприємства.

Якщо підприємство отримує прибуток і при цьому є неплатоспроможним, потрібно проаналізувати використання прибутку.

Велику допомогу у виявленні резервів поліпшення фінансового стану підприємства може дати маркетинговий аналіз з вивчення попиту та пропозиції, ринків збуту і формуванню на цій основі оптимального асортименту і структури виробництва продукції.

Одним з основних і найбільш радикальних напрямків фінансового оздоровлення підприємства є пошук внутрішніх резервів збільшення прибутковості і досягнення беззбиткової роботи за рахунок більш повного використання виробничої потужності підприємства, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, зниження її собівартості, раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових їх ресурсів, скорочення непродуктивних витрат і втрат [76].

Основну увагу при цьому необхідно приділити питанням ресурсозбереження: впровадження прогресивних норм, нормативів і ресурсозберігаючих технологій, використання вторинної сировини, організації діючого в обліку і контролю за використанням ресурсів, вивчення та впровадження передового досвіду в здійсненні режиму економії, матеріального і морального стимулювання працівників за економію ресурсів і скорочення непродуктивних витрат і втрат.

Для систематизованого виявлення й узагальнення всіх видів втрат на кожному підприємстві доцільно вести спеціальний реєстр втрат із класифікацією їх за певними групами:

- від браку;
- зниження якості продукції;
- незатребуваною продукції;
- втрати вигідних замовників, вигідних ринків збуту;
- неповного використання виробничої потужності підприємства;
- простоїв робочої сили, засобів праці, предметів праці і грошових ресурсів;

- псування і недостачі матеріалів і готової продукції;
- списання в повному обсязі амортизованих основних засобів;
- простроченої дебіторської заборгованості;
- залучення невігідних джерел фінансування;

Отже, запропоновані етапи виходу з можливої кризової ситуації для Підприємства. Аналіз втрат, які наведені вище та розробка заходів по їх усуненню дозволять значно поліпшити фінансове становище підприємства.

3.2. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства-боржника

До важливих і ефективних шляхів цілеспрямованого підвищення якості продукції, її конкурентоспроможності на світовому і національному ринках небезпідставно відносять поліпшення стандартизації як головного інструменту фіксації і забезпечення заданого рівня якості. Адже саме стандарти і технічні умови відображають сучасні вимоги споживачів щодо технічного рівня та інших якісних характеристик виробів, тенденції розвитку науки і техніки. Ринкові умови господарювання передбачають активне і широке використання організаційних чинників підвищення якості продукції на усіх підприємствах.

До таких чинників відносяться:

- запровадження сучасних форм і методів організації виробництва та управління ним, які уможливають ефективне застосування високоточної техніки і прогресивної технології;
- удосконалення методів технічного контролю і розвиток масового самоконтролю на усіх стадіях виготовлення продукції.

Нагальною потребою є розробка і використання різноманітних форм і методів дійового соціально-економічного впливу на всю низку процесів формування і забезпечення надання високоякісних послуг. Формами і методами економічного впливу на ці процеси є перш за все узгоджена система прогнозування і планування, встановлення прийнятних для продуцентів і споживачів цін, достатньо потужна мотивація праці усіх категорій працівників підприємства, а соціального - всебічна активізація людського чинника, проведення правильної кадрової політики, створення належних умов праці та життєдіяльності.

Важливим елементом стратегії і тактики конкурентноспроможності є встановлення цін на продукцію підприємства. Ціноутворення - складний процес, на який впливає ряд динамічних факторів. З їх врахуванням формування рівня ціни включає такі етапи:

- формування вимог до політики ціноутворення, виходячи з маркетингових завдань щодо певної продукції;
- визначення попиту на продукцію і його залежності від ціни;
- аналіз конкуренції, цін і пропозиції конкурентів;
- обчислення собівартості продукції;
- вибір методу ціноутворення і встановлення ціни.

При розробці ціни повинні враховуватися завдання, які підприємство ставить на перспективний і поточний період. Вони можуть бути різними: вихід у певний сегмент ринку, розширення меж ринку, одержання максимального прибутку за короткий період часу, виживання за умов гострої конкуренції або економічної кризи. Кожне з цих завдань впливає на політику ціноутворення і рівень цін. В одних випадках ціни підтримуються на високому рівні (максимізація прибутку у поточному періоді), в інших - на низькому (завоювання ринку) або гранично низькому (виживання). Слід враховувати також державну політику в галузі ціноутворення, регулювання цін.

У ціноутворенні особливе значення має співвідношення попиту і ціни. Для ринкової економіки властива закономірність, згідно з якою попит залежить від рівня ціни: її підвищення знижує попит і навпаки. Ця залежність у економічній теорії називається законом попиту. На рівні підприємства вона повинна бути конкретизована, як правило, у графічній формі щодо певної продукції й реальних умов за дослідними даними у процесі вивчення ринку.

Вплив конкуренції на рівень ціни залежить від типу ринку. Якщо ринок складається з великої кількості продавців однорідної продукції (ринок чистої конкуренції), кожний окремий продавець не може істотно впливати на рівень ціни. Вона утворюється на ринку і визначає рівень ціни на продукцію конкретного продавця. Дещо інше становище на ринку, де багато продавців продукції одного призначення, але різних варіантів, модифікацій, рівнів якості (ринок монополістичної конкуренції). Тут ціни різні, вони істотно залежать від споживчих, експлуатаційних показників продукції, відповідності її вимогам споживачів певного сегменту ринку, реклами. Проте внаслідок великої кількості продавців ціни на їх продукцію мають обмежений взаємний вплив.

Згідно з науковими дослідженнями професора Гарвардської школи бізнесу М. Портера, автора основних моделей з визначення головних сил конкуренції та варіантів конкурентних стратегій, аналіз конкурентів складається з чотирьох основних діагностичних компонентів: майбутніх цілей, поточної стратегії, уявлень і потенційних можливостей. Розкриття цих компонентів дає можливість передбачати характер реакції конкурентів, ґрунтуючись на ключові питання: «Чи задоволений конкурент своєю поточною діяльністю?», «Які ймовірні дії або зміни може вжити конкурент?», «Які вразливі місця конкурента?», «Що може викликати найбільш сильні та ефективні заходи з боку конкурентів?». Більшість компаній найчастіше обмежуються лише частковим аналізом, що дозволяє отримати розмите уявлення про поточні варіанти стратегії конкурентів, їх переваги та вразливі місця. Значно менша увага, як правило, приділяється

розумінню рушійних сил, що визначають поведінку конкурента, тобто його майбутніх цілей та його уявлень про власну позицію і стан своєї галузі. Визначити ці рушійні сили набагато складніше, ніж фактичну поведінку конкурента, проте саме вони визначають його майбутню поведінку [77].

Результати аналізу дозволять більш обґрунтовано підійти до питань розробки конкурентної стратегії. Як зазначає М. Портер, стан конкуренції в галузі залежить від п'яти основних конкурентних сил: проникаючим в галузь новим конкурентів, випускаючим аналогічні товари, загрози з боку субститутів, компаніям-конкурентам, що вже закріпилися на галузевому ринку, впливу постачальників і впливу клієнтів.

Нові конкуренти, що входять у галузь, прагнуть захопити частку ринку і значні ресурси, вони несуть з собою нові виробничі потужності, крім того складніше провести їх аналіз. Існує шість основних джерел виникнення бар'єру для входження в галузь:

- економія на масштабі, що змушує починати свою діяльність або з великих обсягів, сильно ризикуючи при цьому, або з малих обсягів при несприятливому рівні витрат;
- диференціація продукту, що означає, що фірми, вже діючі в галузі, користуються перевагою впізнаваності та довіри з боку споживачів;
- потреби в капіталі;
- витрати перемикання;
- доступ до оптових і роздрібних каналів збуту, пов'язані з необхідністю забезпечити збут свого продукту;
- політика держави, також може послужити бар'єром для новачків, адже вона може обмежити або навіть закрити входження в ту чи іншу галузь з допомогою таких засобів як, наприклад, ліцензування [78].

Субститути помітно загострюють конкуренцію, задовольняючи ті ж потреби клієнтів, як правило за рахунок зміни складу на більш дешеві інгредієнти, а отже і зниження ціни. Перешкодами в даному випадку можуть стати:

- рекламні атаки на споживача, що акцентують увагу на якості продукту; -
- виробництво нових, оригінальних продуктів;
- поліпшення якості сервісу при продажі та розповсюдженні товару;
- внутрішньогалузева конкуренція.

Тут як бар'єри можна також використовувати досвід і масштаб. Вплив постачальників виражається в їх можливості підвищувати ціну на свої товари, знижувати якість поставлених продуктів і послуг. Вплив покупців на конкуренцію виражається в їх можливості тиснути на ціни в цілях їх зниження, у вимозі більш високої якості або кращого обслуговування [79].

Незважаючи на облік всіх п'яти основних сил конкуренції жодне підприємство, не може досягти переваги над конкурентами по всім комерційним характеристикам послуги і засобам її просування на ринку. Необхідний вибір пріоритетів і вироблення стратегії, найбільшою мірою відповідає тенденціям розвитку ринкової ситуації і найкращим способом використовує сильні сторони діяльності підприємства.

Сучасний ринок дуже чутливий до якості виробів і послуг, оскільки у нинішнього споживача є величезний вибір аналогічних товарів, але за якістю асортимент сильно варіюється. Істотно відстаючи від провідних країн світу за рівнем конкурентоспроможності, винятково важливим для вітчизняної економіки є докорінне підвищення якості товарів з метою розширення експорту, і, отже, щоб завоювати зарубіжний ринок. Що стосується вітчизняного ринку то, підвищуючи якість, ми зміцнимо конкурентні позиції на ньому. Правила конкурентної боротьби змушують при необхідності наявності постійної інформації про зміни у вимогах споживача і реальної картини того, що споживач вважає для себе важливим.

Відомий фахівець у галузі управління якістю, японський професор К. Ісікава вважає, що для ефективного управління необхідно знати які показники якості потребує споживач і який взаємозв'язок між важливими і другорядними показниками. Якщо цього не знати, то компанії будуть отримувати лише скарги споживачів, незважаючи на те, що виріб має хорошу

конструкцію, хороші технічні характеристики, відповідає діючим стандартам і пройшов жорсткий контроль у виробництві [80,с.10]. Управління конкурентною поведінкою бізнес-організації базується на розробці та ефективній реалізації зваженої, обґрунтованої конкурентної стратегії, яка передбачає забезпечення конкурентних переваг на тривалий період (5–10 років).

Конкурентна стратегія — це спосіб отримання стійких конкурентних переваг в кожній стратегічній області бізнесу підприємства шляхом конкурентної боротьби, задоволення різноманітних і мінливих потреб покупців краще, ніж це роблять конкуренти. Існує дуже широкий спектр стратегій ринкової конкуренції, які можливо об'єднати в систему конкурентних стратегій підприємства — сукупність стратегій, спрямованих на адаптацію підприємства до змін в умовах конкуренції та зміцнення його довгострокової конкурентної позиції на ринку.

Стратегія забезпечення конкурентоспроможності є комплексною стратегією підприємства, яка охоплює довгострокові програми дій за всіма функціональними напрямками його діяльності, спрямовані на формування належного рівня конкурентного потенціалу та конкурентоспроможності. Складовими стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства є:

— товарно-ринкова стратегія — включає в себе рішення по таких аспектах, як номенклатура та асортимент продукції та ступінь їх оновлення, масштаби виробництва, якість продукції, реклама, обслуговування споживача, ціноутворення;

— ресурсно-ринкова стратегія — включає в себе рішення по таких аспектах, як обсяг ресурсних запасів, якість ресурсів, поведінка на ринку ресурсів;

— технологічна стратегія — включає в себе рішення по таких аспектах, як характер технології, ступінь стабільності технології та оновлення технології, технологічні розриви; — інтеграційна стратегія — включає в себе

рішення по таких аспектах, як вертикальна інтеграція, горизонтальна інтеграція, діагональна інтеграція;

— інвестиційно-фінансова стратегія — включає в себе рішення по таких аспектах, як залучення зовнішніх фінансових ресурсів, повернення залучених коштів, інвестування власних коштів;

— соціальна стратегія — включає в себе рішення за такими аспектами, як чисельність робітників, взаємозамінність робітників, диференціація робітників, ступінь патерналізму, соціальний тип колективу;

Забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності підприємства ПАТ «Мотор Січ» в значній мірі залежить від правильного формування асортименту послуг та ціноутворення.

Політика цін підприємства ПАТ «Мотор Січ» є основою для розробки його стратегії підвищення конкурентоспроможності. Підвищення цін відбувається внаслідок стійкої інфляції чи наявності надмірного попиту.

З метою підвищення конкурентоспроможності підприємства, потрібно створити його торгову марку і продавати продукцію. Основними складовими зовнішньої атрибутики торгової марки є ім'я марки (вербальна складова) і марочний знак (візуальна складова). Процес створення імені чи назви марки можна розділити на два основних етапи. Перший етап являє собою процес визначення послання, що повинне бути передано цільовій аудиторії. Другий — це переклад послання у форму комерційної назви.

Організація маркетингу на підприємстві ПАТ «Мотор Січ» - це не формальне виділення спеціального підрозділу з покладанням на нього певних функцій, котрі, як правило, до недавнього часу не виконувались зовсім, або виконувались частково. Перш за все, це ринкова переорієнтація в діяльності, перехід від традиційної орієнтації до орієнтації на вимоги ринку. Для підвищення конкурентоспроможності підприємства потрібно приділити значну увагу рекламуванню.

В ПАТ «Мотор Січ» можна запропонувати такі напрямки для підвищення ефективності:

- підвищення доходів від реалізації послуг;
- зниження собівартості реалізованих послуг;
- підвищення рентабельності підприємства;
- планування соціального розвитку колективу ПАТ «Мотор Січ».

3.3 Розробка та організація системи внутрішнього контролю підприємства-боржника

Можливість вдосконалення фінансового управління кризовими явищами необхідно розглядати з двох основних позицій: концептуальної та практичної. Перша стосуватиметься деяких змін в концепції управління, тобто створення на підприємстві окремої системи – системи внутрішнього аудиту, в обов'язки якої входить аналітична робота для недопущення можливості виникнення банкрутства. Друга стосуватиметься практичного втручання у фінансову діяльність підприємства, що буде в основному стосуватися оптимізації рівня платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності, частки позикових коштів у загальній структурі капіталу і так далі.

Система внутрішнього контролю включає організовані усередині економічного суб'єкта нагляд і перевірку: дотримання вимог законодавства: точності і повноти охоплення документами фактів господарського життя; своєчасності становлення достовірної бухгалтерської звітності; заходів щодо запобігання помилок і спотворень; виконання наказів і розпоряджень; забезпечення збереження майна організації.

Система внутрішнього контролю ділиться на три блоки:

- внутрішньовідомчий фінансовий контроль;
- внутрішній контроль фірми (компанії);

— діяльність ревізійних комісій (ревізій) [81].

Активні заходи щодо зміцнення системи внутрішнього контролю приймають у фінансово-кредитних організаціях, в першу чергу в комерційних банках. Спеціальні підрозділи внутрішнього контролю здійснюють планомірний контроль за дотриманням встановлених регламентів роботи, розробляють плани взаємних перевірок кооперуються і взаємозалежних підрозділів та обговорення результатів їх діяльності.

Важливе завдання керівників організацій в умовах ринкової економіки - створення контрольної середовища, тобто таких методів роботи, при яких здійснюється постійний взаємний контроль на основних ділянках роботи. Це реалізується через організацію та управління документообігом, поєднання єдиначальності і колегіального керівництва і чітке визначення повноважень і відповідальності кожного співробітника, колективне обговорення прийнятих рішень. Оцінка системи внутрішнього контролю - самостійний об'єкт аудиторської перевірки.

Організація ефективно функціонуючої системи внутрішнього контролю - це складний багатоступінчастий процес, що включає наступні етапи.

Критичний аналіз і зіставлення визначених для колишніх умов господарювання цілей функціонування організації, прийнятого раніше курсу дій, стратегії і тактики з видами діяльності, розмірами, організаційною структурою, а також з її можливостями [82].

Розробка і документальне закріплення нової (відповідної нових умов господарювання) ділової концепції організації (що собою представляє організація, які її цілі, що вона може, в якій області має конкурентні переваги, яке бажане місце на ринку), а також комплексу заходів, здатного привести цю ділову концепцію до розвитку і вдосконалення організації, успішної реалізації її цілей, зміцненню її позицій на ринку.

Такими документами повинні бути положення про фінансову, виробничо-технологічну, інноваційну, постачальницьку, збутову, інвестиційну, облікову та кадрову політику. Дані положення повинні

розроблятися на основі глибокого аналізу кожного елемента політики і вибору з 86 наявних альтернатив найбільш прийнятних для даної організації. Документальне закріплення політики організації в різних сферах її фінансово-господарської діяльності дозволить здійснювати попередній, поточний і наступний контроль всіх аспектів її функціонування.

Аналіз ефективності існуючої структури управління, її коригування. Необхідно розробити положення про організаційну структуру, в якому повинні бути описані всі організаційні ланки із зазначенням адміністративної, функціональної, методичної підпорядкованості, напрямів їх діяльності, функції, які вони виконують, встановлений регламент їх взаємин, права і відповідальність, показано розподіл видів продуктів, ресурсів, функцій управління з цим ланкам. Те ж відноситься і до положень про різних структурних підрозділах, до планів організації праці їх працівників. Необхідно розробити план документації і документообігу, штатний розклад, посадові інструкції із зазначенням прав, обов'язків і відповідальності кожної структурної одиниці. Без такого суворого підходу неможливо здійснювати чітку координацію функціонування всіх ланок системи внутрішнього контролю організації [83].

Розробка формальних типових процедур контролю конкретних фінансових і господарських операцій. Це дозволить впорядкувати відносини працівників з приводу контролю фінансово-господарської діяльності, ефективно управляти ресурсами, оцінювати рівень достовірності (якості) інформації для прийняття управлінських рішень.

Цілями внутрішнього контролю на підприємстві є:

- здійснення ефективної діяльності підприємства;
- забезпечення дотримання вимог керівництва кожним працівником підприємства;
- забезпечення збереження майна підприємства.

Для досягнення перерахованих вище цілей необхідною умовою є узгодженість системи бухгалтерського обліку і системи внутрішнього

контролю, так як система подвійного запису, що лежить в основі будь-якої системи бухгалтерського обліку, визначає порядок реєстрації господарських операцій і забезпечує певний контроль.

Критерієм ефективності системи внутрішнього контролю є дотримання принципів внутрішнього контролю організації.

Принцип відповідальності.

Принцип збалансованості (збалансованість означає, що суб'єкту не можна наказувати контрольні функції, не забезпечені засобами для їх виконання).

Принцип підконтрольності кожного суб'єкта внутрішнього контролю, що працює в організації.

Принцип своєчасного повідомлення про відхилення.

Принцип ущемлення інтересів (необхідно створювати спеціальні умови, за яких будь-які відхилення ставлять будь-якого працівника чи підрозділ організації в не вигідне становище і спонукають їх до врегулювання проблем).

Принцип інтеграції (при вирішенні завдань, пов'язаних з контролем, повинні створюватися належні умови для тісної взаємодії працівників функціональних різних напрямків).

Принцип зацікавленості адміністрації.

Принцип компетентності, сумлінності та чесності суб'єктів внутрішнього контролю. Принцип компетентності полягає в прояві контролером високого рівня знань при контролі фінансовогосподарської діяльності, а також передбачає обов'язкове поповнення багажу знань через курси підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, необхідно постійно бути в курсі всіх останніх змін в законодавстві, вивчати досвід і нові методи контролю, прагнути до підвищення професіоналізму [84].

Принцип відповідності (ступінь складності системи внутрішнього контролю повинна відповідати ступеню складності підконтрольної системи).

Принцип постійності (адекватне постійне функціонування системи

внутрішнього контролю дозволить вчасно попереджати про можливість виникнення відхилень).

Принцип прийнятності методології внутрішнього контролю (означає доцільне розподіл контрольних функцій, доцільність програм внутрішнього контролю, а також застосовуваних методів).

Принцип безперервності розвитку та вдосконалення (з часом навіть найпрогресивніші методи управління застарівають).

Принцип пріоритетності (абсолютний контроль над звичайними незначними операціями не має сенсу і буде тільки відволікати сили від більш важливих завдань).

Принцип комплексності (не можна домогтися загальної ефективності, зосередивши контроль тільки над відносно вузьким колом об'єктів).

Принцип узгодженості пропускних здібностей різних ланок системи внутрішнього контролю.

Принцип оптимальної централізації (динамічність, стійкість, безперервність функціонування системи обумовлюються єдністю і оптимальним рівнем централізації оргструктури організації).

Принцип одиничної відповідальності (щоб уникнути безвідповідальності і неприпустимо закріплення окремої функції за двома або кількома центрами відповідальності).

Принцип функціональних потенційних імітацій (тимчасове вибуття окремих суб'єктів внутрішнього контролю не повинно переривати контрольних процесів).

Принцип регламенту (ефективність функціонування системи внутрішнього контролю прямо пов'язана з тим, наскільки підпорядкована регламентом контрольна діяльність в організації).

Принцип поділу обов'язків, принцип дозволу і схвалення, принцип взаємодії та координації.

Важливим аспектом функціонування системи внутрішнього контролю є виконання принципів цієї системи, дотримання яких підвищить довіру до неї

як зовнішніх користувачів і ревізорів, так і внутрішніх користувачів даними контролю.

Контроль необхідно здійснювати на основі чіткої взаємодії всіх підрозділів і служб організації. Сукупність зазначених принципів є підставою ефективності системи внутрішнього контролю.

При здійсненні внутрішнього контролю використовуються різні методи, вони включають в себе такі елементи, як:

- бухгалтерський фінансовий облік (інвентаризація і документація, рахунки і подвійний запис);
- бухгалтерський управлінський облік (розподіл обов'язків, нормування витрат);
- аудит, контроль, ревізія (перевірка документів, перевірка вірності арифметичних розрахунків, перевірка дотримання правил обліку окремих господарських операцій, інвентаризація, усне опитування персоналу, підтвердження і простежування);
- теорія управління.

Всі перераховані вище методи становлять єдину систему і використовуються в цілях управління підприємством.

Система контролю повинна бути економічно виправданою, тобто витрати на її функціонування повинні бути менше втрат підприємства через її відсутності. Якщо система внутрішньогосподарського контролю службою бухгалтерського обліку буде ефективно функціонувати, це дозволить скоротити витрати як на проведення ревізій, так і на проведення зовнішнього аудиту.

Система внутрішньогосподарського контролю бухгалтерією організації включає три основних елементи: середу контролю, облікову систему і процедури контролю. У поєднанні всі елементи системи контролю забезпечують підприємству зниження ризику у діловій та фінансовій діяльності, а також в бухгалтерському обліку.

Середа контролю - це дії, заходи і процедури, які відображають загальне ставлення адміністрації і власників підприємства до контролю, ступінь значимості контролю для підприємства. При оцінці середовища контролю виділяються наступні елементи: стиль і основні принципи управління, організаційну структуру, розподіл повноважень і відповідальності, управлінські методи контролю, робота з персоналом, вплив зовнішніх факторів.

Стиль і основні принципи управління виражаються у відношенні адміністрації до багатьох елементів діяльності, наприклад в ступені готовності адміністрації йти на ризик при здійсненні господарських операцій або прагнення уникати будь-яких форм ризику, дотримання вищими керівниками етичних норм поведінки або порушення фінансової дисципліни.

Схема організації роботи бухгалтерії досить проста — головному бухгалтерові безпосередньо підпорядковуються відділи бухгалтерії. А бухгалтерія перевіряє роботу відповідних служб та структурних підрозділів. Чим менше кількість рівнів управління тим вище ефективність перевірок.

Організаційна структура визначає існуючі форми влади і підпорядкування на підприємстві, регламентує області повноважень і відповідальності співробітників, порядок складання звітів.

Відзначимо, що використовувати бухгалтерію як ревізійного органу можна тоді, коли:

- процедури перевірки досить стандартні, виконуються планово;
- високий рівень довіри до контролю з боку бухгалтерії;
- не перетинаються інтереси власників бізнесу, керівників та бухгалтерських працівників (тобто працівникам бухгалтерії не доведеться виявляти помилки інших працівників підприємства).

Розподіл повноважень і відповідальності між персоналом підприємства покликана гарантувати правильне ведення господарських операцій. З цією метою розробляються і доводяться до співробітників у письмовому вигляді посадові інструкції, плани заходів, рекомендації та вказівки. Для контролю за

роботою організації адміністрація використовує різні управлінські методи, включаючи визначення кваліфікації співробітників, оцінку системи обробки інформації та складання звітів, аналіз досягнутих результатів фінансової діяльності і порівняння їх із запланованими, вивчення діяльності окремих підрозділів і ін.

Важливе значення має порядок здійснення внутрішнього управлінського обліку і підготовки звітності для внутрішніх цілей.

Метою роботи з персоналом є наявність на підприємстві необхідної кількості співробітників, що володіють достатніми знаннями та досвідом для виконання своїх обов'язків. Система відбору, найму, просування по службі, навчання та підготовки кадрів повинна забезпечувати високу кваліфікацію і чесність персоналу.

Особливістю такої організації внутрішнього контролю є те, що ревізори - це співробітники підприємства, але не працівники бухгалтерії. Ревізійні комісії збираються за розпорядженням керівника, проводять перевірки і після виконання перевірок працівники виконують на підприємствах основну роботу.

Робота ревізійної комісії має для керівництва і (або) власників економічного суб'єкта інформаційне та консультаційне значення; вона покликана сприяти оптимізації діяльності економічного суб'єкта і виконання обов'язків його керівництва.

Зазвичай формування контролю за рахунок ревізійних комісій відбувається в наступних випадках:

- необхідні одноразові або позапланові перевірки окремих підрозділів, осіб або виконання робіт;
- завантаженість бухгалтерії не дозволяє відволікати працівників бухгалтерії на проведення ревізій, а формувати окремо службу контролю немає необхідності;
- при проведенні ревізії можливі виявлення помилок бухгалтерії, тому ревізії необхідно доручити іншим особам (не працівникам бухгалтерії).

Об'єкти ревізії можуть бути різними в залежності від особливостей економічного суб'єкта і вимог його керівництва і (або) власників. Так само існує варіант, коли службу внутрішнього контролю виконує служба внутрішнього аудиту.

У практичній роботі служба внутрішнього аудиту керується законодавчими і нормативними актами України, міністерств і відомств, органів місцевого самоврядування, правилами аудиту, а також установчими документами, наказами та розпорядженнями керівника підприємства, інструкціями, положеннями.

Отже, практика аудиту свідчить, що на тих підприємствах, де створені і ефективно функціонують служби внутрішнього аудиту, значно вище рівень збереження майна, використання ресурсів, організації бухгалтерського обліку та достовірності звітності.

Висновки до 3 розділу

Проаналізована сутність понять «санація» та «санаційна спроможність». Згідно з методичними вказівками Міністерства економіки України, санаційну спроможність підприємства слід визначати на основі оцінювання трьох основних показників: показника поточної платоспроможності; коефіцієнта забезпечення власними засобами; коефіцієнта покриття. Проаналізувавши фінансові показники оцінки підприємства прийшли до висновку, що інтегральний показник санаційної спроможності вище за нормативний, що свідчить про наявність у підприємства необхідного рівня санаційної спроможності. Також розглянуті чинники, що сприяють або стримують інноваційний розвиток підприємства ПАТ «Мотор Січ».

Розглянуті та запропоновані шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства та запропоновані напрямки для підвищення ефективності, такі як: підвищення доходів від реалізації послуг; зниження собівартості реалізованих послуг; підвищення рентабельності підприємства; планування соціального розвитку колективу ПАТ «Мотор Січ».

Проаналізовані основні елементи системи внутрішнього контролю для підприємства-боржника. Всі вони становлять єдину систему і використовуються в цілях управління підприємством. З метою успішного його функціонування, підвищення рівня рентабельності, збереження та збагачення його активів необхідний налагоджений механізм управління, найважливішим елементом якого є повсякденний внутрішній контроль. Система контролю має бути економічно вигідною, тобто затрати на її функціонування мають бути меншими за витрати підприємства через її відсутність.

РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

5.1 Аналіз потенційних небезпек

В розділі надані основні заходи з охорони праці, при дослідженні банкрутства підприємства. Розглядається місце планово-економічного відділу. Воно являє собою офісне приміщення, в якому розташовується різноманітна техніка: комп'ютери, принтери. Під час роботи в офісному приміщенні можуть виникнути такі небезпеки:

а) Небезпеки які пов'язані з ураженням електричним струмом при роботі в адміністративних приміщеннях.

б) Небезпеки які пов'язані з ушкодженням опорно-рухового апарату (статичні навантаження, нераціональна позою, малорухомість).

в) Небезпеки які пов'язані з механічним травмуванням при виконанні службових обов'язків, що може виникнути в будь-якому місці, де є потреба у присутності фахівця.

г) Небезпеки які пов'язані з підвищенням статичних навантажень користувачів ПК та «тунельний синдром» або синдром зап'ястного клапана.

д) Негативний вплив електромагнітних полів та випромінювань.

е) Небезпеки які пов'язані з незадовільними параметрами мікроклімату.

є) Негативний вплив електростатичних полів при роботі з відео дисплейними терміналами.

ж) Недостатній рівень освітлення.

з) Можливість загорянь внаслідок незадовільного стану пожежної безпеки або порушень правил пожежної безпеки

5.2 Заходи забезпечення безпеки

а) За способом захисту людини від поразки електричним струмом обладнання місця користувача ПК має відповідати ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие требования безопасности» для I-го (стаціонарні комп'ютери) і II-го (освітлювальні прилади, кондиціонери, вентилятори, сканери) класу захисту.

Електробезпека у приміщенні з відеодисплейними терміналами:

У приміщенні, де одночасно експлуатується або обслуговується більше п'яти персональних ЕОМ, на помітному та доступному місці встановлюється аварійний резервний вимикач, який може повністю вимкнути електричне живлення приміщення, крім освітлення.

Індивідуальні і групові штепсельні з'єднання та електророзетки необхідно монтувати на негорючих або важкогорючих пластинах.

Електромережу штепсельних розеток для живлення ПК при розташуванні їх уздовж стін приміщення прокладають по підлозі вздовж стін приміщення, як правило, в металевих трубах і гнучких металевих рукавах з відводами відповідно до затвердженого плану розміщення обладнання та його технічних характеристик.

Металеві труби та гнучкі металеві рукави повинні бути заземлені.

Для забезпечення електробезпеки використовуються окремо або в поєднанні один з одним такі технічні способи та засоби:

- захисне заземлення та занурення згідно ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление»;
- вирівнювання потенціалів;
- мала напруга;
- захисне відключення;

- ізоляція струмопроводів: передбачений ступінь захисту ізоляції обладнання IP44 (згідно з ГОСТ 14254-96 «Степени защиты, обеспечиваемые оболочками (код IP)» розшифровується наступним чином: перша цифра – захист від зовнішніх твердих предметів діаметром більше 1 мм; друга цифра – захист від бризок);
- попереджувальна сигналізація, блокування, знаки безпеки;
- засоби захисту та запобіжні пристрої;
- експлуатаційні заходи (необхідно дотримуватися правил техніки безпеки при роботі з високою напругою, а також наступних заходів обережності: не підключати і не відключати рознімання кабелів при включеній напрузі мережі, технічне обслуговування і ремонт проводити тільки при вимкненому живленні).

б) Для мінімізації негативних наслідків “синдрому тривалих статичних навантажень” (СТСН) передбачено вдосконалення ергономічних умов робочого місця користувачів ПК та перерви в роботі.

Конструкція робочого столу має відповідати сучасним вимогам ергономіки і забезпечувати оптимальне розміщення на робочій поверхні використовуваного обладнання і документів. Висота робочої поверхні робочого столу з ВДТ має регулюватися в межах 680...800 мм.

Робочий стілець має бути підйомно-поворотним, регульованим за висотою сидіння та кутом нахилу спинки. Поверхня сидіння має бути плоскою, передня кромка – заокругленою. Регулювання за кожним із параметрів має здійснюватися незалежно, легко і надійно фіксуватися. Для зниження статичного напруження м'язів верхніх кінцівок слід використовувати стаціонарні або змінні підлокітники. Поверхня сидіння і спинки стільця має бути напівм'якою з нековзним, повітронепроникним покриттям, що легко чиститься і не електризується.

Робоче місце має бути обладнане підставкою для ніг завширшки не менше ніж 300 мм,. Підставка повинна мати рифлену поверхню і бортик по передньому краю заввишки 10 мм.

Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, ший, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу по 5-10 хвилин.

При введення даних кількість дрібних стереотипних рухів кистей і пальців рук за робочий час може перевищити 60 тис., що є небезпечним. Кожне натискання на клавішу сполучено зі скороченням м'язів та сухожилля, внаслідок чого можуть розвинути хворобливі запальні процеси. Запальні процеси тканин сухожилля одержали загальну назву “травма повторюваних навантажень”.

в) Заходи попередження травматизму зводяться до усунення безпосередніх причин, або чинників, що сприяють його виникненню. На підприємствах організаціях необхідно проводити ретельне розслідування кожного випадку травматизму з виявленням його причин і вжиттям відповідних заходів по їх усуненню. Крім того, треба систематично за певні періоди (місяць, квартал, рік) аналізувати усі випадки травм за їх характером і причинами. Такий аналіз дозволяє встановити найбільш часті і характерні для цього підприємства причини травматизму і зосередити основні зусилля на їх усуненні.

Для зниження ймовірності механічного травмування та підвищення комфортності праці оснащення офісних приміщень повинно бути виконано раціонально з точки зору ергономіки.

г) Для запобігання «тунельного синдрому» робоче місце має бути зручним і ергономічно продуманим. Працюючи з клавіатурою, необхідно дотримуватись наступних правил:

- стежити, щоб кут згину руки в лікті був прямим, тобто 90 °;
- забезпечити оптимальну висоту клавіатури від підлоги – 65-75 см;
- користуватись ергономічними і зручними мишею та клавіатурою;
- мати можливість регулювання положення і нахилу клавіатури (відстань від поверхні стола до середини клавіатури – не більше 30 мм, кут підйому клавіатури – від 2 ° до 15 °);

- робочий стілець або крісло обов'язково повинні мати підлокітники.

д) Заходи захисту від негативної дії статичної електрики:

- кілька разів на протязі робочого дня мити руки і обличчя водою, а після закінчення роботи вимити руки й лице з милом;
 - щоденно протирати екран монітора, клавіатуру та маніпулятор антистатичною серветкою;
 - щоденно в приміщенні з ПК проводити вологе прибирання;
 - установити нейтралізатори статичної електрики;
 - підтримувати у приміщенні вологість повітря, зазначену в нормативних документах;
 - виконати у відповідності з ДНАОП 0.00-1.21-98 “Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів” заземлення ВДТ;
- користувачу ПК бажано носити одяг з природних (льняних) волокон.

5.3 Заходи забезпечення санітарії та гігієни праці.

е) Заходи забезпечення оптимальних метеорологічних умов в робочій зоні приміщень.

При забезпеченні оптимальних метеорологічних умов враховуються: холодний період року з середньодобовою температурою зовнішнього повітря нижче $+10^{\circ}\text{C}$ та теплий період з температурою $+10^{\circ}\text{C}$ і вище.

Метеорологічні умови у виробничих приміщеннях – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення, повинні відповідати вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;

- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Для забезпечення і підтримки оптимальних значень параметрів мікроклімату широко використовуються кондиціонери. Кондиціонери та спліт-системи призначені для зниження температури повітря в приміщенні в теплу пору року, або (рідше) - підвищення температури повітря в приміщенні в холодну пору року. Крім основної функції регулювання температури кондиціонери можуть забезпечувати вентиляцію приміщення, фільтрацію, зволоження та іонізацію повітря.

Розрахунок повітряобміну: Згідно з ГОСТ 12.1.0005-88 «Загальні санітарно-гігієнічні вимоги до повітря робочої зони» об'єм виробничого приміщення, який приходить на кожного робітника, повинен складати не менше 40м³. В іншому випадку для нормальної роботи в приміщенні необхідно забезпечувати постійний повітряобмін за допомогою вентиляції не менше $L^1=30 \text{ м}^3/\text{год.}$ на кожного робітника. Таким чином, необхідний повітряобмін $L_n, \text{ м}^3/\text{год.}$ розраховується за формулою:

$$L_n = L^1 \cdot n = 30 \cdot 150 = 4500 \text{ м}^3/\text{год.}$$

де n – кількість працюючих в найбільш численній зміні.

Фактичний повітряобмін у відділі відбувається за рахунок природної вентиляції як неорганізаційно, через різні щіли в віконних та дверних проємів, так і неорганізаційно, через квіртку в віконних проємах або спеціальні вентиляційні канали.

Фактичний повітряобмін $L_f, \text{ м}^3/\text{год.}$ розраховується за формулою:

$$L_f = \mu \cdot F \cdot v \cdot 3600 = 0,55 \cdot 0,359 = 0,197 \text{ м}^3/\text{год}$$

де μ – коефіцієнт використання повітря, приймають 0,3-0,8

F – площа квіртки або вихідного отвору, через яке буде виходити повітря, м²

v – швидкість виходу повітря через квіртку або вентиляційний канал, м/с.

Розраховується за формулою:

$$v = \sqrt{\frac{2 \cdot g \cdot H_2}{\gamma_c}} = \sqrt{\frac{2 \cdot 9,8 \cdot 0,0075}{1,14}} = 0,359 \text{ м/с}$$

де g – прискорення вільного падіння, 9,8 м/с

H_2 - тепловий потік під дією якого буде відбуватися вихід повітря з квіртки або вентиляційний канал.

Його розраховують за формулою:

$$H_2 = h_2(\gamma_3 - \gamma_c) = 0,75 (1,15 - 1,14) = 0,0075$$

де h_2 розраховується за формулою:

$$h_2 = H - \frac{H}{2} - 0,75 = 3 - \frac{3}{2} - 0,75 = 0,75$$

γ_3 та γ_c – відповідно об'ємна маса повітря ззовні приміщення та всередині його, кгс/м³

H - висота приміщення, м

В загальному випадку об'ємна маса повітря розраховується за формулою:

$$\gamma_c = 0,465 \cdot \frac{P_B}{T_C} = 0,465 \cdot \frac{750}{301} = 1,14 \text{ кгс/м}^3$$

$$\gamma_3 = 0,465 \cdot \frac{750}{304} = 1,15 \text{ кгс/м}^3$$

Приходимо до висновку, що вентиляція є ефективною, так як, фактичний повітряобмін $L_{\text{ф}}$ менший за необхідний повітряобмін $L_{\text{н}}$.

є) З метою зменшення навантаження на органи зору при роботі з ВДТ передбачено такі внутрішньозмінні режими праці та відпочинку при роботі з ЕОМ при 8-годинній денній робочій зміні в залежності від характеру праці:

- для розробників програм із застосуванням ЕОМ слід призначати регламентовану перерву для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожну годину роботи за ВДТ;

- для операторів із застосування ЕОМ слід призначати регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години;

- для операторів комп'ютерного набору слід призначати регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 10 хвилин після кожною години роботи за ВДТ.

У всіх випадках, коли виробничі обставини не дозволяють застосувати регламентовані перерви, тривалість безперервної роботи з ВДТ не повинна перевищувати 4 години.

При 12-годинній робочій зміні регламентовані перерви повинні встановлюватися в перші 8 годин роботи аналогічно перервам при 8-годинній робочій зміні, а протягом останніх 4-х годин роботи, незалежно від характеру трудової діяльності, через кожну годину тривалістю 15 хвилин.

З метою зменшення негативного впливу монотонності роботи є доцільним застосовувати чергування операцій сприйняття, редагування тексту і введення даних (зміна змісту роботи).

Для зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатору, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втомі доцільні деякі перерви використовувати для виконання комплексу фізичних вправ.

В окремих випадках - при хронічних скаргах працюючих з ВДТ ЕОМ і ПЕОМ на зорове стомлення, незважаючи на дотримання санітарно-

гігієнічних вимог до режимів праці і відпочинку, а також застосування засобів локального захисту очей, допускається індивідуальний підхід до обмеження часу робіт з ВДТ, зміни характеру праці, чергування з іншими видами діяльності, не пов'язаними з ВДТ.

Активний відпочинок має полягати у виконанні комплексу гімнастичних вправ, спрямованих на зняття нервового напруження, м'язове розслаблення, відновлення функцій фізіологічних систем, що порушуються протягом трудового процесу, зняття втоми очей, поліпшення мозкового кровообігу і працездатності.

За умови високого рівня напруженості робіт з ВДТ показане психологічне розвантаження у спеціально обладнаних приміщеннях (в кімнатах психологічного розвантаження) під час регламентованих перерв або в кінці робочого дня.

ж) Освітлення виробничих приміщень відіграє найважливішу роль у забезпеченні збереження працездатності та здоров'я працівників, які працюють в офісних приміщеннях. Згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачено природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснюється через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлюються жалюзі або штори. Штучне освітлення в приміщенні, здійснюється системою загального рівномірного освітлення. Норма освітленості на робочий поверхні становить 200-300 лк. В якості джерел штучного освітлення в приміщенні використовуються люмінесцентні лампи типу ЛБ, ЛД.

5.4 Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях.

5.4.1 Протипожежні заходи.

Офісне приміщення згідно НАПБ Б.03.002-2007 «Норми визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою» відноситься до категорії «Д», а клас можливої пожежі, згідно ДБН В.1.1.7-2002 «Пожежна безпека об'єктів будівництва», визначається, як «А,Е».

Для забезпечення пожежної безпеки передбачено виконання організаційних та технічних заходів. До організаційних належать інструктажі з пожежної безпеки згідно НАПБ А,01.00-2004 «Правила пожежної безпеки в Україні».

Технічні заходи базуються на виборі типу первинних засобів пожежогасіння та визначення їх необхідної кількості, згідно ГОСТ 12.1.004-91 "Пожежна безпека. Загальні вимоги".

В якості первинних засобів пожежогасіння використовуються вуглекислотні вогнегасники, що дає змогу зберегти паперові носії інформації та ПК.

Приміщення обладнують автоматичними установками пожежосповіщення та пожежогасіння, які спрацьовують автоматично при перевищенні порогових значень температури або наявності продуктів горіння у приміщенні. Для адміністративних, побутових і громадських приміщень та споруд, залежно від їх призначення, рекомендуються димові, теплові або світлові пожежні сповіщувачі.

5.4.2 Заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях.

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України, підготовка персоналу на підприємствах незалежно від форм власності до дій в надзвичайних ситуаціях здійснюється за спеціально розробленою схемою заходів захисту населення і територій [2].

Для підприємств система заходів захисту від надзвичайних ситуацій включає:

- планування і здійснення необхідних заходів для захисту своїх працівників, об'єктів господарювання;
- розробки планів локалізації та ліквідації аварій з подальшим погодженням з Державною службою України з надзвичайних ситуацій;
- підтримання в готовності до застосування сил і засобів щодо попередження виникнення та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Виходячи з ст. 130 «Кодексу цивільного захисту України» яка передбачає, що на підприємствах з великою чисельністю персоналу, рішенням відповідного територіального органу «Держслужби України з надзвичайних ситуацій», розробляються і затверджуються інструкції щодо дій при загрозі або виникненні надзвичайних ситуацій на підприємстві.

Крім інструкції, на підприємстві розробляється «План евакуації при пожежі або загрозі вибуху».

Деякі конкретні заходи, які не відображенні в нормативних документах підприємства, потребують внесення до посадових інструкцій працівників.

Згідно інструкції цивільного захисту відповідно до ст. 130 Кодексу цивільного захисту України:

На підприємстві необхідно розробляти і доводити до всіх працівників, порядок цілодобового оповіщення керівництва і працівників у разі загрози або виникнення надзвичайної ситуації.

- Оповіщення адміністрації, робітників та службовців підприємства щодо надзвичайних ситуацій проводиться за заздалегідь розробленою схемою.

- Адміністрація у неробочий час оповіщається телефоном. Залежно від обстановки оповіщається й решта персоналу.

- У робочий час персонал підприємств оповіщається про надзвичайну ситуацію.

- При отриманні інформації про надзвичайну подію вмикають сирени, виробничі гудки, що буде означати подання попереджувального сигналу «Увага всім», після чого негайно приводяться у готовність радіо- та телеприймачі для прийняття повідомлення.

Всі працівники підприємства повинні бути навчені діям, чітко знати свої обов'язки і неухильно їх виконувати. Це також стосується адміністрації підприємства, яка в екстремальній обстановці не може приймати помилкові рішення або віддавати необґрунтовані розпорядження.

На випадок виникнення надзвичайної ситуації, пов'язаної із загрозою або початком забруднення повітря хімічно небезпечною чи радіоактивною речовиною всі працівники підприємства підлягають укриттю в захисній споруді цивільного захисту.

Якщо виникла необхідність використовувати засоби індивідуального захисту:

- Засоби індивідуального захисту видаються після отримання відповідного розпорядження або за рішенням керівника підприємства.

- Працівники, які отримали такі засоби, повинні перевірити їх стан, провести підбір та мати постійно при собі або на робочому місці.

При проведенні термінової евакуації персоналу та відвідувачів з небезпечних зон залучається весь наявний службовий, а також особистий транспорт працівників підприємства, які повинні надавати його в розпорядження адміністрації.

Необхідність дотримання протиепідемічних заходів при загрозі розповсюдження небезпечних інфекційних захворювань:

- Якщо на території підприємства або поблизу нього виникла небезпека розповсюдження особливо небезпечних інфекційних захворювань, усі працівники повинні суворо виконувати вимоги санітарно-епідеміологічної служби щодо проведення термінової профілактики та імунізації, ізоляції та лікування виявлених хворих, дотримуватися режиму із запобігання розповсюдженню інфекції.

- При необхідності працівники, які прибули на роботу, повинні проходити санітарну обробку (вказується місце її проведення), дезінфекцію або міняти одяг, а водії транспортних засобів — здійснювати спеціальну обробку автотранспорту (вказується місце її проведення), а також виконувати інші вимоги та заходи, які перешкоджають розповсюдженню особливо небезпечних інфекційних захворювань.

Висновки до 4 розділу

Підсумовуючи все вищесказане приходимо до висновку, що дотримуючись наведених правил з охорони праці при роботі в офісному приміщенні позбавить від небажаних економічних втрат, дозволить запобігти отримання травм при роботі та зберегти здоров'я та життя робітників.

ВИСНОВКИ

Кризовий стан, в якому знаходиться зараз економіка країни, потребує від підприємств підвищення ефективності фінансової і виробничо-господарської діяльності. Головним в цьому є ефективність управлінських рішень, що приймаються за даними аналізу фінансового стану підприємства. Аналізи проводяться, щоб знайти проблеми та про причини їх виникнення та запропонувати заходи для покращення фінансового стану підприємства.

В даній роботі досліджено ймовірність банкрутства промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ». Проаналізований фінансовий стан за період 2016-2018 роки в таких основних напрямках:

- Аналіз майнового стану підприємства
- Аналіз фінансової стійкості
- Аналіз ліквідності та платоспроможності

Детально розглянули та проаналізували історію підприємства-боржника, а також його структурні одиниці, що входять до його складу. За допомогою фінансових звітностей були проаналізовані фінансові результати діяльності підприємства протягом 2016-2018 рр., його основні показники забезпечення ресурсами підприємства, зробили оцінку ефективності основного капіталу підприємства, динаміку показників майнового стану, основні показники рентабельності, аналіз рентабельності виробничих фондів, динаміку показників порогу рентабельності та платіжний баланс підприємства за 2018 рік.

Аналізуючи все вище сказане приходимо до висновку, що відбувається зростання кредиторської заборгованості порівняно з дебіторською, яке вказує на погіршення фінансового стану підприємства.

Було обґрунтовано сутність поняття «фінансового стану підприємства», зазначили її мету та завдання фінансового стану. Проведений горизонтальний та вертикальний аналіз активу та пасиву підприємства,

проаналізована динаміка платоспроможності підприємства, баланс ліквідності, динаміку показників ліквідності та визначили тип фінансової стійкості підприємства. При узагальненні всіх показників фінансової стійкості підприємства приходимо до висновку, що підприємство має надмірну дебіторську заборгованість. Аналізуючи коефіцієнти ліквідності, видно, що підприємство має змогу розрахуватися з кредиторами. Тому на підприємстві спостерігається III тип фінансової стійкості. Але перед підприємством постає завдання підвищення технічного рівня виробництва за рахунок оновлення основних засобів, підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Проведена фінансова діагностика підприємства за найбільш поширеними методами прогнозування ймовірності банкрутства, які засновані на використанні фінансових коефіцієнтів: модель Е. Альтмана – 5-факторна модель, модель Спрінгейта та узагальнена модель Терещенка. Далі розрахували значення Z-показника для кожної з цих моделей щоб дізнатися, чи загрожує ПАТ «Мотор Січ» банкрутство найближчим часом. Це є завершальним етапом аналізу фінансової діагностики про вірогідність банкрутства підприємства за наведеними моделями. Виникла така ситуація, коли отримали різні результати за кожною з трьох використаних моделей, і тому, прийнято вважати, що підприємство знаходиться на межі невизначеності.

Вивчена сутність понять «санація» та «санаційна спроможність». Згідно з методичними вказівками Міністерства економіки України, санаційну спроможність підприємства слід визначати на основі оцінювання трьох основних показників: показника поточної платоспроможності; коефіцієнта забезпечення власними засобами; коефіцієнта покриття. За допомогою фінансових звітностей приходимо до висновку, що інтегральний показник санаційної спроможності вище за нормативний, що свідчить про наявність у підприємства необхідного рівня санаційної спроможності. Також розглянуті чинники, що сприяють або стримують інноваційний розвиток підприємства ПАТ «Мотор Січ».

Розглянуті та запропоновані шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства та запропоновані напрямки для підвищення ефективності, такі як: підвищення доходів від реалізації послуг; зниження собівартості реалізованих послуг; підвищення рентабельності підприємства; планування соціального розвитку колективу ПАТ «Мотор Січ».

Проаналізовані основні елементи системи внутрішнього контролю на підприємстві. Всі вони становлять єдину систему і використовуються в цілях управління підприємством.

Отже, за період, що аналізується, а саме: 2016-2018 рр., практично всі показники фінансової стійкості свідчать про нестійкий фінансовий стан ПАТ «Мотор Січ». Підприємству потрібно проводити спрямовані дії на зменшення запасів та затрат, поповнення власних оборотних коштів та прискорення обертання капіталу в поточних активах, які призводять до підвищення фінансової стійкості.

Розроблені заходи в розділі по охороні праці, що проводяться на підприємстві для забезпечення охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях створюють безпечні умови праці, попередження травматизму та сприятливий санітарний стан. Охорона праці включаєв себе систему законодавчих актів та соціально-економічні, технічні, санітарно-гігієнічні, організаційні засоби, які направлені на забезпечення безпеки та створення умов збереження людей та майна від небезпек.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукінов І.І. Економічні трансформації наприкінці 20-го сторіччя. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://e2000.kyiv.org>.
2. Гриценко Л.Л. Дискримінантна модель діагностики банкрутства малих підприємств. Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. 2009 р. С. 256—262.
3. Пластун, О. Л. Визначення сутності поняття «банкрутство» в сучасній науковій літературі. *Вісник ЖДТУ*. 2009. № 2. С. 256- 261.
4. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. 2-ге вид., випр. та доп. Л: Центр Європи, 1997. 576 с.
5. Алексеєнко Л.М. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок. К.: «Максимум», 2000. 525 с.
6. Упорядник В.П. Політологічний енциклопедичний словник. 2-е вид., доп., і перероб. – К.:Генеза, 2004. – 736 с.
7. Панько Т.Г. Українське термінознавство: Підручник: Перевидання від 1927 року. К.: УКСП КОБЗА, 1993. 248с.
8. Мельничук Словник іншомовних слів. К.: «Максимум», 1974. 865 с.
9. Андрущак Є.М. Діагностика банкрутства українських підприємств. *Фінанси України*. 2010 р. № 9, С. 118-124.
10. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. Посібник. Ірпінь: КНЕУ, 2004 р. 412 с.
11. Удовиченко О. Вдосконалення процедури банкрутства. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.yurgazeta.com/writer.
12. Бланк И.А. Финансовый менеджмент. К.: Ника-Центр, 2008. 653 с.
13. Третьак, О. Про проблему банкрутства підприємств. *Економіка України*. 2000. № 2. С. 46-50.

14. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. К.: Кондор, 2007. 196 с.
15. Копилгук О.І. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. Посібник. К.: Центр навч. літ., 2005. 168 с.
16. Гридчина М.В. Фінансовий менеджмент: Курс лекцій. К., 2010. 158 с.
17. Клебанова Т.С. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління: Монографія Х.: ІНЖЕК, 2003 р. 271 с.
18. Іванілов О.С. Економіка підприємства. навч. посіб. –К.: Центр учбової літератури, 2009. 728 с.
19. Іванілов О.С. Економіка підприємства. навч. посіб. –К.: Центр учбової літератури, 2009. 728 с.
20. Т.В. Момот, В.О. Безугла, Ю.О. Тараруєв, М.В. Кадничанський, І.Г. Чалий К. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник. Центр навчальної літератури, 2011. 712 с.
21. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту: Пер. з англ. Є.Ф. Брігхем. К.: Молодь, 2007. 417 с.
22. Хринюк О. С. Сутність фінансового потенціалу підприємства. О. С. Хринюк, В. А. Бова. *Актуальні проблеми економіки та управління* – 2017. №11. 1–9 с.
23. Бандурка А.М. Финансово-экономический анализ. А.М. Бандурка, И.М. Червяков, О.В. Посылкина. Х.: Изд-во Харьк. ун-та внутренних дел, 2007. 394 с.
24. Гринчуцький, Е. Т Карапетян, Б. В. Погрішук. К: Центр учбової культури, 2010. 304 с.
25. Ковалев, В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. В. В. Ковалев. М.: Финансы и статистика, 1998. 432 с.
26. Бова В.А. Оцінка рівня фінансового потенціалу підприємства. В. А. Бова. XV Міжнародна науковопрактична конференція «Розвиток

- підприємництва як фактор росту національної економіки*». К: НТУУ «КПІ», 2016. 148-149 с.
27. Руда Р.В. Збалансована система оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. № 4. С. 170 – 177
 28. Крайник О.П. Фінансовий менеджмент: навч. Посібник. О.П. Крайник, З.В. Клепікова. Львів: Декор, 2007. 260 с.
 29. Матвійчук А.О. Діагностика банкрутства підприємства. *Економіка України*. 2009. № 4, с. 20-28.
 30. Левченко Н.М. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. Н.М. Левченко. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. №2. 114–117 с.
 31. Бойчик, І. М. Економіка підприємства :навч. посіб.. І.М. Бойчик. 2-ге вид., доп. і переробл. К. : Атіка, 2006. 528 с.
 32. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: підручни. В.М. Шелудько К., 2013. 375 с.
 33. Воронкова Т.Є. Сравнительная характеристика методов оценки кризисного состояния предприятий с применением формул. *Сборник материалов международной научно-практической конференции*. Т. 1. Херсон. Варна: Херсон, ПП Вишемирский В.С., 2012. С. 60—64.
 34. Овдій Л.І. Оцінка інвестиційної привабливості підприємств за допомогою статистичних моделей. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 4.
 35. Даниленко В.А. Застосування моделей діагностики банкрутства для оцінки фінансової стійкості промислових підприємств України. А.В. Даниленко. Збірник наукових праць «Науковий вісник Академії муніципального управління», серія «ЕКОНОМІКА», 2009. № 7.
 36. Фокіна Н.П. Прогнозування криз та банкрутств промислових підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. Н.П. Фокіна. 2010. № 2, с. 76-78.

37. Авдющенко А.С. Обґрунтування можливості використання агрегованого показника для оцінки економічного стану підприємства. А.С. Авдющенко. *Науковий вісник НГУ* 2010. № 5.
38. Терещенко, О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навчальний посібник. О. О. Терещенко. К: КНЕУ, 2004. 412 с.
39. Кузьмін О.Є. Діагностика потенціалу підприємства. О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 1. 155-166 с.
40. Маринич І.А. Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник ПЛТУ України* 2010. 105-108 с.
41. Фокіна Н.П. Методика виявлення загрози банкрутства за оцінкою показників фінансового стану. *Актуальні проблеми економіки*. Н.П. Фокіна. 2009 р. №7, С. 56-63.
42. Рясних, Є. Г. Основи фінансового менеджменту : навчальний посібник. Є. Г. Рясних. К. : Академвидав, 2010. 336 с.
43. Матвійчук А.В. Моделювання фінансової стійкості підприємств із застосуванням теорій нечіткої логіки, нейронних мереж і дискримінантного аналізу. А.В. Матвійчук. *Вісник НАН України*. 2010. №9. С.24-46.
44. Гринчуцький, В. І. Економіка підприємства: навчальний посібник. В. І. Данілов, О. Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2011. 256 с.
45. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. Львів.: Вид-во “Центр Європи”, 1997. 576 с.
46. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. К.: КНЕУ, 2004. 268 с.
47. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. Л.О. Лігоненко. К. : КНТЕУ, 2001. 580 с.

48. Герасименко Р.А. Особливості формування фінансових ресурсів акціонерних підприємств. Р.А. Герасименко. *Фінанси України*. 2010. № 6. С. 82-92.
49. Александрова М.М. Фінанси підприємств. М.М. Александрова, Н.Г. Виговська, Г. Г. Кірейцев та ін. К.: КНЕУ, 2007. 247 с.
50. Омелянович Л.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: підручник. Л.О. Омелянович. К., 2011. 231 с.
51. Птащенко Л.О. Управління корпоративними фінансами: Навчальний посібник. Л.О. Птащенко. К.: ЦНЛ, 2008. 298 с.
52. Шиян Д.В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Д.В. Шиян, Н.І. Строченко. К.: Видавництво А.С.К., 2009. 240 с.
53. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб.. Ю.М. Тютюнник. К., 2012. 815 с.
54. Шермет О.О. Фінансовий аналіз. О.О. Шермет. Навчальний посібник. К.: Кондор, 2007. 196 с.
55. Козлов С. Основні складові механізму банкрутства. www.yug-gazeta.com/wrater/447. 7. Грачов В.І., Косарева І.П., Прохорова В.В., Кузенко Т.Б. *Управління фінансовою санацією*. Харків: ВД“ІНЖЕК”, 2004. 208 с.
56. Костевич О.Д. Фінансовий потенціал як фактор сталого розвитку. О.Д. Костевич. *Вісник Чернігівського технологічного університету*. Серія «Економічні науки». Чернігів: ЧДТУ, 2010. № 43. С. 54–59.
57. Пазинич В.І. Фінансовий менеджмент: Навч. Посібник. В.І. Пазинич, О.І. Шулешко К.; ПУЛ, 2010. 408 с.
58. Ананьєв О.М. Оцінка вибору обсягу залучених коштів кооперативного підприємства . О.М. Ананьєв. *Фінанси України*. 2011. № 4. С. 42-43
59. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств. А.М. Поддєрьогін. К.: КНЕУ, 2009. 460 с.

60. Бодаковський В.Ю. Проблеми залучення кредитних ресурсів вітчизняними підприємствами . В.Ю. Бодаковський. *Фінанси України*. 2009. № 5. С. 106-112.
61. Кондрашихін А.Б. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник . А.Б. Кондрашихін, Т.В. Пепа, В.О. Федорова. К.: ЦНЛ, 2007. 208 с.
62. Мержа Н.В. Аналіз ймовірності банкрутства підприємств в економіці України. *Актуальні проблеми економіки*. Н.В. Мержа. 2009. №9 (51), с. 65-69.
63. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. С.Ф. Покропивний. Підручник 2-ге вид., перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2009. 528 с.
64. Марковська, А. І. Банкрутство і заходи з попередження його настання [Електронний ресурс]. А. І. Марковська, А. В. Бабіна. Режим доступу: <http://intkonf.org/markovska-a-i-babina-a-v-bankrutstvo-i-zahodi-z-roperedzhennya-yogonastannya/>
65. Нетребенко Н. С. Оцінка ймовірності виникнення банкрутства в Україні скляної галузі [Електронний ресурс]. Н. С. Нетребенко. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_APSN_2013/Economics/10_140610.doc.htm
66. Коваленко В.О. Розробка заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах. В.О. Коваленко. *Економіка підприємства*. 2013. №2. С. 15-18.
67. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства. Т.А. Обущак. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 9. С. 92.
68. Алексеенко Н.В. Управление устойчивым развитием промышленных предприятий. Н.В. Алексеенко. *Економіка і організація управління*. 2009. Вип. 2(6). С. 50–60.
69. Зайцев О.Н. *Оценка экономической устойчивости промышленных предприятий*: автореф. дис.канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика

- и управление народным хозяйством». О.Н. Зайцев. Хабаровск. 2007. 23 с.
70. Сімах Ю.А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства. Ю.А. Сімах. *Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія «Економічні науки»*. 2007. Т. X. № 1. С. 12–16
 71. Поддєрьогін А.М., Наумова Л.Ю. *Фінансова стійкість підприємств в економіці України* : [монографія]. А.М. Поддєрьогін, Л.Ю. Наумова. К.: КНЕУ, 2011. 14 с.
 72. Крамаренко Г.О. *Фінансовий аналіз і планування* : [навч. посіб.]. Г.О. Крамаренко. К. : Центр навчальної літератури, 2007. 90 с.
 73. Малинин К.Г. *Устойчивость функционирования предприятия в рыночной экономике* : автореф. дис. канд. экон. Наук. К.Г. Малинин. М. : МГАХМ, 1997. 21 с.
 74. Салига К.С. Методичні підходи діагностування фінансового стану підприємства. К.С. Салига. *Держава та регіони. Економіка та підприємництво*. 2013. № 3. С. 215.
 75. *Финансовый менеджмент* : [учебник для вузов] Под ред. Г.Б. Поляка; 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юнити-Дана, 2012. 277 с.
 76. Буркинский Б.В. Активизация инвестиционной деятельности в регионе. Б.В. Буркинский, Е.В. Молина. О. : ИПРЭЭИ НАНУ, 2003. 494 с.
 77. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України. В.М. Геєць, В.П. Семіноженко. Х.: Константа, 2006. 272 с.
 78. Ілляшенко С.М. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці: монографія. С.М. Ілляшенка. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 582 с.
 79. Інноваційна стратегія українських реформ. А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семіноженко. К.: Знання України, 2002. 336 с.
 80. Меркулов М.М. Науково-технологічний розвиток і управління інноваціями: Монографія. М.М. Меркулов. О.: Фенікс, 2008. 344 с.

81. Пересада А.А. Основы инновационной деятельности. А.А. Пересада. К.: Либра, 1996. 344 с.
82. Сафонов Ю.М. Концептуальна стратегія державного регулювання інноваційного потенціалу сировинного комплексу текстильної промисловості України. Ю.М. Сафонов . *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 5. С. 25-32
83. Мельник Ю.Н. Виды инноваций при реструктуризации машиностроительных предприятий. Ю.Н. Мельник. *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць*. – Дніпропетровськ, 2006. Т. 1, Вип. 211. С. 32-40.
84. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : моногр. за заг. ред. О. Г. Янкового. О. : Атлант, 2013. 470 с.
85. Рибаківа О. В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори підвищення [Електронний ресурс]. О. В. Рибаківа. Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>
86. Оскольський В. Про перспективи становлення конкурентоспроможної регіональної економіки. В. Оскольський. *Маркетинг*. 2007. № 12.
87. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика: учебнопрактич. пособ. А.Ю. Юданов. М.: ГНОМ и Д, 2001. 304 с.
88. Россіхіна О.Є. Основні фактори конкурентоспроможності підприємства. О.Є. Россіхіна . *Держава та регіони*. 2010. № 2. С. 184 — 187.
89. Долішній М.І. Стратегічні фактори глобальної конкуренції і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіонів. М.І. Долішній, П.Ю. Бєленський, Н.І. Гомольська. Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики: монографія. Харків: ВД "ІНЖЕК", 2006. 248 с.

Додаток А

Додаток 2
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство	ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "МОТОР СІЧ"	Дата (рік, місяць, число)	КОДИ
Територія	ЗАПОРІЗЬКА	за СДРІТОУ	2017 01 01
Організаційно-правова форма господарювання	Акціонерне товариство	за КОАТУУ	14307794
Вид економічної діяльності	Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування	за КОПФІ	2310137500
Середня кількість працівників	26537	за КВЕД	230
Адреса, телефон	проспект Моторобудівників, буд. 15, м. ЗАПОРІЖЖЯ, ЗАПОРІЗЬКА обл., 69068		30.30
Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Консолідованого звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2-к), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)			
Складає (зробити позначку "х" у відповідній клітинці):			
за доповідними (стандартами) бухгалтерського обліку			
за міжнародними стандартами фінансової звітності			

Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2016 р.

Форма №1-к Код за ДКУД: 1801067

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	1 884	5 366
первісна вартість	1001	2 770	7 583
накопичена амортизація	1002	886	2 217
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-
Основні засоби	1010	5 733 581	6 443 786
первісна вартість	1011	8 686 955	10 314 752
знос	1012	2 953 374	3 870 966
Інвестиційна нерухомість	1015	28 457	26 824
первісна вартість	1016	35 011	32 061
знос	1017	6 554	8 237
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
первісна вартість	1021	-	-
накопичена амортизація	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	58 603	27 082
інші фінансові інвестиції	1035	29 824	1 545
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	120 717
Удвілі при консолідації	1055	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	92 439	205 369
Усього за розділом I	1095	5 944 788	6 830 689
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	10 500 001	13 192 781
Виробничі запаси	1101	3 365 997	3 816 055
Незавершене виробництво	1102	6 563 541	8 401 944
Готова продукція	1103	552 776	958 682
Товари	1104	17 687	16 100
Поточні біологічні активи	1110	138	165
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	915 209	1 125 428
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	871 230	581 123
з бюджетом	1135	281 971	49 041
у тому числі з податку на прибуток	1136	3 370	47
з нарахованих доходів	1140	383	375
із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	154 770	322 801
Поточні фінансові інвестиції	1160	635 516	559 935
Гроші та їх еквіваленти	1165	1 273 420	2 352 855
Готівка	1166	804	1 672
Рахунки в банках	1167	1 149 133	2 349 829
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в:	1181	-	-
резервах довгострокових зобов'язань			
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-

Продовження додатку А

інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	40 183	110 351
Усього за розділом II	1195	14 672 821	18 294 855
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	11 539	110
Баланс	1300	20 629 148	25 125 654

Пасиви	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
I	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	280 529	280 529
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	7 112	122 128
Додатковий капітал	1410	451 774	491 729
Емісійний дохід	1411	416 087	417 258
Накопичені курсові різниці	1412	35 562	74 358
Резервний капітал	1415	71 184	71 251
Нерозподілений прибуток (неокритий збиток)	1420	13 397 346	15 369 225
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Випущений капітал	1430	(177)	(2 852)
Інші резерви	1435	-	-
Неконтрольована частка	1490	(85 587)	(79 694)
Усього за розділом I	1495	14 122 191	16 252 316
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	5 446	18 476
Пенсійні зобов'язання	1505	62 118	76 913
Довгострокові кредити банків	1510	17 878	359 177
Інші довгострокові зобов'язання	1515	29 097	1 734 821
Довгострокові забезпечення	1520	72 352	71 923
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	1 056 084	914 902
Благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань		-	-
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовний фонд	1540	-	-
Резерв на виплату дефіциту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	1 242 975	3 176 212
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	601 461	874 166
Векселі видані	1605	103	103
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	40 329	19 323
товари, роботи, послуги	1615	566 308	632 068
розрахунками з бюджетом	1620	1 299 669	186 335
у тому числі з податку на прибуток	1621	1 277 816	158 878
розрахунками зі страхування	1625	34 440	33 017
розрахунками з оплати праці	1630	89 337	93 344
за одержаними авансами	1635	2 518 833	2 752 056
за розрахунками з учасниками	1640	19 968	55 356
із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
за страхового діяльності	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	60 369	59 284
Доходи майбутніх періодів	1665	1 168	971 486
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	32 007	20 588
Усього за розділом III	1695	5 263 992	5 697 126
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	20 629 148	25 125 654

Керівник

Войтенко Сергій Апатолієвич

Головний бухгалтер

Тиханський Анатолій Олексійович

† Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Продовження додатку А

Підприємство	ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "МОТОР СІЧ"	Дата (рік, місяць, число) за ЄДРПОУ	КОДИ		
			2017	01	01
			14307794		

Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за Рік 2016 р.

Форма N2-к Код за ДКУД **1801008**

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	10 546 207	13 824 039
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-
Премії підписані, валова сума	2011	-	-
Премії, передані у перестрахування	2012	-	-
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(4 217 243)	(4 933 107)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	6 328 964	8 890 932
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-
Інші операційні доходи	2120	9 991 300	10 562 058
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	-	-
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(1 041 515)	(997 124)
Витрати на збут	2150	(779 587)	(804 272)
Інші операційні витрати	2180	(11 027 717)	(11 802 464)
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	-	-
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	3 471 445	5 849 130
збиток	2195	(-)	(-)
Доход від участі в капіталі	2200	9 187	14 184
Інші фінансові доходи	2220	21 501	55 118
Інші доходи	2240	255 137	339 035
Дохід від благодійної допомоги	2241	-	-
Фінансові витрати	2250	(190 164)	(100 003)
Втрати від участі в капіталі	2255	(1)	(9 486)
Інші витрати	2270	(893 075)	(1 634 929)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	2 674 030	4 513 049
збиток	2295	(-)	(-)

Продовження додатку А

Продовження додатка 2

Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(709 587)	(1 183 399)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	1 964 443	3 329 650
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	193 281	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	49 676	(11 823)
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	(5)
Інший сукупний дохід	2445	(13 375)	108 175
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	229 582	96 347
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	229 582	96 347
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	2 194 025	3 425 997
Чистий прибуток (збиток), що належить:			
власникам материнської компанії	2470	2 047 640	3 408 073
неконтрольованій частці	2475	(83 197)	(78 423)
Сукупний дохід, що належить:			
власникам материнської компанії	2480	2 188 052	3 500 473
неконтрольованій частці	2485	5 973	(74 476)

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	5 224 356	5 738 689
Витрати на оплату праці	2505	1 835 971	1 793 253
Відрахування на соціальні заходи	2510	390 650	514 503
Амортизація	2515	757 681	700 643
Інші операційні витрати	2520	2 359 416	13 534 351
Разом	2550	10 568 074	22 281 439

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	2077990	2077990
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	2077990	2077990
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	945,35729	1 602,34169
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	945,35729	1 602,34169
Дивіденди на одну просту акцію	2650	30,00000	30,00000

Керівник

Войтенко Сергій Анатолійович

Головний бухгалтер

Тиханський Анатолій Олексійович

Додаток Б

Додаток Б
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство	ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "МОТОР СІЧ"	Дата (рік, місяць, число)	2017	04	01
Територія	ЗАПОРІЖКА	за ЄДРПОУ	14307794		
Організаційно-правова форма господарювання	Акціонерне товариство	за КОАТУУ	2310137500		
Вид економічної діяльності	Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування	за КОПФГ	230		
Середня кількість працівників	25276	за КВЕД	30.30		
Адреса, телефон	проспект Моторобудівників, буд. 15, м. ЗАПОРІЖЖЯ, ЗАПОРІЖКА обл., 69068		0617204797		
Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Консолідованого звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2-к), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)					
Складено (зробити позначку "х" у відповідній клітинці):					
за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку					
за міжнародними стандартами фінансової звітності					

Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 березня 2017 р.

Форма №1-к Код за ДКУД 1801007

А К Т И В	Код ридика	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
I	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	5 366	4 861
первісна вартість	1001	7 583	7 762
накопичена амортизація	1002	2 217	2 901
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-
Основні засоби	1010	6 443 786	6 531 889
первісна вартість	1011	10 314 752	10 612 201
знос	1012	3 870 966	4 080 312
Інвестиційна нерухомість	1015	26 824	26 402
первісна вартість	1016	35 061	35 061
знос	1017	8 237	8 659
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
первісна вартість	1021	-	-
накопичена амортизація	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	27 082	28 983
інші фінансові інвестиції	1035	1 545	1 546
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	120 717	120 576
Гудвіл при консолідації	1055	-	-
Відстрочені аквізиторські витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	205 369	266 349
Усього за розділом I	1095	6 830 689	6 980 606
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	13 192 549	13 775 816
Виробничі запаси	1101	3 815 488	3 915 143
Незавершене виробництво	1102	8 402 078	8 638 327
Готова продукція	1103	958 883	1 204 473
Товари	1104	16 100	17 873
Поточні біологічні активи	1110	165	149
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1 125 543	1 548 414
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	581 123	662 877
з бюджетом	1135	49 041	177 116
у тому числі з податку на прибуток	1136	47	101
з нарахованих доходів	1140	375	56
з інших внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	322 801	286 916
Поточні фінансові інвестиції	1160	559 935	610 124
Гроші та їх еквіваленти	1165	2 352 855	2 412 904
Готівка	1166	1 672	524
Рахунки в банках	1167	2 349 829	2 378 265
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-

Продовження додатку Б

інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	110 351	93 593
Усього за розділом II	1195	18 294 738	19 567 965
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	110	260
Баланс	1300	25 125 537	26 548 831

Пасиви	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	280 529	280 529
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	122 128	122 128
Додатковий капітал	1410	491 729	505 713
Емісійний дохід	1411	417 258	417 553
Накопичені курсові різниці	1412	74 358	88 047
Резервний капітал	1415	71 251	71 251
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	15 369 036	16 833 343
Несплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(2 852)	(1 347)
Інші резерви	1435	-	-
Неконтрольована частка	1490	(79 694)	(77 476)
Усього за розділом I	1495	16 252 127	17 734 141
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	18 476	18 350
Пенсійні зобов'язання	1505	76 913	77 714
Довгострокові кредити банків	1510	359 177	410 294
Інші довгострокові зобов'язання	1515	1 734 821	1 746 158
Довгострокові забезпечення	1520	71 923	71 914
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	914 902	876 591
Благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань		-	-
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату давек-пону	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	3 176 212	3 201 021
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	874 166	717 452
Векселі видані	1605	103	103
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	19 323	14 769
товари, роботи, послуги	1615	632 068	549 323
розрахунками з бюджетом	1620	186 335	55 011
у тому числі з податку на прибуток	1621	158 878	25 022
розрахунками з страхування	1625	33 017	30 724
розрахунками з оплати праці	1630	93 344	99 713
за одержаними авансами	1635	2 752 052	3 040 275
за розрахунками з учасниками	1640	55 356	54 824
із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	59 284	75 492
Доходи майбутніх періодів	1665	971 486	950 507
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	20 664	25 476
Усього за розділом III	1695	5 697 198	5 613 669
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	25 125 537	26 548 831

Керівник

Войтенко Сергій Анатолійович

Головний бухгалтер

Тиханський Анатолій Олексійович

¹ Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Продовження додатку Б

Підприємство	ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "МОТОР СІЧ" (найменування)	Дата (рік, місяць, число) за ЄДРПОУ	КОДИ		
			2017	04	01
			14307794		

Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за I Квартал 2017 р.

Форма №2-к Код за ДКУД 1801008

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	3 430 575	2 100 135
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-
Премії підписані, валова сума	2011	-	-
Премії, передані у перестрахування	2012	-	-
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(1 452 816)	(748 333)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	1 977 759	1 351 802
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-
Інші операційні доходи	2120	2 277 216	2 443 383
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	-	-
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(289 658)	(247 338)
Витрати на збут	2150	(271 439)	(238 758)
Інші операційні витрати	2180	(2 168 927)	(2 784 980)
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	-	-
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	1 524 951	524 109
збиток	2195	(-)	(-)
Доход від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	1 161	8 500
Інші доходи	2240	43 477	18 389
Дохід від благодійної допомоги	2241	-	-
Фінансові витрати	2250	(55 756)	(24 706)
Втрати від участі в капіталі	2255	(-)	(-)
Інші витрати	2270	(31 850)	(97 224)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	1 481 983	429 068
збиток	2295	(-)	(-)

Продовження додатку Б

Продовження додатка 2

Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(25 181)	(124 402)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	1 456 802	304 666
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	23 412	13 774
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	23 412	13 774
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	23 412	13 774
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	1 480 214	318 440
Чистий прибуток (збиток), що належить:			
власникам материнської компанії	2470	1 464 307	312 648
неконтрольованій частці	2475	(7 505)	(7 982)
Сукупний дохід, що належить:			
власникам материнської компанії	2480	1 477 996	326 055
неконтрольованій частці	2485	2 218	(7 615)

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	1 215 997	1 227 160
Витрати на оплату праці	2505	476 866	443 821
Відрахування на соціальні заходи	2510	102 375	94 799
Амортизація	2515	204 615	179 094
Інші операційні витрати	2520	2 716 683	3 140 099
Разом	2550	4 716 536	5 084 973

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	2077990	2077990
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	2077990	2077990
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	701,06305	146,61572
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	701,06305	146,61572
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	30,00000

Керівник

Войтенко Сергій Анатолійович

Головний бухгалтер

Тиханський Анатолій Олександрович

О. Тиханський

Додаток В

Додаток 2
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

		Дата (рік, місяць, число)	КОДИ		
			2019	01	01
Підприємство	ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "МОТОРСІЧ"	за ЄДРПОУ	14307794		
Територія	ЗАПОРІЗЬКА	за КОАТУУ	2310137500		
Організаційно-правова форма господарювання	Акціонерне товариство	за КОПФГ	230		
Вид економічної діяльності	Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування	за КВЕД	30.30		

Середня кількість працівників 1 22221
Адреса, телефон проспект Моторобудівників, буд. 15, м. ЗАПОРІЖЖЯ, ЗАПОРІЗЬКА обл., 69068 0617204797
Одиниця виміру: тис. грн без десяткового знака (окрім розділу IV Консолідованого звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2-к), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):
за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

V

Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2018 р.

Форма №1-к Код за ДКУД 1801007

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	3 695	2 520
первісна вартість	1001	8 688	9 471
накопичена амортизація	1002	4 993	6 951
Незавершені капітальні інвестиції	1005	70 607	135 421
Основні засоби	1010	7 021 147	7 212 062
первісна вартість	1011	11 400 829	12 014 124
знос	1012	4 379 682	4 802 062
Інвестиційна нерухомість	1015	26 744	358 241
первісна вартість	1016	36 671	371 382
знос	1017	9 927	13 141
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
первісна вартість	1021	-	-
накопичена амортизація	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	31 272	22 038
інші фінансові інвестиції	1035	1 541	8 616
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	199 881
Відстрочені податкові активи	1045	67 003	95 464
Гудвил при консолідації	1055	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	418 867	331 840
Усього за розділом I	1095	7 640 876	8 366 083
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	14 290 361	16 462 336
Виробничі запаси	1101	4 099 943	4 610 208
Незавершене виробництво	1102	8 905 486	10 585 339
Готова продукція	1103	1 265 291	1 247 841
Товари	1104	19 641	18 948
Поточні біологічні активи	1110	87	106
Депозити перестраховування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	3 124 540	1 427 761
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	562 525	948 111
з бюджетом	1135	270 757	271 532
у тому числі з податку на прибуток	1136	24	119
з нарахованих доходів	1140	439	310
із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	366 801	347 735
Поточні фінансові інвестиції	1160	9 313	9 789
Гроші та їх еквіваленти	1165	2 756 289	1 469 427
Готівка	1166	1 591	4 222
Рахунки в банках	1167	2 752 625	1 464 382
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-

Продовження додатку В

інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	93 769	191 741
Усього за розділом II	1195	21 474 881	21 128 848
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	338	289
Баланс	1300	29 116 095	29 495 220

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	280 529	280 529
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	121 682	-
Додатковий капітал	1410	1 745 106	1 606 600
Емісійний дохід	1411	419 651	420 390
Накопичені курсові різниці	1412	-5 017	139
Резервний капітал	1415	71 251	71 251
Нерозподілений прибуток (непозитивний збиток)	1420	18 017 886	19 397 065
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(625)	(1 387)
Інші резерви	1435	-	-
Неконтрольована частка	1490	(7 991)	302
Усього за розділом I	1495	20 227 838	21 354 360
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податки зобов'язання	1500	15 603	-
Пенсійні зобов'язання	1505	155 681	307 475
Довгострокові кредити банків	1510	369 971	280 751
Інші довгострокові зобов'язання	1515	1 571 842	1 631 285
Довгострокові забезпечення	1520	144 337	112 597
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	1 328 767	1 097 247
Благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань		-	-
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовний фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	3 586 201	3 429 355
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	804 356	560 539
Векселі видані	1605	103	9 103
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	56 919	84 225
товари, роботи, послуги	1615	590 241	775 669
розрахунками з бюджетом	1620	208 736	243 654
у тому числі з податку на прибуток	1621	175 449	214 877
розрахунками зі страхування	1625	40 647	46 934
розрахунками з оплати праці	1630	119 991	132 887
за одержаними авансами	1635	3 279 677	2 658 148
за розрахунками з учасниками	1640	98 133	32 336
із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
за страхового діяльності	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	63 235	102 417
Доходи майбутніх періодів	1665	3 374	3 092
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	36 644	62 501
Усього за розділом III	1695	5 302 056	4 711 505
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	29 116 095	29 495 220

Керівник

Войтенко Сергій Анатолійович

Головний бухгалтер

Тиханський Анатолій Олексійович

¹ Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Продовження додатку В

Підприємство	ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "МОТОР СІЧ" (найменування)	Дата (рік, місяць, число) за ЄДРПОУ	КОДИ		
			2019	01	01
			14307794		

Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за Рік 2018 р.

Форма N2-к Код за ДКУД **1801008**

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	12 239 687	15 024 451
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-
Премії підписані, валова сума	2011	-	-
Премії, передані у перестрахування	2012	-	-
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(7 291 413)	(6 669 907)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	4 948 274	8 354 544
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-
Інші операційні доходи	2120	1 008 736	1 006 204
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	-	-
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(1 482 211)	(1 247 392)
Витрати на збут	2150	(768 210)	(945 853)
Інші операційні витрати	2180	(1 972 444)	(1 745 664)
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	-	-
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	1 734 145	5 421 839
збиток	2195	(-)	(-)
Доход від участі в капіталі	2200	17 812	3 824
Інші фінансові доходи	2220	103 813	7 713
Інші доходи	2240	330 356	45 896
Дохід від благодійної допомоги	2241	-	-
Фінансові витрати	2250	(271 862)	(232 205)
Втрати від участі в капіталі	2255	(2 977)	(1 138)
Інші витрати	2270	(54 479)	(1 306 762)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	1 856 808	3 939 167
збиток	2295	(-)	(-)

Продовження додатку В

Продовження додатка 2

Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(604 615)	(1 082 879)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	1 252 193	2 856 288
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	(34)
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	(690)	4 986
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	(8)	-
Інший сукупний дохід	2445	(144 393)	(33 155)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(145 091)	(28 203)
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	(145 091)	(28 203)
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	1 107 102	2 828 085
Чистий прибуток (збиток), що належить:			
власникам материнської компанії	2470	1 257 497	2 846 346
неконтрольованій частці	2475	(5 304)	9 941
Сукупний дохід, що належить:			
власникам материнської компанії	2480	1 118 252	2 814 173
неконтрольованій частці	2485	(11 150)	13 912

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	6 971 731	5 860 340
Витрати на оплату праці	2505	2 772 299	2 352 259
Відрахування на соціальні заходи	2510	587 070	498 880
Амортизація	2515	863 505	804 089
Інші операційні витрати	2520	3 839 249	10 906 838
Разом	2550	15 033 854	20 422 406

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	2077736	2077170
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	2077736	2077170
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	602,67185	1 375,08630
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	602,67185	1 375,08630
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник

Войтенко Сергій Анатолійович

Головний бухгалтер

Тиханський Анатолій Олексійович